

νέαρχος

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡΙΘ. ΑΔΕΙΑΣ 154/092

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΡΗΤΙΑΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 32ο ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2007

1917
χρόνια
2007

ΠΑΓΚΡΗΤΙΑ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

*Οπτικά
Φακοί Επαφής*

ΒΟΥΛΓΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

1ο Εγνατίας 20 τηλ. 2310 536810
2ο Διογένους 20 & Τζουμαγιάς 46
Αγ. Φανούριος τηλ. 2310 950520
Θεσσαλονίκη

87,5 100 103,5 108

Studio

Το παραδοσιακό ραδιόφωνο

Ώρα Κρήτης

Επιμελείται και παρουσιάζει ο Πέτρος Ι. Πετρακάκης
Κάθε Κυριακή 5.00 μ.μ. με 7.00 μ.μ.

Αναζητώντας την παράδοση μέσα από το τραγούδι

Επιμελείται και παρουσιάζει ο Απόστολος Φίλης
Κάθε Κυριακή 8.00 μ.μ. με 12.00 μ.μ.

ΠΑΛΑΜΙΔΟΥ 4 ΤΚ.54633 ΘΕΣ/ΝΙΚΗ ΤΗΛ.2310236383-2310227052 FAX.2310225040 mail radio@studio3.gr

The background of the page is a soft-focus photograph of several colorful Easter eggs. The eggs are in shades of blue, green, and purple, with various patterns like stripes, swirls, and floral designs. They are arranged in a way that creates a sense of depth, with some in the foreground and others in the background.

Ο Πρόεδρος
Πέτρος Γ. Περικιάκης
και το Διοικητικό Συμβούλιο της
Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας
σας εύχονται
Χρόνια Παιδιά
και
Ευτυχισμένο το Νέο Έτος
2008

νέαρχος

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΠΑΓΚΡΗΤΙΑΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΕΥΧΟΣ 32ο ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2007
Τ.Κ. 54621, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 100, ΤΗΛ.: 2310 228825 FAX: 2310 237579

Ιδιοκτήτης

Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας

Πρόεδρος Δ.Σ. - Εκδότης - Συντάκτης

Πέτρος Ι. Πετρακάκης

Συντονισμός Ύλης

Σίσσυ Π. Πετρακάκη

Γραφιστική Επιμέλεια

Βασιλική Α. Αλτιντζή-Ματζίρη

Εκτύπωση

Αθανάσιος Α. Αλτιντζής

Διοικητικό Συμβούλιο

Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας

Πρόεδρος

Πετρακάκης Πέτρος

Α΄ Αντιπρόεδρος

Καλυβιανάκης Νικόλαος

Β΄ Αντιπρόεδρος - Ταμίας

Βερνάρδος Γεώργιος

Γ΄ Αντιπρόεδρος

Θεοδωράκης Ζαχαρίας

Γενική Γραμματέας

Νερολαδάκη Σοφία

Ειδική Γραμματέας

Δασκαλαντωνάκη Ευαγγελία

Μέλη

Γρυλλάκης Νικόλαος

Δουλιανάκη Ελένη

Καβουσανάκης Εμμανουήλ

Πολυράκης Γεώργιος

Συσκάκης Αριστομένης

Φραγκιαδουλάκη Ευαγγελία

Χανιωτάκης Διονύσιος

Ελεγκτική Επιτροπή

Πρόεδρος

Χαβάκης Εμμανουήλ

Μέλη

Μπαγιαρτάκης Μαρκήσιος

Τριχάκης Λάζαρος

Εξώφυλλο:

90 χρόνια Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

90 ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΓΚΡΗΤΙΑ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 1917-2007

Πρόλογος Προέδρου	3
50 χρόνια από το θάνατο του Ν. Καζαντζάκη	5
Εκλογές Π.Α.Μ. 2007	13
Μνήμη Ελευθερίου Βενιζέλου 71η Επέτειος	14
66η Επέτειος Μάχης της Κρήτης	18
Αιμοδοσία στην Π.Α.Μ.	23
Δραστηριότητες Π.Α.Μ.	24
Αρκάδι 2007	26
94η Επέτειος Ένωσης Κρήτης-Ελλάδας	30
Μακεδονικός Αγώνας	33
Τα κυριότερα αρωματικά φυτά της Κρήτης	34
Λογοτεχνία/ποίηση	
Ηχώ των αιθέρων	40
Κρήτη Αποσπερίτισσα	45
Βιβλία που μας έστειλαν	46
Παρουσίαση βιβλίου Ν. Παντινάκη	47

90 ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΓΚΡΗΤΙΑ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 1917-2007

Γράφει ο Πρόεδρος της Π.Α.Μ.
Πέτρος Ι. Πετρακάκης

Φίλες και φίλοι,

Το 2007 συμπληρώθηκαν 90 χρόνια δημιουργικής πολιτιστικής και κοινωνικής παρουσίας της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Η Παγκρήτια Αδελφότητα ιδρύθηκε στην 4η επέτειο της Ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα, την 1η Δεκεμβρίου 1917, από τους εναπομείναντες Κρήτες Μακεδονομάχους και Κρήτες της πόλης μας - από Κρήτες που έμειναν στη Μακεδονία, ίσως γιατί δεν ήθελαν να βρεθούν μακριά από τους συντρόφους τους που βρίσκονται θαμμένοι στις κορυφογραμμές των βουνών της Μακεδονίας ή γιατί ένοιωσαν έντονα την αγάπη και τη ζεστασιά των Μακεδόνων, οι οποίοι ακόμη και σήμερα εκφράζουν σε κάθε ευκαιρία τον θαυμασμό τους και την ευγνωμοσύνη τους για τους Κρήτες εθελοντές Μακεδονομάχους.

Από τότε η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας (το 1ο εθνικοτοπικό πολιτιστικό σωματείο που ιδρύθηκε στην ελεύθερη Μακεδονία) έδωσε μέσα από τα σπλάχνα της πολλά αξιόλογα στελέχη που κοσμούν την κοινωνική, επιστημονική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της πόλης μας.

Σήμερα, η Παγκρήτια Αδελφότητα με τα τμήματα: Χορωδία - Θεατρικό τμήμα - Τμήμα υγείας και κοινωνικής πρόνοιας - Τράπεζα αίματος - Τμήμα ιστορίας, λαογραφίας και θρησκευτικής παράδοσης - Τμήμα γυναικών - Τμήμα σύγχρονης πνευματικής δημιουργίας - Τμήμα νεολαίας και αθλητισμού - Τμήμα μουσικό και χορευτικό - Τμήμα ηλικιωμένων, είναι πρωτοπόρα στην παραγωγή πολιτισμού καθώς επίσης και στη διάσωση και διάδοση του κρητικού πολιτισμού.

Στην 90χρονη πορεία της η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας δεν έπαψε ποτέ να υπερασπίζεται με πάθος τις αρχές και τις αξίες, τις οποίες μέσα στους αιώνες ο κρητικός λαός κουβαλά μέσα στην ψυχή του.

Όμως σήμερα, για μια ακόμη φορά, η Κρήτη βάλλεται μέσα από μια προσπάθεια απαξίωσης των αγώνων και θυσιών του κρητικού λαού.

Καζαντζάκης

50 χρόνια από το θάνατό του

Με την ευκαιρία της ανακήρυξης του έτους 2007 ως έτος «Ν. Καζαντζάκη», η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας διοργάνωσε εκδήλωση – αφιέρωμα στον συγγραφέα, ποιητή, φιλόσοφο και ταξιδευτή Νίκο Καζαντζάκη.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στην Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, την Παρασκευή 2 Φεβρουαρίου 2007, με κεντρικούς ομιλητές το Δήμαρχο Ηρακλείου, κ. Γιάννη Κουράκη, και τον Καθηγητή του Α.Π.Θ., κ. Δημήτρη Γουνελά.

Παράλληλα, στα πλαίσια αυτής της εκδήλωσης, εγκαινιάστηκε από το Δήμαρχο Ηρακλείου, κ. Γιάννη Κουράκη, έκθεση αρχειακού υλικού με θέμα: «Γνωριμία με τη ζωή και το έργο του Ν. Καζαντζάκη».

Η έκθεση έλαβε χώρα στην Αίθουσα της Παγκρήτιας Αδελφότητας «Ελευθέριος Βενιζέλος» με την υποστήριξη και τη συνεργασία του Μουσείου «Ν. Καζαντζάκης».

Ο Πρόεδρος της Παγκρήτιας Αδελφότητας, κ. Πέτρος Ι. Πετρακάκης, καλωσόρισε τους παρευρισκόμενους και, αναφερόμενος στην προσωπικότητα του Ν. Καζαντζάκη, τόνισε:

«Είναι από τις πνευματικές φυσιογνωμίες με τη μεγαλύτερη απήχηση στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Γεννήθηκε στο Ηράκλειο στις 18 Φεβρουαρίου 1883.

Εκεί τελείωσε το Δημοτικό και το Γυμνάσιο και έπειτα φοίτησε στη Γαλλική Εμπορική Σχολή της Νάξου.

Κατόπιν γράφτηκε στη Νομική Σχολή Αθηνών. Με το δίπλωμα του διδάκτορα της Νομικής στο χέρι, έφυγε το 1907 για ανώτερες σπουδές στο Παρίσι. Στο Col-

lege de France ακούει παραδόσεις του Henri Bergsen, του οποίου η φιλοσοφία έμελλε να ασκήσει μία από τις αποφασιστικές επιδράσεις στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του έργου του.

Την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων κατατάχθηκε εθελοντής στο στρατό και υπηρέτησε στο ιδιαίτερο γραφείο του Πρωθυπουργού.

Το 1919 διορίστηκε από το Βενιζέλο Γενικός Διευθυντής στο νεοσύστατο τότε Υπουργείο Περιθάλψης, απ' όπου και αποχώρησε μετά την ήττα των Φιλελευθέρων το 1920.

Αυτό το διάστημα και για μία εικοσαετία έκανε πλήθος ταξίδια σε Ευρώπη, Ασία και Αφρική.

Γνωρίστηκε προσωπικά με πολλές από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της εποχής.

Τα χρόνια της Κατοχής τα πέρασε στην Αίγινα, ασκητεύοντας και γράφοντας.

Μετά την απελευθέρωση επιστρέφει στην Αθήνα και το 1945 παντρεύεται την Ελένη Σαμίου.

Το Νοέμβριο του 1945 διορίζεται Υπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου στην κυβέρνηση Σοφούλη, θέση από την οποία παραιτείται δύο μήνες αργότερα.

Τον Ιούνιο του 1946 φεύγει ένα σύντομο ταξίδι στην Αγγλία και δεν επέστρεψε ποτέ.

Καλεσμένος από τη γαλλική Κυβέρνηση βρέθηκε στο Παρίσι και εκεί διορίστηκε σύμβουλος για τη λογοτεχνία UNESCO. Η παραίτησή του από τη θέση αυτή ήρθε ένα χρόνο αργότερα, κυρίως γιατί ο ίδιος επιθυμούσε να σταδιοδρομήσει στο εξωτερικό, αποκλειστικά ως συγγραφέας.

Έτσι το 1948 εγκαθίσταται στην Antibes της Γαλλίας και από εκεί και πέρα αρχίζει η μεγάλη επέκταση της φήμης του.

Τα έργα του μεταφράζονται το ένα μετά τα άλλα σε όλες τις χώρες του κόσμου, ενώ παράλληλα του απονέμεται πλήθος βραβείων, όπως το βραβείο για το καλύτερο ξένο βιβλίο το 1945 στο Παρίσι, καθώς και το βραβείο Ειρήνης το 1956 στη

Βιέννη. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι προτείνεται ως υποψήφιος για το Βραβείο Νόμπελ περισσότερες από δύο φορές.

Η μεγάλη κυκλοφορία των βιβλίων του και το δήθεν αντιθρησκευτικό περιεχόμενό τους ερεθίζουν και κινητοποιούν όχι μόνο την ορθόδοξη ελληνική Εκκλησία, αλλά και την καθολική.

Στο μεταξύ έχει αρχίσει να κλονίζεται και η υγεία του. Μετά την επιστροφή του από κάποιο ταξίδι του στην Κίνα, πεθαίνει στο Φράιμπουργκ της Γερμανίας το 1957 και κηδεύτηκε λίγες ημέρες αργότερα στο Ηράκλειο της Κρήτης. Ο τάφος του βρίσκεται στην Τάπια Μαρτινέγκο με χαραγμένη επάνω του την επιγραφή από έναν ινδικό μύθο, τον οποίο αναφέρει και ο ίδιος μάλιστα σε ένα μυθιστόρημά του – το Toda Raba – «Δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβάμαι τίποτα, είμαι λεύτερος».

Πολλές φορές πρέπει να σημειώσουμε ότι αντί του κανονικού του ονόματος, χρησιμοποιήσε τα ψευδώνυμα Ακρίτας και Πέτρος Ψηλορείτης.

Με τη συγγραφή του έργου του «Ασκητική» διαμόρφωσε τελικά τη συγγραφική του προσωπικότητα. Λίγο μετά την έκδοσή της αρχίζουν να κυκλοφορούν το ένα μετά το άλλο όλα εκείνα τα βιβλία του, που συνθέτουν το Καζαντζακικό έργο.

Τρία είναι τα κλειδιά για να εισδύσουμε στον ιδεολογικό χώρο και να παρακολουθήσουμε την πορεία και την κατάληξη του Καζαντζακικού έργου, η Ασκητική, η Οδύσσεια και η Αναφορά στον Γκρέκο.

Ο Καζαντζάκης κατάφερε να πραγματοποιήσει το «τερατώδες» που ονειρεύτηκε, όταν πια τα τέρατα είχαν εκλείψει. Σε καιρούς που τα μεγέθη εξαφανίζονταν έφτιαξε μέγεθος. Σε ώρα απρόσφορη, όταν πια δεν υπήρχε έπος, έφτιαξε και έπος.

Τελικά συμπεραίνουμε ότι πρόκειται για ένα συγγραφικό «φαινόμενο», όχι μόνο σε ελληνική, αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα.

Το μέγεθός του προβάλλεται λιγότερο από τα επί μέρους έργα του και περισσότερο κατ' ευθείαν από την προσωπικότητα του ίδιου του δημιουργού και έτσι τελικά ξάφνιασε σαν κάτι σπάνιο και μοναδικό και εξακολουθεί να ξαφνιάζει και στην εποχή μας.

Πρόκειται για έναν λογοτέχνη, έναν διανοούμενο με πολλά πρόσωπα. Για έναν εκφραστή όχι μόνο μιας, αλλά πάρα πολλών εποχών ταυτόχρονα.

Ο Νίκος Καζαντζάκης αποτελεί μια προσωπικότητα που είχε, έχει και θα έχει πάντοτε πολλά να μας πει, καθώς είναι μια πηγή αστείρευτη και ένας πακτωλός ιδεών και αναζητήσεων.

Ένας δημιουργός με κολοσσιαίο έργο που το διακρίνει η παγκοσμιότητα.

Ένας συγγραφέας με οικουμενική διάσταση.

Ένας φιλόσοφος, οραματιστής, ελληνολάτρης και πιο ειδικά κρητικολάτρης που γράφει με πάθος για την Κρήτη, χωρίς όμως να καταντά τοπικιστής, καθώς ξεπερνά τα στενά όρια της Κρήτης, περνά στην Ευρώπη και φτάνει στον πολιτισμό της Δύσης και της Ανατολής.

Ακόμη και σήμερα, 50 χρόνια μετά το θάνατό του, αυτός ο στοχαστής και συγγραφέας, ο Νίκος Καζαντζάκης, παραμένει επίκαιρος.

Παραμένει ένας μεγάλος Κρητικός, έ-

νας μεγάλος Έλληνας, που διδάσκει και εμπνέει τις νεότερες γενιές, δημιουργώντας εκείνους τους προβληματισμούς και εκείνες τις ανησυχίες που ο άνθρωπος θα πρέπει πάντα να νιώθει στον αγώνα για να υπερβεί τον εαυτό του και να ενωθεί με το Θεό, στην πάλη και το μόχθο για να πραγματοποιήσει έναν σκοπό χωρίς κανένας και τίποτε να τον σταματά, και γενικά στην πορεία του προς το αύριο».

Στη συνέχεια, ο Δήμαρχος Ηρακλείου, κ. Γιάννης Κουράκης, αφού προσήλθε στο βήμα, πήρε το λόγο και ανέφερε τα εξής:

«Η μορφή του Νίκου Καζαντζάκη είναι παράδειγμα πνευματικού ανθρώπου.

Η αξία ενός δημιουργού κρίνεται από την αναγνώριση του έργου του στο πέρας του χρόνου.

Ο χρόνος είναι η Λυδία λίθος που δοκιμάζει την αντοχή και την ποιότητα ενός πνευματικού δημιουργήματος.

Το ότι σήμερα, 50 χρόνια μετά το θάνατό του, το έργο του Νίκου Καζαντζάκη παραμένει ζωντανό και επίκαιρο σημαίνει ότι περιέχει γόνιμα στοιχεία, διαχρονικά και πανανθρώπινα.

Η αναγνώρισή του είναι παγκόσμια και κανείς άλλος Νεοέλληνας δεν έχει τέτοια καθολική αποδοχή.

Τα βιβλία του έχουν μεταφραστεί σ' ό-

λες τις γλώσσες και παντού πραγματοποιούνται μελέτες και εκδηλώσεις αφιερωμένες στη ζωή και το έργο του.

Έχει κατακτήσει την κορυφαία θέση στην ιστορία των Νεοελληνικών Γραμμάτων και εμπνέει όχι μόνο τους ειδικούς μελετητές, αλλά και τους απλούς αναγνώστες.

Υπηρέτησε όλα τα είδη του λόγου, έγραψε ποίηση, θέατρο, μυθιστόρημα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις και δοκίμια.

Υπάρχει ακόμα μια πλούσια αλληλογραφία με κορυφαίους ανθρώπους του πνεύματος σε ολόκληρο τον κόσμο.

Οι λογοτεχνικές μορφές που δημιούργησε αποτελούν ζωντανά πρότυπα.

Ο Αλέξης Ζορμπάς, ο Καπετάν Μιχάλης, ο Μανωλιός, ο Οδυσσεάς και οι θεατρικοί του ήρωες συνθέτουν τον αγωνιζόμενο άνθρωπο του 20ου αιώνα με τις μεγάλες προσδοκίες και τις δικαιολογημένες ανησυχίες για το αύριο.

Ειδικοί μελετητές διερευνούν και ανιχνεύουν τις επιδράσεις που δέχτηκε, τις φιλοσοφικές θεωρίες που τον ενέπνευσαν και αναλύουν το έργο του, προσπαθώντας να εμβαθύνουν σε κάθε πτυχή του.

Θα περιοριστώ σε ορισμένες επισημάνσεις από τη ζωή και το έργο του που αναδεικνύουν τα στοιχεία που συνθέτουν την πνευματική του φυσιογνωμία και τον αγώνα της ζωής του.

Μία άποψη από την αίθουσα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών.

Ο καθηγητής, κ. Δημήτρης Γουνελάς, στο βήμα.

Υπήρξε αφοσιωμένος εργάτης του πνεύματος.

Σε όλη του τη ζωή αναζήτησε και μελέτησε με προσοχή όλα τα μεγάλα δημιουργήματα της ανθρωπίνης σκέψης.

Εργαζόταν με πάθος, με προσοχή και δημιουργική αφοσίωση και «αποταμίευε» απίστευτο όγκο πνευματικού πλούτου, μετασχηματίζοντας σε ζωντανά βιώματα τις αφηρημένες ιδέες.

Αρνήθηκε όλες τις ευκολίες και τις ανέσεις και αγωνίστηκε να κερδίσει τη ζωή του ως δημοσιογράφος και μεταφραστής με πολύ κόπο και καθημερινό αγώνα.

Σε εκείνον οφείλουμε εξαίρετες μεταφράσεις έργων της παγκόσμιας λογοτεχνίας που παραμένουν αξεπέραστες στο χρόνο.

Τα Ομηρικά έργα, η Θεία Κωμωδία του Δάντη, πολλά έργα της Γαλλικής λογοτεχνίας αποδόθηκαν στη γλώσσα μας με μοναδικό τρόπο.

Ταξίδεψε και γνώρισε πολλές χώρες και οι εντυπώσεις του είναι μνημεία λόγου, γιατί μελετούσε την ιστορία των λαών και προσπαθούσε να ανακαλύψει τα ουσιαστικά και μοναδικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την φυσιογνωμία τους.

Παρόλα αυτά έμεινε πάντοτε στενά δεμένος με την Κρήτη και την ιστορία της.

Ο Νίκος Καζαντζάκης, αν και μόνιμος «ταξιδευτής» και «παγκόσμιος» άνθρω-

πος, λάτρεψε και γνώρισε σε βάθος τον τόπο, όπου γεννήθηκε και από τους αγώνες των Κρητικών και την αυτοθυσία τους συγκρότησε τον πυρήνα της προσωπικής τους φιλοσοφίας.

Στην Ασκητική του γράφει:

«Το πιο βαθύ ανθρώπινο χρέος μας είναι, όχι να ξεδιαλύνουμε και να φωτίσουμε το ρυθμό της πορείας του Θεού, παρά να προσαρμόσουμε, όσο μπορούμε, μαζί του το ρυθμό της μικρής, λιγόχρονης ζωής μας.

Έτσι μονάχα νικούμε τη λεπτομέρεια, τη θανάσιμη αμαρτία, νικούμε τη στενότητα του μυαλού μας, μετουσιώνουμε τη σκλαβιά του χωματένιου υλικού που μας δόθηκε να δουλέψουμε, σε ελευθερία».

Αυτός ο αγώνας είναι πραγματικά υπέρροχος σκοπός για τον άνθρωπο.

Να ακολουθούμε το υψηλό χρέος και να μετατρέψουμε τη σάρκα σε πνεύμα.

Έναν αγώνα που ο συγγραφέας γνωρίζει ότι είναι χωρίς τελικό τέρμα και δικαίωση.

«Δοξάρι είμαι, Θέ μου, τέντωσέ με κι ως σπάσω» λέει σε κάποιο άλλο σημείο.

Αισθάνεται αφιερωμένος σε μια προσπάθεια υπεράνθρωπη, σε ένα χρέος υψηλό που δεν είναι άλλο από την υπηρεσία του πανανθρώπινου ιδανικού.

Είναι ένα ιδεώδες βαθιά ανθρωπιστικό. Η Κρητική ματιά του Νίκου Καζαντζάκη είναι μια ιδιαίτερη αίσθηση της ζωής.

Σημαίνει αγάπη της ζωής, σημαίνει α-

ναγνώριση της ομορφιάς και της μαγείας του κόσμου, αλλά συγχρόνως τη γενναιότητα να θυσιάσεις όλα αυτά για ένα σκοπό ανώτερο.

Κάθε φορά που επέστρεφε στο νησί επικοινωνούσε με τους απλούς ανθρώπους, καμάρωνε τα κρητικά βουνά, απολάμβανε το ιδιαίτερο άρωμα και επικοινωνούσε με την ψυχή της μάνας Κρήτης.

Στο έργο του υπάρχουν λαμπρές σελίδες, όπου υμνεί την Κρήτη και θαυμάζει το μεγαλείο της.

Μια άλλη διάσταση του Νίκου Καζαντζάκη, που υπήρξε πηγή πολλών παρεξηγήσεων είναι ο πρωτεϊκός χαρακτήρας της προσωπικότητάς του.

Κατά καιρούς γοητεύτηκε από διάφορες φιλοσοφικές θεωρίες, αλλά δεν έμεινε δογματικά προσηλωμένος σε καμιά.

Δέχτηκε εκλεκτικά στοιχεία από όλες χωρίς δογματισμό και υποταγή.

Γι' αυτό, αδικαιολόγητα, δέχτηκε συχνά επιθέσεις από διάφορες πλευρές, που δεν του συγχωρούσαν το γεγονός ότι αρνιόταν να υποταχθεί σε δόγματα.

Εκείνος με κατανόηση και μειλίχιο τρόπο δέχτηκε τις επιθέσεις.

Από νέος έμεινε στην πρωτοπορία των προοδευτικών ιδεών και υπηρέτησε με συνέπεια την προσπάθεια που κατέβαλε στον πολιτικό στίβο ο άλλος μεγάλος Κρητικός, ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Στρατεύτηκε στο κίνημα του δημοτισμού που αποτελούσε τότε μια έκφραση όλων των προοδευτικών δυνάμεων του τόπου μας.

Η Ελληνική Πολιτεία και ιδιαίτερα όλοι οι φορείς της Κρήτης έχουμε χρέος να αναδειξουμε και να προβάλλουμε το τεράστιο έργο του Νίκου Καζαντζάκη.

Όχι μόνο, γιατί εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο τα στοιχεία που συνθέτουν τη φυσιογνωμία μας και αναδεικνύουν την ιδιαίτερη παράδοσή μας.

Κυρίως, όμως, επειδή αποτελεί για τους νέους μοναδικό παράδειγμα που φωτίζει και οδηγεί - ένα παράδειγμα που υποδεικνύει το δύσκολο δρόμο που καταξιώνει τον άνθρωπο, που μας διδάσκει ότι η ζωή είναι «μέγα καλό και πρώτο» και αξίζει μόνο τότε, όταν την κατακτούμε με τον προσωπικό μας αγώνα.

Μορφές, όπως ο Νίκος Καζαντζάκης, δεν πλουτίζουν απλώς τη λογοτεχνική μας Γραμματεία.

Αποτελούν γόνιμη πνευματική τροφή για όλους μας και αποδεικνύουν πόσο υψηλές κατακτήσεις μπορεί να επιτύχει ο άνθρωπος, όταν με αφοσίωση είναι ταγμένος για να υπηρετεί υψηλούς στόχους και ιδανικά».

Με τη σειρά του ο Καθηγητής του Α.Π.Θ., κ. Δημήτρης Γουνελάς, αναφερόμενος στη ζωή και το έργο του Ν. Καζαντζάκη, είπε:

«Ο Νίκος Καζαντζάκης ίσως είναι ο πλέον ασυμβίβαστος διανοούμενος της εποχής του. Με τον όρο ασυμβίβαστος εννοώ πως δεν προσχώρησε και δεν συμφώνησε με καμμία θεωρία από τις υπάρχουσες. Αυτό και μόνο τον καθιστά ανεξάρτητο και στην ανεξαρτησία αυτή θα πρέπει να αναζητήσει κανείς την έννοια της ελευθερίας. Λέω με άλλα λόγια πως ο ασυμβίβαστος είναι και ο μόνος ελεύθερος. Ελεύθερος είναι κανείς όταν κάνει του κεφαλιού του και όταν βλέπει τον κόσμο με τα δικά του μάτια.

Πώς μπορείς να φτάσεις στο σπλάχνο της Άβυσσος και να την καρπίσεις; Αυτό δεν μπορεί να ειπωθεί, δεν μπορεί να στριμωχτεί σε λόγια, να υποταχτεί σε νόμους· καθένας έχει και τη λύτρωση τη δική του, απόλυτα ελεύθερος (Ασκητική, 96).

Μας λέει, λοιπόν, πως η ατομική ελευθερία σχετίζεται με την λύτρωση και η λύτρωση δεν έρχεται ως επιβράβευση απ' έξω, είναι εσωτερική υπόθεση του κάθε ατόμου και σε αυτό το συμπέρασμα θα καταλήξω.

Προσάφη του ορθολογισμού που κυβερνά στον Δυτικό πολιτισμό από την Αναγέννηση και μετά, αναζητούμε ομοιότητες και διαφορές για να αναγνωρίσουμε τον κόσμο γύρω μας, έτσι ώστε να τους δώσουμε μια ταυτότητα. Μας διέπει ένας σχολαστικισμός και λειτουργούμε συγκριτικά. Σύγκριση πάει να πει τοποθέτηση σε κατηγορίες, δηλαδή ταξινόμηση των ενδείξεων και των χαρακτηριστικών με γνώμονα την αντικειμενικότητα. Γι αυτό και κατονομάζουμε τον Καζαντζάκη Νιτσεϊστή, Μπερξονιστή, Κομμουνιστή, ακόμη και μετα-Κομμουνιστή. Τον συγκρίνουμε με το τι διάβασε και τι τον απασχόλησε και σύμφωνα με αυτές τις συγκρίσεις προσδιορίζουμε και τον στοχασμό του. Το γεγονός ότι του προσάπτουμε τόσες διαφορετικές ιδιότητες, από μόνο του το γεγονός αυτό αναιρεί τους ίδιους αυτούς χαρακτηρισμούς που του προσδίδουμε. Δεν μπορεί να είναι σωστό, να είναι ο Καζαντζάκης όλα αυτά μαζί, ή να είναι σωστό να ανήκει σε ένα από αυτά, αφού ο καθένας μας φαίνεται να τον βλέπει διαφορετικά.

Δεν εξαιρώ τον εαυτό μου ότι είμαι ένας από τους μελετητές του Καζαντζάκη που επιδίωξε να του προσδώσει μια ταυτότητα. Τον αποκάλεσα Πατνικό, για να τον βγάλω από τον Μονισμό που του είχαν προσάψει άλλοι μελετητές (βλ. π.χ. Peter Bien, *Καζαντζάκης: Η πολιτική του πνεύματος*, 49). Δηλαδή μερικοί μελετητές τον παρουσιάζουν ότι μοναδική του επιδίωξη είναι η ανύψωση και η νίκη του πνεύματος επί της σάρκας. Με Μονισμό εδώ εννοούσαν πως μόνο η πνευματική υπόσταση προσμετράει και το ιδανικό στον Καζαντζάκη είναι να ξεπεράσει ο άνθρωπος την υλική του υπόσταση και να μετουσιωθεί σε πνεύμα.

Η δική μου θέση ήταν πως ακόμη και στο ρόλο του Χριστού - και εδώ αναφέρομαι και στην τραγωδία του *Χριστός* (1928) και στον *Τελευταίο πειρασμό* (1954) - παρουσιάζεται συνδυαστικά η πνευματικότητα με την υλικότητα, έτσι ώστε μαζί να συγκροτούν το ολοκλήρωμα της ύπαρξης. Δηλαδή ερμηνεύω τον Καζαντζάκη ότι ασπάζεται τη διπλότητα που είναι μια από τις βασικές αρχές της Πλατωνικής θεωρήσης του κόσμου (βλ. Γουνελάς, «Πλατωνικές προεκτάσεις στον Τελευταίο πειρασμό»). Εξάλλου ο ίδιος ο Καζαντζάκης στον Πρόλογο στον Τελευταίο πειρασμό εξομολογείται και λέει ότι «υπάρχει μια ακατάπαυστη ανήλεη πάλη ανάμεσα στο πνεύμα και στη σάρκα» (*Τελευταίος πειρα-*

σμός, 9) και «όσο πιο δυνατή η ψυχή κι η σάρκα, τόσο και η πάλη πιο γόνιμη κι η τελική αρμονία πιο πλούσια» (*Τελευταίος πειρασμός*, 10). Με τη λέξη «αρμονία» αναγνωρίζει και τις δύο ουσίες που έφτιαξαν τον άνθρωπο: και την πνευματική και την υλική, εξού και η έννοια της αρμονίας. Για να υπάρχει αρμονία πρέπει να υπάρχουν περισσότερα από δύο διαφορετικά στοιχεία. Η ύλη προσφέρει το σχήμα και την εδώ-και-τώρα ύπαρξη μας· και το πνεύμα προσφέρει την ωστήρια δύναμη για υπέρβαση. Μα η ακροθιγής αυτή συγγένεια με τον Πλάτωνα, είμαι σε θέση να ομολογήσω, σήμερα, δεν με δικαιώνει να τον αποκαλώ Πλατωνικό, ούτε και οι τάσσοντες υπέρ του Μονισμού δεν δικαιώνονται με το να τον αποκαλούν Μπερξονιστή, δηλαδή ότι αυτό που τον απασχολεί περισσότερο είναι η μετουσίωση του ανθρώπου σε πνεύμα και ότι η τάση αυτή αποτελεί την ουσία της ύπαρξης ως έμφυτη εξελικτική δύναμη (*élan vital*). Η σκέψη του Καζαντζάκη, αναμφισβήτητη, δεν ταξινομείται εύκολα και δεν προσδιορίζεται συγκριτικά ή ορθολογικά.

Κάνουμε ένα βαρύ λάθος να ζητούμε να προσδώσουμε στον Καζαντζάκη μια ιδιότητα συγκρίνοντας τον με κάποιον άλλον και ας γνωρίζουμε ότι είχε εκφράσει τον θαυμασμό του για τον Πλάτωνα ή τον Μπερξόν. Η περίπτωση Καζαντζάκη κοιταγμένη στο σύνολό της μας πείθει ότι πρόκειται για ένα ασυμβίβαστο, καινοτόμο διανοητή, ο οποίος διαβάσει ευρέως και ο οποίος αναζητά από μια συμπαντική οπτική να βρει την αυθεντική θέση του ανθρώπου. Δεν είναι ανεμοδείκτης ο Καζαντζάκης που επηρεάζεται από το τι διαβάσει. Απλώς ψάχνει για την αλήθεια και την πρωταρχική αιτία της ύπαρξης του ατόμου.

Είναι τελείως μικρόψυχη η τακτική να αντιμετωπίζει κανείς τον Καζαντζάκη στενά μέσα στα ορθολογιστικά όρια της υπάρχουσας φιλοσοφίας. Εξάλλου αποτελεί κοινό τόπο η πεποίθηση ότι φιλόσοφος είναι μόνο εκείνος που θέτει το ερώτημα στον εαυτό του και σκέφτεται από την αρχή σαν να είναι δική του υπόθεση το οποιοδήποτε θέμα. Επομένως φιλόσοφος δεν είναι εκείνος που υιοθετεί και εφαρμόζει τα επιχειρήματα ενός άλλου. Γι' αυτό και ο Καζαντζάκης είναι ο κατεξοχήν φιλόσοφος και το έργο του καλύπτει πληθώρα γνωστικών χώρων (Θεολογία, Πολιτική, Λαογραφία, Μυθολογία, Ιστορία), στους οποίους χώρους κινείται με άνεση στοχαζόμενος.

Ας πάρουμε τα πράγματα με γνώμονα τις επιλογές του, και τότε μόνο θα αντιληφθούμε ότι έχουμε να κάνουμε με μια πολυσχιδή προσωπικότητα. Ξεκίνησε ως πεζογράφος με μια αισθησιακή νουβέλα, *Όφης και κρίνο* (1906), στη συνέχεια έγραψε μελέτες και κριτική, αλλά αμέσως μετά έγραψε και πέντε θεατρικά τα οποία περιλαμβάνουν μια ποικιλία θεμάτων. Τα δύο από αυτά *Ξημερώνει* και *Φασγά* εκφράζουν το πάθος του ατόμου για την απελευθέρωσή του μέσω της δημιουργίας. Τα δύο άλλα, *Έως τότε* και *Ο Πρωτομάστορας*, αναδεικνύουν πως η απελευθέρωση και του ατόμου και της κοινωνίας μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με τη λαϊκή παρέμβαση - ο λαός κανονίζει τις συνθήκες που θα οδηγήσουν στην απελευθέρωσή μας, όπως λόγου χάρη τον Πρωτομάστορα στο γεφύρι της Άρτας για τον Καζαντζάκη ο λαός είναι εκείνος που τον εξωθεί στη θυσία. Το πέμπτο θεατρικό είναι ένα μονόπρακτο που το τιτλοφορεί *Κωμωδία-Τραγωδία* και στο οποίο παρουσιάζει τον άνθρωπο να κρίνεται από την ίδια του τη συνείδηση, πέντε λεπτά πριν από το θάνατο. Εδώ πρόκειται για μια διείσδυση και εσωτερίκευση στον ψυχισμό του καθενός από τους χαρακτήρες.

Όλα αυτά που περιγράφω δείχνουν την τρελή περιπέτεια ενός ανήσυχου νου. Δηλαδή λέω ότι οι ενασχολήσεις του Καζαντζάκη ακόμη και τα τρία πρώιμα χρόνια (1906-1909) φανερώνουν μια φύση ανιχνευτή που αναζητά μια διέξοδο από το απέραντο δάσος στο οποίο βρίσκεται ο στοχαστικός άνθρωπος. Μέχρι το τέλος της ζωής του το 1957 συνεχίζει αυτή την πορεία αναζήτησης. Γράφει 12 τραγωδίες, ποίηση, πεζογραφία, ταξιδιωτικά και δεκάδες άρθρα και μελέτες, καθώς και μεταφράσεις λογοτεχνίας και φιλοσοφίας. Γράφει και απευθείας στα Γαλλικά και επίσης μεταφράζει δικά του έργα π.χ. την τραγωδία του Κούρος. Μετάφρασε και το πεζογράφημα Τόντα-Ράμπα στα Γερμανικά (από τα Γαλλικά στα οποία το είχε γράψει). Θέλει να τον διαβάσουν οι ξένοι, γιατί οι περισσότεροί του φίλοι υπήρξαν ξένοι και αυτοί είναι που αναγνώρισαν πρώτοι την αυθεντικότητά του. Ο Albert Schweitzer είπε για τον Καζαντζάκη «Από τότε που ήμουν παιδί κανένας συγγραφέας δεν μου έχει κάνει τόσο βαθιά εντύπωση όσο ο Καζαντζάκης. Το έργο του έχει διαχρονική αξία, γιατί ο ίδιος έχει κατ' πολυ δοκιμαστεί και με την ανθρώπινη κοινωνία έχει υποφέρει και έχει προσφέρει πολλά» (βλ. D. Middleton, «Schweitzer and Kazantzakis: Connections, Comparisons,

Ο Δήμαρχος Ηρακλείου, κ. Γιάννης Κουράκης, στο βήμα.

Contrasts», βλ. Κ.Ε. Ψυχογιός [επ.], *Νίκος Καζαντζάκης το έργο και η πρόσληψή του: Συνέδριο Κρήτης*, 212).

Προσωπικά, μετά από τριάντα χρόνια και πλέον που βρίσκομαι σε άμεση επαφή με το έργο του, έχω καταλήξει να πιστεύω ότι υπήρξε από τους πιο αυθεντικούς στοχαστές των Ελληνικών γραμμάτων. Και στην αυθεντικότητα αυτή ανήκει γενικά η καλλιτεχνική διάσταση στη σκέψη του. Η *Ασκητική*, που δημοσίευσε σε πρώτη μορφή το 1927, αποτελεί μια προφητική αποκάλυψη και είναι κρίμα που τη σχολιάζουμε με ορθολογιστικό τρόπο ως να ήταν φιλοσοφική διατριβή.

Αυτή η στοχαστική-καλλιτεχνική διάσταση απαντάται ακόμη και στα ταξιδιωτικά του, όπου φαίνεται ότι δεν επιδιώκει ούτε να γράψει ιστορία, ούτε να μας διαφημίσει τα μέρη που επισκέπτεται. Μένει υποκειμενικός και αταξινόμητος και εκφράζει μόνο ότι τον συγκινεί από την Αλάμπρα στην Γρανάδα, από τη Ρωσσία, από την Κίνα κ.ο.κ. Η λεπτότητα με την οποία αντιμετωπίζει τον Κινέζο, λόγου χάρη, είναι συγκινητική. Στο πρώτο ταξίδι στην Κίνα το 1935, βλέπει τον Κινέζο φτωχό και εξαθλιωμένο να καλλιεργεί το ρύζι λιπαίνοντάς το με τις ακαθαρσίες του, αλλά παράλληλα, όμως, τον βλέπει και ικανό μιας υψηλής ηθικής, που για να τιμωρήσει τον εχθρό του πηγαίνει και αυτοκτονεί έξω από την πόρτα του εχθρού.

Ο ίδιος ένιωσε ότι είναι ποιητής γι' αυτό και τον περισσότερο χρόνο της δημιουργικής του καριέρας τον ανάλωσε γράφοντας ποίηση. Οι δώδεκα τραγωδίες που κυκλοφορούν (αν και δυσεύρε-

τες σήμερα) σε τρεις τόμους με τον τίτλο *Θέατρο*, είναι έμμετρες. Παράλληλα, το μεγάλο του ποίημα *Οδύσσεια* (1939) αποτελεί το Magnum opus της δημιουργίας του. Την πεζογραφία την πήρε στα σοβαρά μάλλον για βιοποριστικούς λόγους τα τελευταία 15 χρόνια της ζωής του. Ο Αλέξης Σολομός (σκηνοθέτης, θεατρικός συγγραφέας και μεταφραστής) είπε με εξαιρετική ευστοχία για τον Καζαντζάκη:

Από όλους τους νεοέλληνες θεατρικούς δημιουργούς, ο Καζαντζάκης είναι ο πιο αισχυλικός. Τιτάνας στ' αγκάλισμα της ύλης, γίγαντας στο άπλωμα της δράσης, Κύκλωπας στο πελέκημα της κάθε φράσης, αδιαφορεί για τους κοινούς τόπους και τρόπους, πλάθει, ονειρεύεται, προφητεύει. Αν στις τρεις δεκαετίες που δούλεψε τα έργα του το θέατρό μας δεν ήταν προσηλωμένο στην ηθογραφία και στη φασοκωμωδία, ο Καζαντζάκης θα είχε σταθεί ο πραγματικός πατέρας της δραματουργίας μας ή, πιο σωστά, η πρωτόγονη δημιουργική της θεότητα. (Βλ. Αλέξης Σολομός, *Για το θέατρο του Νίκου Καζαντζάκη*, 117).

Και έχω να προσθέσω σε αυτό ότι και ο Καλομοίρης έχει τον ίδιο θαυμασμό για τον Καζαντζάκη και έχει συνθέσει δύο όπερες πάνω σε θεατρικά του έργα, τον Πρωτομάστορα και τον Παλαιολόγο. Σήμερα υπάρχει ένα έντονο ενδιαφέρον για το θέατρο του Καζαντζάκη και στην Ελλάδα και στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Έχοντας κάνει αυτή την περιδιάβαση για τον Καζαντζάκη θα ήθελα, τώρα, να γυρίσω στο θέμα περί ελευθερίας. Ήδη

τον έχω αποκαλέσει ασυμβίβαστο και έχω επισημάνει ότι στην ανεξαρτησία του ασυμβίβαστου θα πρέπει να αναζητήσουμε την έννοια της ελευθερίας, αλλά επιλεκτικά ας δούμε και τι μας λέει ο ίδιος. Το κατεξοχήν έργο περί ελευθερίας του Καζαντζάκη είναι *Ο Καπετάν Μιχάλης*, το οποίο φέρει τον υπότιτλο «Ελευθερία ή θάνατος». Το μυθιστόρημα αυτό γράφτηκε το 1949, μια χρονολογία κρίσιμη για την Ελλάδα μετά από έναν τριετή εμφύλιο πόλεμο. Είμαι βέβαιος ότι επέλεξε το θέμα αυτό σε σχέση με την Κατοχή και τον Εμφύλιο και έχουμε ενδείξεις για την προεργασία που είχε κάνει ώστε να οδηγηθεί τελικά να γράψει τον *Καπετάν Μιχάλη*. Το μυθιστόρημα διαδραματίζεται σε μια άλλη εποχή, στο 1889, και αναφέρεται σε μια απόπειρα εξέγερσης στην Ανατολική Κρήτη. Όπως γνωρίζουμε η Κρήτη δοκιμαζόταν κάθε λίγο και λιγάκι με εξεγέρσεις, εκ των οποίων τον 19ο αιώνα οι πλέον σημαντικές, πριν από τη χρονολογία στην οποία διαδραματίζεται *Ο Καπετάν Μιχάλης*, ήταν οι εξεγέρσεις του 21, 34, 41, 54, και 78.

Δεν θα περιγράψω το μυθιστόρημα, αλλά θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι εστιάζεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο σε ένα άτομο, τον Καπετάν Μιχάλη, που είναι έμπορος στον Χάντακα και αποτελεί τον φόβο και τρόπο των Τούρκων και των δικών του. Πρόκειται για το πρότυπο του Κρητικού οπλαρχηγού: χεροδύναμος, oligομίλητος, εγωιστής και πάνω απ' όλα παθιασμένος. Ο Καπετάν Μιχάλης γίνεται το σύμβολο για την Ελευθερία. Εδώ η έννοια της Ελευθερίας ταυτίζεται με την πατρίδα. Αλλά επιπροσθέτως μας λέει ότι ελευθερία είναι μια πράξη - μια αγωνιστική πράξη. Εξυμνεί, με άλλα λόγια, την πράξη που παρακινείται από πάθος (δηλαδή την πράξη που παρακινείται από ένα γινάτι). Εξυμνεί τους εκδικητικούς, τον γιο του Μανούσασκα τον Θοδωρή, που σκότωσε τον Χουσεΐν για να δικαιώσει το θάνατο του πατέρα του και μετά πήρε τα βουνά. Εξυμνεί τον Τίτυρο τον αδελφό του Καπετάν Μιχάλη που υπερέβει την φυσική του αδυναμία (ο ίδιος ο πατέρας του, ο Γερο-Σήφακας, είπε για τον Τίτυρο: «πολλά φτενός, πολλά λεβρός, ξεφυσίδι» [Ο Καπετάν Μιχάλης, 192]). Αλλά ο Τίτυρος, το ξεφυσίδι, από δάσκαλος και καλαμαράς έγινε μαχητής. Εξυμνεί τον ανηψιό του Καπετάν Μιχάλη, Κοσμά, που παραγκωνίζει τον έρωτα του για την Εβραία σύζυγο που έχει αφήσει έγκυο, και δέχεται να πεθάνει στο πλευρό του θείου του.

Τι άραγε να είναι αυτή η Ελευθερία όταν κάποιοι κυριαρχείται από το πάθος, το οποίο του αφαιρεί την λογική και εν μέρει τον τυφλώνει; Αυτό ακριβώς διαπιστώνει κανείς και στην απόφαση του Γερο-Σήφακα να θέλει να μάθει γραφή στα εκατό του χρόνια, για να γράψει «Ελευθερία ή θάνατος» στους τοίχους του χωριού, μέχρι που έπεσε από τη σκάλα και σκοτώθηκε.

Ελευθερία φαίνεται να θέλει να πει: να μην το βάξεις κάτω, γιατί η ζωή είναι ένας αγώνας. Αυτό που προέχει είναι η πράξη, γι' αυτό και ο Καπετάν Μιχάλης παρουσιάζεται σαν αγρίμι στο τέλος, έτοιμος να εκδράμει:

Μια στιγμή τα χείλια του, τα φρύδια του, τα μάτια του έπαιξαν· κοίταξε γύρω τους συντρόφους, κάτω την Τουρκιά, απάνω τον ακατοίκητο ουρανό... «Ελευθερία ή θάνατος! μουρμούρισε κουνώντας άγρια την κεφαλή του. Ελευθερία ή θάνατος, έκακομοίρηδες Κρητικοί! Ελευθερία και θάνατος! αυτό θα πρέπει να γράψω εγώ στο μπαϊράκι μου· αυτό είναι το αληθινό μπαϊράκι του κάθε αγωνιστή! Ελευθερία και θάνατος! Ελευθερία και θάνατος! (Ο Καπετάν Μιχάλης, 488).

Με αυτή την επανάληψη σηματοδοτεί το νόημα της θυσίας και της λύτρωσης. Και τελειώνει το μυθιστόρημα έχοντας τον Καπετάν Μιχάλη να δέχεται πως αυτοί που επιζητούν τον θάνατο (αν και παρουσιάζονται να βρίσκονται σαν σε μια τρέλα) είναι και οι μόνοι δικαιωμένοι, όπως μας λέει ο ίδιος ο Καπετάν Μιχάλης «οι κουζουλοί κάνουν την Κρήτη αθάνατη» (Ο Καπετάν Μιχάλης, 490). Και εδώ αναφέρεται στα επτά άτομα που παρέμειναν για να κρατήσουν το Τούρκικο ασκερί.

Αλλά αναρωτιέμαι τι είναι αυτό το «οδεύω στο θάνατο»; Και τι εννοεί με το «κάνουν την Κρήτη αθάνατη»; Η απάντηση είναι μάλλον ότι αψηφώ τον θάνατο και τότε μόνο τον υπερβαίνω. Βέβαια δεν τον υπερβαίνω για τον εαυτό μου, αφού πεθαίνω. Το δικό μου υπερφαλάγγισμα του θανάτου, λοιπόν, ισοποσούται με την ελευθερία της πατρίδας, σαν εγγύηση για την αθανασία της πατρίδας.

Η ελευθερία στο σημασιολογικό επίπεδο, είναι σαν να μας λέει ο Καζαντζάκης, δεν είναι κάτι το εφικτό και δεν μπορεί να προσδιοριστεί αφηρημένα. Πώς θα μπορούσε κανείς να αποδείξει ότι είναι ελεύθερος; Με τι στοιχεία, κινήματα ή λέξεις θα μπορούσε να το δείξει, αφού

ό,τι και να επιστρατεύσει σηματοδοτεί μια δέσμευση, στα σχήματα, στις λέξεις και στους κανόνες επικοινωνίας που επιστρατεύει. Ελευθερία είναι η υπέρτατη πράξη, η θυσία και έχει νόημα μόνο για αυτόν που αναλαμβάνει να την πραγματοποιήσει.

Μα θα ρωτούσε κάποιος και πώς ερμηνεύεται η ρήση που μας άφησε να γράψουμε στον τάφο του: «Δεν ελπίζω τίποτα. Δεν φοβούμαι τίποτα. Είμαι λεύτερος». Μήπως δηλαδή θέλει να πει πως ελευθερία είναι η τέλεια απάρνηση και η εξαγνισή μας από όλα τα κληρονομικά δεδομένα που προσδιορίζουν τον ψυχισμό μας - δηλαδή η ελπίδα και ο φόβος; Πιστεύω πως θα κάναμε ένα αθεράπευτο λάθος με το να δούμε τη ρήση αυτή στα στενά όρια του Βουδισμού, από όπου προέρχεται. Την ρήση αυτή την αναφέρει και στην Ασκητική μια εποχή που τον απασχολεί περισσότερο η Ορθοδοξία και ο Κομμουνισμός παρά ο Βουδισμός (βλ. «Η πορεία», Ασκητική, 34). Για τον Βουδισμό «δεν ελπίζω τίποτα, δεν φοβούμαι τίποτα, είμαι ελεύθερος», υπονοεί αρνούμαι την κτητικότητα, αρνούμαι τη φιλοδοξία, αρνούμαι τα αξιολογικά στοιχεία του πολιτισμού και απεκδύομαι την ματαιότητα αυτής της ζωής. Αλλά προϋπόθεση για τον Βουδισμό είναι ότι στην ουσία δεν πεθαίνει, γιατί πιστεύει στη μεταψύχωση και στην αιωνιότητα.

Για τον Καζαντζάκη δεν μπορεί να ισχύει ένα τέτοιο σύνδρομο απάρνησης και στέρησης, αφού το παν σε όλα του τα έργα είναι η αίγλη της δραστηριότητας, η αίγλη της πράξης. Ελευθερία, λοιπόν, σε σχέση με το μυθιστόρημα Ο Καπετάν Μιχάλης, δεν είναι παρά η πράξη, και η απώτερη πράξη δεν είναι παρά η θυσία. Το δεν ελπίζω, δεν φοβάμαι για τον Καζαντζάκη υποδηλώνει ότι θα δράσω από μόνος μου με συνειδητή απόφαση και δεν θα αποσυρθώ στο δάσος κάτω από τα άνθη του λωτού.

Η έννοια της απελευθέρωσης συνδυάζεται με την έννοια θυσία και λύτρωση. Η θυσία εξισούται με το φτάνω στην απώτερη πράξη. Και τότε μόνο η πράξη είναι πλήρης, αν την αντιμετωπίσω με την έννοια του αψηφώ και την ίδια την διαπίστωση ότι θα αφαιρέσω από τον εαυτό μου το δικαίωμα της πράξης, αφού στο τέλος πεθαίνω. Στην *Ασκητική* έχει μια ολόκληρη ενότητα περί πράξεως, όπου λέει:

Η στερνή, η πιο ιερή μορφή της θεωρίας είναι η πράξη.

Όχι να βλέπεις πως πηδάει η σπίθα α-

πό τη μια γενιά στην άλλη, παρά να ηγηδίας να καίγεσαι μαζί της. («Η πράξη», Ασκητική, 63)

Ο Καζαντζάκης δεν διέπεται από μια έπαρση Εισαγγελείας. Δεν κατηγορεί κανέναν και δεν ζητάει με ορθολογικά κριτήρια τη δικαιοσύνη. Για να καταλάβει κανείς το πνεύμα του ας κοιτάξει την τραγωδία Καποδίστριας, την οποία γράφει το 1944 και η οποία πρωτοπαίχτηκε το 1946. Όλα τα πρόσωπα (Καποδίστριας, Μακρυγιάννης, Γκίκας, Μαυρομιχάλης και Κολοκοτρώνης) παρουσιάζονται ηρωικοί και ας έχουν αδυναμίες. Οι Μαυρομιχάλης (αντίθετα από αυτό που θα περίμενε κανείς, αφού γίνοντο οι δολοφόνοι του πρωταγωνιστή Καποδίστρια) εξεικονίζονται ως γεναίοι και εκδικητικοί. Ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος από πάθη. Σε όλα του τα λογοτεχνικά έργα οι χαρακτήρες παρουσιάζονται με πάθη, δέσμοι της ιδιοσυγκρασίας τους.

Αυτό που πάντα τονίζει είναι πως η γης που σε τρέφει και περιέχει την κληρονομιά που σου άφησαν οι πρόγονοί σου είναι το κοινό σύμβολο του ύψιστου ιδανικού. Επομένως η Ελευθερία δεν είναι μια αφηρημένη έννοια, αλλά η ευθύνη και η υποχρέωση προς το ιδανικό, το οποίο στην κυριολεξία έχει απότητα και υλικότητα, είναι ο τόπος σου. Και αυτό ίσως είναι και ο μόνος τρόπος για να δούμε τον Καζαντζάκη απεγκλωβισμένο από όλες αυτές τις επωνυμίες και χαρακτηρισμούς που του δώσαμε κατά διαστήματα. Θα πρέπει να τον δούμε σαν έναν αταξινόμητο και *desperado* (ο όρος είναι δικός του), αλλά όχι ως αχαλίνωτο και εγκληματικό, αλλά ως άτομο που αψηφά τη ζωή εμπρός στο κάλεσμα της θυσίας. Η Έρση Σταυροπούλου έχει δικίο που εντοπίζει πως στον Καζαντζάκη:

Η ελευθερία του ανθρώπου γεννιέται μέσα από την τήρηση αλλά και την υπέρβαση κανόνων, ένα θέμα χαρακτηριστικό για τον από πολλές απόψεις διφυή προβληματισμό του. («Η τελετουργία του θανάτου στην πεζογραφία του Νίκου Καζαντζάκη», βλ. Κ.Ε. Ψυχογιός [επ.], *Νίκος Καζαντζάκης το έργο και η πρόσληψή του*, 25)

Παράλληλα, υπάρχουν πολλές επικριτικές απόψεις για τον Καζαντζάκη. Τον είπαν κέρβερο της καρέκλας, δηλαδή ότι δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα. Επίσης τον είπαν αιθεροβάμονα, ότι έχει ένα πόδι στη γη και ένα στον ουρανό. Αλλά από πού και εως πού έχει ένα πόδι στον ουρανό, όταν η πάλη γίνεται στην ψυχή του κάθε α-

Ο Πρόεδρος της Π.Α.Μ. ευχαριστεί τον Δήμαρχο Ηρακλείου, κ. Γιάννη Κουράκη.

τόμου, με την έννοια του ότι ο άνθρωπος κουβαλάει το μαρμαρένιο αλώνι μέσα του. Η πάλη αυτή που γίνεται μέσα μας αποτελεί ένα σωματικό πόνο για τον καθένα μας. Ο δε πόνος αυτός μπορεί να κατανοηθεί μόνο από εκείνον που τον έχει. Το ίδιο και η ελευθερία, το ίδιο και η λύτρωση μπορούν να κατανοηθούν από τον καθένα μας ξεχωριστά. Το άτομο είναι αυτό που ενδιαφέρει πάνω από όλα τον Καζαντζάκη και ο τραγικός αγώνας να φτάσει τη λύτρωση σαν πράξη ελευθερίας.

Ελευθερία είναι να ακούσεις αυτό που σε καλεί και να κάνεις αυτό που είσαι. Σε όλα τα μυθιστορήματά του ζητάει να αποκαλυφθεί αυτό που είναι ο καθένας, είτε Μανολιός είναι αυτός, είτε Ιούδας. Για τον Καζαντζάκη δεν υπάρχει καλό και κακό. Στον *Βίο και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* ποιος είναι καλύτερος το αφεντικό ή ο Ζορμπάς; Τι θέση έχει η έννοια καλύτερος στον Καζαντζάκη; Αυτό να αναρωτηθούμε για να πιάσουμε τα πράγματα στα δικά του μέτρα.

Όλος του ο στοχασμός έχει ως σηματορρό το καθοδηγητικό αστέρι της αναζήτησης. Ο Καζαντζάκης είναι καλλιτέχνης και βλέπει με δικά του μάτια και εκεί έγκειται η έννοια της ελευθερίας. Ακριβώς όπως το εικόνισμα που έφτιαξε ο αλαφροϊσκίωτος Μούρτζουφλος (ο κουζουλός) στον *Καπετάν Μιχάλη*, απεικονίζοντας τη Σταύρωση με μια γυναίκα ντυμένη με

φυσεκλίκια κι ασημένιες κουμπούρες που είναι η Κρήτη.

Θέλει πίστη για να κατανοήσει κανείς την έννοια της ελευθερίας και θα παραθέσω, εδώ, για να κλείσω αυτό που είπε ο Καζαντζάκης λίγο πριν πεθάνει το 1957, όταν βρίσκεται στην Κίνα στο δεύτερο ταξίδι προσκαλεσμένος του Τσου Εν Λάι, σε έναν δημοσιογράφο του περιοδικού *Time*:

Όποιος έχει μια πίστη νιώθει τόσο περισσότερο λεύτερος... τόσο περισσότερο σκλάβος στην πίστη του. Θυμήσου τον Άγιο Αυγουστίνο: Κύριε, τότε μονάχα είμαι λεύτερος, όταν υπακούω στη θέλησή σου. Επομένως, σφαλερά κατηγορούν οι άπιστοι «Δυτικοί» τους κομμουνιστές σκλάβους. Η σκλαβιά αρχίζει όταν παύουν να πιστεύουν. (βλ. Bien, 215)

Αυτό είναι ελευθερία και λύτρωση: το πάθος και η πίστη σε κάτι που ζει το άτομο από μόνος του και δεν το επιζητά απλώς, αλλά δρα για να το πραγματοποιήσει. Είναι μια πράξη που βιώνει ο καθένας από εμάς με τον δικό του τρόπο.

Είναι μνημειώδες το γεγονός ότι στον Καποδίστρια μας δίνει αντικρουόμενες απόψεις για την Ελευθερία. Ο Υδραίος καπετάνιος Γκίκας που δεν μοιράζεται το πατριωτικό αίσθημα που έχουν οι άλλοι, λέει:

Λευτεριά θα πει να μπαίνεις στο καράβι να σπας το μπλόκο, να πουλάς και ν'αγοράζεις,

σκλάβους γιομώντας τ' αμπάρια και πραγμάτιες. (Καποδίστριας, 90)

Για τον Καποδίστρια που μέριμνα έχει να ορθοποδίσει το κράτος, αν και συντηρητικός, μας λέει:

Πνεύμα αφηλό δεν είναι η λευτεριά μονάχα,
μηδέ μονάχα αχός και αλαλαγμός πολέμου,
μον' και ψωμί και χορτασμός, μαθές, και σπίτι,
χαμογελάει γλυκά και η λευτεριά σαν μάνα. (Καποδίστριας, 100)

Για τον Μανιάτη γέροντα Παπά που έχει προτρέψει τους Μαυρομιχάληδες να σκοτώσουν τον Καποδίστρια λευτεριά είναι:

Το σώμα και αίμα του Χριστού να γίνει εγδίκηση
μανιάτισσα, παιδιά, κι αγάπη της πατρίδας!
Ελευτεριά ο Θεός, κι ο τύραννος εχθρός του·
σκοτώστε τον εχθρό για να σωθεί η ψυχή σας. (Καποδίστριας, 125)

Αυτός είναι ο κόσμος και ο καθένας μας είναι διαφορετικός. Ως συμπέρασμα λέω πως για τον Καζαντζάκη η ελευθερία δεν προσδιορίζεται αντικειμενικά. Είναι μια υποκειμενική αντίληψη της χρέους για τον καθένα μας.

Όσον αφορά την τραγωδία του *Καποδίστριας*, το 1944, είναι σαν να θέλει να διακαιώσει και την αντίσταση και τη διεκδί-

κτηση των Κομμουνιστών. Και με αυτό θέλω να πω, πως ίσως να μην πιστεύει ότι οι Κομμουνιστές θα φτιάξουν ένα καλύτερο κράτος, αλλά μάλλον αφήνει να εννοηθεί πως καταδικαστέοι είναι οι ασπόνδυλοι, φιλοτομαριστές της εποχής του - δηλαδή οι πολιτικάντιδες του 1944. Και πράγματι γράφει αυτή την τραγωδία μόλις και απελευθερώθηκε η Ελλάδα από την Γερμανική κατοχή. Αλλά και πάλι δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι στρέφεται ενάντια στους πολιτικούς της εποχής, αφού ο καθένας μας για τον Καζαντζάκη κουβαλάει το δικό του πάθος, έτσι που θεωρεί φυσιολογικό και τον φαταούλα και σπαγγοραμένο, αλλά και το φιλόδοξο και κιότη πολιτικάντη.

Συμφωνώ ότι ο Καζαντζάκης εκφράζεται με έναν τρόπο αρκετά λυρικό και στην σημερινή εποχή που κυριαρχεί η πεζότητα και το ασύνδετο του video clip, παρουσιάζεται αφηγηματικά ξεπερασμένος. Το σημασιολογικό μήνυμα, όμως παράλληλα, στο έργο του είναι τελείως ρευστό και γλιστερό. Σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί να περιορισθεί μέσα στα όρια του καθοπρεπισμού και της μεσο-αστικής ηθικής. Και από αυτή την άποψη είναι εξαιρετικά μοντέρνος.

Σήμερα διδάσκεται ευρέως στις Ηνωμένες Πολιτείες στα πανεπιστημιακά τμήματα Θρησκευολογίας, γιατί στο έργο του βρίσκονται στοιχεία, όπως αυτό της εξε-

λικτικής διάστασης του Χριστού, τα οποία προλαμβάνουν χρονικά τις ιδέες άλλων περίτρανων στοχαστών, όπως λόγου χάρι του Alfred North Whitehead (βλ. Darren Middleton, *Novel Theology*). Η έννοια της εξελικτικής πορείας βασίζεται στο ότι ο άνθρωπος, που φέρει τον Χριστό μέσα του, συνέχεια εξελίσσεται, επομένως και ο Χριστός. Από αυτή την άποψη ο Καζαντζάκης είναι εξαιρετικά μοντέρνος.

Ίσως αν ο Καζαντζάκης κοιταχτεί με φόντο τον Καπετάν Μιχάλη, θα μπορούσε να πιστέψουμε ότι θα δικαίωνε τον ιερό αγώνα του Μουσουλμανικού κόσμου σήμερα. Όχι όμως ότι θα ήλπιζε πως τα άτομα αυτά, που σκοτώνονται κάθε μέρα, θα έφτιαχναν καλύτερες συνθήκες για το μέλλον. Μάλλον τα άτομα αυτά στο Ιράκ και την Παλαιστίνη, για τον Καζαντζάκη πραγματοποιούν κάθε μέρα που περνάει μια πράξη πίστωσης - ένα *auto da fé*. Η λύτρωση και η έννοια της ελευθερίας στο προσωπικό επίπεδο, γι' αυτούς τους καμικάζι-αυτόχειρες, όντως είναι ανάλογη με αυτή του Καπετάν Μιχάλη. Μια θυσία κοιταγμένη ορθολογιστικά και οφελιμιστικά ποτέ δεν έχει αξία, προσφέρει όμως ικανοποίηση στο άτομο που την πραγματοποιεί και κρατάει μια φλόγα να καίει στις καρδιές των άλλων..

Η εκδήλωση πλαισιώθηκε από το χορωδιακό τμήμα της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας.

Η Γενική Γραμματέας της Π.Α.Μ., κ. Σοφία Νερολαδάκη, καλωσορίζει τον Δήμαρχο Ηρακλείου.

Εκλογές 2007

Πραγματοποιήθηκαν την Κυριακή 25 Φεβρουαρίου 2007 στην Αίθουσα της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας «Ελευθέριος Βενιζέλος», οι αρχαιρεσίες για την ανάδειξη των μελών του νέου Διοικητικού Συμβουλίου και της Ελεγκτικής Επιτροπής.

Μετά από τρία χρόνια γεμάτα προσπάθειες, αγώνες και έργο, μέσα στα οποία η Παγκρήτια Αδελφότητα κατόρθωσε να γίνει σεβαστή από όλους, είτε πρόκειται για τις Αρχές της πόλης, είτε πρόκειται για τους πολιτικούς και πνευματικούς χώρους, είτε πρόκειται για το χώρο των απόδημων Κρητικών, τα μέλη της Π.Α.Μ. με την αγάπη και τη στήριξή τους εξέφρασαν την επιθυμία τους να συνεχιστεί για ακόμη μία τριετία το δημιουργικό έργο που ξεκίνησε το Μάρτιο του 2004 από το απερχόμενο Δ.Σ. .

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο προήλθε από τις αρχαιρεσίες της 25ης Φεβρουαρίου 2007 συγκροτήθηκε σε σώμα ως ακολούθως:

Πρόεδρος

Πέτρος Ι. Πετρακάκης

Α΄ Αντιπρόεδρος

Νικόλαος Γ. Καλυβιανάκης

Β΄ Αντιπρόεδρος - Ταμίας

Γεώργιος Ε. Βερνάρδος

Γ΄ Αντιπρόεδρος

Ζαχαρίας Ν. Θεοδωράκης

Γενική Γραμματέας

Σοφία Ν. Νερολαδάκη

Ειδική Γραμματέας

Ευαγγελία Κ. Κουμεντάκη-Δασκαλαντωνάκη

Μέλη - Υπεύθυνοι Τομέων

Τομ. Αλληλεγγύης: Νικόλας Φ. Γρυλλάκης

Τομ. Υγείας-Τράπεζα αίματος: Ελένη Γ. Δουλιανάκη

Διονύσης Ε. Χανιωτάκης

Τομ. Μουσικής-Χορού: Εμμανουήλ Γ. Καβουσανάκης

Τομ. Εκδόσεων-Νέαρχος: Γεώργιος Θ. Πολυράκης

Τομ. Πολιτισμού: Αριστομένης Γ. Συσκάκης

Τομ. Οικονομίας: Ευαγγελία Ε. Φραγκιαδουλάκη

Ελεγκτική Επιτροπή

Πρόεδρος

Εμμανουήλ Μ. Χαβάκης

Μέλη

Μαρκήσιος Ε. Μπαγιαρτάκης

Λάζαρος Ε. Τριχάκης

Η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας με την εδώ και μία τριετία επιτυχημένη πορεία της έχει κατορθώσει να αναδειχθεί σε έναν από τους πιο αξιόλογους πολιτιστικούς φορείς στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Το νέο Δ.Σ. αναμένεται να συνεχίσει αυτήν την τόσο επιτυχημένη πορεία και να θέσει τον πήχη ακόμη πιο ψηλά με στόχο μια Παγκρήτια ακόμη πιο ισχυρή, ακόμη πιο δημιουργική, ακόμη πιο μεγαλειώδη.

Η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 71 χρόνων από το θάνατο του Ελευθερίου Βενιζέλου, διοργάνωσε την Κυριακή 18 Μαρτίου 2007 εκδήλωση μνήμης για το μεγάλο Εθνάρχη.

Η εκδήλωση έλαβε χώρα στην Αίθουσα Κρητών «Ελευθέριος Βενιζέλος» με κεντρικό ομιλητή το μέλος του Δ.Σ. της Π.Α.Μ., γιατρό και καταξιωμένο συγγραφέα, κ. Γεώργιο Πολυράκη.

Ο κ. Γ. Πολυράκης, αναφερόμενος σε αυτήν την πολύ μεγάλη και παραδειγματική για τις νεώτερες γενιές των πολιτικών

Αρχή. Η Εξουσία, αλλά και από κανέναν δεν εγκαταλείπετο ευκολότερα από εκείνον. Διότι ποτέ δεν την εθεώρησε σκοπόν. Πάντοτε τη θεωρούσε μέσον: Μέσον ιστορικής Δημιουργίας!

Η μεγάλη του Σχολή υπήρξε η Κρήτη. Η γενέτειρά του. Ήταν η ενσάρκωσή της. Στη σκληρή γη της διδάχτηκε ο ίδιος μα και δίδαξε ότι η Ελευθερία δεν προσφέρεται. Κατακτάται. Κι ότι άξιος της Ελευθερίας είναι εκείνος, ο οποίος μπορεί να την κατακτά κάθε μέρα. Κι από την υψηλή αυτή νησιωτική σκοπιά συνέλαβε το πολιτικό νόημα του καιρού του: ότι στους αγώνες του κόσμου τελικώς νικάει η θαλασσοκράτειρα.

αναδεκτός του θα ήταν εκείνος που περίμενε σαν Μεσσία με την προφητική του διαίσθηση.

Μετά τη γέννηση, οι γονείς του, για να του κατασφαλίσουν τη ζωή του τέκνου των, το έφεραν και το άφησαν σ' ένα γειτονικό λιόφυτο κτήμα, υπακούοντας σ' ένα τοπικό έθιμο – ίσως σε μια πρόληψη. Εκεί το βρήκε, τυχαίως δήθεν, ένας συγχωριανός τους και φώναξε «εύρηκα ένα παιδί. Ποιος το θέλει;» Φυσικά, το ήθελαν οι γονείς του και ο μικρός μπήκε έτσι στο πατρικό σπίτι ως τυχερό και με την πεποίθηση ότι θα ζήσει και θα μεγαλώσει.

Όταν άρχισε να πηγαίνει σχολείο ο

Μνήμη Ελευθερίου Βενιζέλου

71η επέτειος

και γενικότερα των Ελλήνων πολιτική φυσιογνωμία του Ελευθερίου Βενιζέλου, είπε τα εξής:

«Είς την ιστορίαν του Νεώτερου Ελληνισμού υπάρχουν δύο μεγάλες δεκαετίες. Η δεκαετία του 1820-1830 και η δεκαετία του 1910-1920. Η πρώτη άρχισε το θαύμα της Ανάστασης του Έθνους μετά από 400 χρόνια βαθιάς, ταφικής νύχτας. Η δεύτερη το ολοκλήρωσε.

Η πρώτη δεκαετία δεν έχει επώνυμο, επειδή δεν έχει ένα συγκεκριμένο πρωταγωνιστή. Ονομάζεται Εικοσιένα και ο πρωταγωνιστής υπήρξε ομαδικός: Το Γένος των Ελλήνων. Η δεύτερη δεκαετία είναι επώνυμος. Έχει το όνομα: Ελευθέριος Βενιζέλος.

Το πρώτο χάρισμα, με το οποίο τον είχε προικίσει η φύση ήταν το Πνεύμα. Είς την νεωτέαν πολιτικήν ιστορίαν της χώρας μας, δεν υπάρχει περισσότερο πνευματικό φως και περισσότερο λιτό, κλασικό ύφος. Μα ήταν προικισμένος και με αδάμαστη θέληση, δύναμη ψυχής, γενναιότητα και τόλμη.

Το πνεύμα του και η ψυχή του είχαν τεθεί ολοκληρωτικά εις την υπηρεσίαν ενός μεγάλου πάθους. Του πάθους της Δημιουργίας. Υπήρξε, ολόκληρος, ένα ασίγαστο πολιτικό πάθος. Από κανέναν πολιτικό άνδρα σ'την μέχρι τότε πολιτική ιστορία μας δεν αγαπήθηκε περισσότερο η

Κι έκανε αυτήν την αλήθεια οδηγό της ζωής του.

Γεννήθηκε στις Μουρνιές, ένα χωριό που απέχει μισή περίπου ώρα από τα Χανιά, στις 14 Αυγούστου 1864. Όταν άρχισαν οι οδύνες του δύσκολου τοκετού, εκτός από παρουσία του γιατρού Βώμ και τις προσευχές για να γεννηθεί ζωντανό και γερό αγόρι, οι συγγενείς πρόσθεσαν και τη θερμή παράκληση του «γέρου Θεού», όπως αποκαλούσε ο λαός το μοναχό της μονής Χρυσοπηγής Ιερόθεο, που ήταν φημισμένος για την προφητική και θαυματουργική του δύναμη. Ο Ιερόθεος, εκτιμώντας βαθύτατα τον Κυριάκο Βενιζέλο, που θεωρούσε ως ένα από τους πιο θερμούς πατριώτες και στην εκτίμησή του τον τοποθετούσε ως τον πιο διακεκριμένο έμπορο των Χανίων, έτρεξε στις Μουρνιές κι άρχισε να κάνει παρακλήσεις από τη στιγμή που έπιασαν οι πόνοι την «κυρία Στυλιανή», ώπου ύστερα από μερικές οδυνηρές ώρες εκείνη γέννησε ζωντανό ένα αγοράκι, που πήρε αμέσως το όνομα Ελευθέριος από τον ίδιο τον Ιερόθεο που έγινε ανάδοχός του. Ο Ιερόθεος έδινε σ' όλα τα παιδιά των οποίων γίνονταν ανάδοχος το όνομα Ελευθέριος, ελπίζοντας πως μια μέρα ένας από αυτούς τους Ελευθέρους θα ελευθέρωνε την Κρήτη. Πού να φανταζόταν εκείνος ο θερμός πατριώτης μοναχός πως αυτός ο

μικρός Ελευθέριος, οι δάσκαλοί του εξαπλάγησαν από την οξύνειά του. Μια μέρα ο πατέρας του – ο οποίος ήθελε να τον κάνει έμπορο – τον βρήκε σε μια καλύβα, σ' ένα περιβόλι, να διαβάζει.

«Ωστε εδώ ξεμοναχεύεσαι;» τον ρώτησε.

«Εδώ, πατέρα, βρίσκω ησυχία. Η καλύβα με το πέτρινο τραπέζι είναι για μένα το καλύτερο δωμάτιο για να μελετώ. Δε μ' αφήνουν σε ησυχία στο σπίτι».

«Και τι διαβάζεις τώρα;»

«Τραγούδια! Ένα βιβλίο με τραγούδια που μου έστειλαν από την Αθήνα».

«Είπα σου ν' αφήσεις τα τραγούδια και να κοιτάξεις τα μαθήματά σου».

«Μαθήματα 'ναι κι αυτά, πατέρα».

«Τραγούδια είναι. Έχεις καιρό παιδί μου να μάθεις όσα θες. Από τραγούδα και τουφέκια δεν έχεις ανάγκη να κάνεις εισαγωγή στην Κρήτη...».

Στο κατάστημα του πατέρα του όπου σύχναζε δεν συζητούσαν τίποτα άλλο από πολιτικά. Ο μικρός Ελευθέριος άκουγε τους μεγάλους να σχολιάζουν τα γεγονότα του Ρωσοτουρκικού πολέμου και επηρεασμένος από τα σχόλια που άκουγε καθημερινά χάραζε πάν σ' ένα χάρτη τα όρια της Ελλάδας, έτσι όπως θα επιθυμούσε να είναι. Ο χάρτης αυτός ολίγον διέφερε από το χάρτη της Μεγάλης Ελλάδος που εχάραζε πολλά χρόνια αργότερα

Φίλοι και μέλη της Π.Α.Μ. παρακολουθούν με προσοχή την ομιλία του Γ. Πολυράκη στην εκδήλωση «Μνήμη Ελ. Βενιζέλου - 71η επέτειος».

με τη Συνθήκη των Σεβρών.

Ο πατέρας του – όπως προείπα – ήθελε να τον κάνει έμπορο, όμως επενέβη ο γενικός πρόξενος της Ελλάδος στα Χανιά, ο Ζυγυμαίος και τον έπεισε ν' αφήσει τον Ελευθέριο να σπουδάσει νομικά.

Ο Βενιζέλος ως φοιτητής δεν άφηνε περίπτωση χωρίς να επιδειξεί τα εξαιρετικά του χαρίσματα. Ήταν στη διάρκεια των σπουδών του όταν βρέθηκε στην Αθήνα ο άγγλος πολιτικός Τσάμπερλαιν και ο Βενιζέλος, επικεφαλής μιας μικρής ομάδας Κρητών φοιτητών, τον επισκέφθηκε στο ξενοδοχείο του και με μοναδική ευγλωττίαν του ζήτησε να βοηθήσει στην επίλυση του κρητικού ζητήματος, αφού του ανέλυσε λεπτομερώς όλες τις πλευρές του. Ο Άγγλος πολιτικός εντυπωσιάστηκε ακούγοντάς τον και απάντησε: «Δεν γνωρίζω εάν διπλωματικώς έχετε το δίκαιον με το μέρος σας. Εφ' όσον όμως στην Κρήτη υπάρχουν νέοι ευφυείς, δραστήριοι και φωτισμένοι ως ο Ελευθέριος Βενιζέλος, δύνασθε να είσθε βέβαιοι ότι τελικώς το ζήτημα θα λυθεί υπέρ ημών...».

Την άλλη μέρα, ο διοικητής της τότε Εθνικής Τράπεζας, Μάρκος Ρενιέρης, ο οποίος τύγχανε να είναι φίλος του Τσάμπερλαιν και ήταν Κρητικός, τον επισκέ-

φθηκε στο ξενοδοχείο του και τον παρακάλεσε να συνηγορήσει για την ελευθερία της Κρήτης.

«Μη στενοχωριέσαι φίλε μου» του απάντησε ο Άγγλος. «Όταν έχετε νέους άνδρες σαν εκείνο το νέο που μου μιλούσε χθες, να είστε βέβαιοι πως θα ελευθερωθείτε πολύ γρήγορα από τους Τούρκους και μάλιστα μόνο με τις δικές σας δυνάμεις».

«Ποιος νέος;»

«Κάποιος φοιτητής Βενεζουέλος ή Βενιζέλος...δεν θυμούμαι καλά το όνομά του...».

Όταν έφτασε η μέρα των εξετάσεων για το πτυχίο του, όλοι οι καθηγητές του έβαλαν άριστα, και επειδή είχαν εντυπωσιασθεί απ' αυτόν τον τόσο καταρτισμένο φοιτητή που αγόρευε, κυριολεκτικά πάνω σε κάθε θέμα που του 'διναν, παρέμεναν όλοι τους στην έδρα και παρακολουθούσαν την εξέταση από τους επόμενους καθηγητές. Κάποια στιγμή, ήρθε και η σειρά του καθηγητή Κρασά που είχε πληροφορηθεί ποιας δυναμικότητας φοιτητή θα εξέταζε και ποιες απαντήσεις θα 'πρεπε να περιμένει. Στρυφνός και ιδιότροπος, όπως ήταν, σχεδίασε μια ερώτηση που θα 'φερνε σε δύσκολη θέση το νεαρό Κρητικό, για τον οποίον οι άλλοι καθηγητές είχαν μόνο επαίνους.

Ο Βενιζέλος υποψιαζόταν την εκδήλωση της κακίας του καθηγητού του και είχε πάρει από πρωτύτερα την απόφαση να τον πληρώσει επί τόπου.

«Σεις θα μας πείτε περί την αυτοδυναμία προστασίας της νομής» είπε κάποια στιγμή ο Κρασσάς και ο Βενιζέλος ανέπτυξε το θέμα με άνεση εκπληκτική κι ευφράδεια. Η ανάπτυξη του θέματος ήταν σύμφωνη με τη γνώμη του Κρασσά, όπως την είχε διδάξει στο αμφιθέατρο κι όπως την έγραφε στο βιβλίο του.

«Υπάρχει και ετέρα τις αντίθετος γνώμη;» ρώτησε στο τέλος ο Κρασσάς.

«Μάλιστα» είπε ο Βενιζέλος και, με την ίδια ευφράδεια, ανέπτυξε την αντίθετη από αυτήν που είχε ο Κρασσάς γνώμη.

«Εσείς με ποια γνώμη συντάσσεσθε;» ρώτησε στο τέλος ο Κρασσάς.

Όλοι νόμιζαν ότι ο Βενιζέλος για να μη χάσει το άριστα, θα έλεγε ότι συμφωνούσε με τη γνώμη του καθηγητή του, έστω κι αν δεν το πίστευε. Ο νεαρός Κρητικός όμως δεν δειλίασε και απάντησε θαρραλέα:

«Με τη Δευτέρα γνώμη». Όλοι έμειναν άφωνοι. Αυτό που είχε ξεστομίσει ο νεαρός φάνταζε απίστευτο. Περισσότερο εκπληκτος φάνταζε ο ίδιος ο Κρασσάς.

Ο συγγραφέας, κ. Γεώργιος Πολυράκης, στο βήμα.

«Γιατί;» ρώτησε θυμωμένος, χωρίς καν να κρατήσει τα προσχήματα.

«Διότι, αν παρουσιαζόταν σε σας τον ίδιο μια περίπτωση σαν αυτήν δια την οποίαν συζητάμε, δεν θα τολμούσατε να αμυνθείτε της νομής σας ευρύτερα απ' όσον επιτρέπουν οι περί αμύνης διατάξεις, διότι, αν το κάνατε, πολύ φοβάμαι ότι ο παρακαθήμενος καθηγητής του ποινικού δικαίου κύριος Κωστής, αν ασκούσε καθήκοντα εισαγγελέως, θα σας απήγγειλε κατηγορίαν για παράβαση του ποινικού νόμου».

Όσοι γνώριζαν τον ιδιότροπο και στρυφνό καθηγητή Κρασσά κατάλαβαν με πόσο ταπεινή κακία έβαλε μηδέν στον εξεταζόμενο εξαιρετικό επιστήμονα. Οι παρακολουθούντες όμως την εξέταση καθηγητές, έμειναν έκπληκτοι από το ηθικόν βάρος και τη μόρφωση του νεαρού Κρητικού. Ο καθηγητής μάλιστα Πέτρος Παπαρηγόπουλος έλεγε, εκείνη την ημέρα, σ' όποιον τον πλησίαζε ότι «εκ Κρήτης ανατέλλει σήμερον επιστημονικός αστήρ πρώτου μεγέθους». Τα θερμά συγχαρητήρια όλων γενικώς των καθηγητών που τον εξέτασαν και παρακολούθησαν την μονομαχία του με τον σκληρό Κρασσά ελάττωσαν τη θλίψη του νεαρού γιατί μειώθηκε το «άριστο».

Αυτός ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος από τα; νιάτα του.

Η είσοδός του, πολύ γρήγορα, στην Κρητική Βουλή, κατέπληξε. Ο νέος πολιτι-

κός είχε νέες ιδέες, είχε νέα ψυχή, είχε νέα νοοτροπία. Λέγεται ότι το πρόσωπό του ξεπετούσε μια ιδιαίτερη λάμψη, ένα ιδιαίτερο χρυσόλευκο φως, που έδινε την εντύπωση ενός φωτοστέφανου. Το μυστηριώδες αυτό φως διατηρήθηκε σ' όλη του τη ζωή. Αρκούσε να τον αντικρίσεις για να αισθανθείς αυτή την ακτινοβολία που εξέπεμπε. Κάποτε, στην τελευταία του πρωθυπουργία, παρουσιάστηκε μπρος του μια επιτροπή ανωτέρων εκπαιδευτικών. Ανάμεσά τους ήταν κι ένας αντιβενιζελικός που, όταν τελείωσε η παρουσίαση, δεν κρατήθηκε και είπε στο διπλανό του: «Θα ήταν δυνατόν να δημιουργηθεί κάτι πολύ μεγάλο, αν αντί να κοπιάζει ο Βενιζέλος κυβερνώντας, περνούσε από τη μια άκρη την Ελλάδα ως την άλλη, κι αν κάθε Έλληνας αντίκριζε το πρόσωπό του και τα μάτια του για μια στιγμή μόνο. Ξεπετά τόσο μαγνητικό φως το πρόσωπο αυτό. Είναι, σίγουρα, χωρίς αμφιβολία, ένας μεγάλος άνδρας».

Ήταν, πράγματι. Όμως ένας μεγάλος άνδρας είναι ένα φυσικόν φαινόμενον και μια ευτυχής σύμπτωση: έρχεται στην ώρα του. Αυτό είναι απόλυτα αληθές όσον αφορά το Βενιζέλο – φυσικό φαινόμενο, διότι μια τοιαύτη προσωπικότητα θα άφηνε οπωσδήποτε τα ίχνη της επί της εποχής της. Όποια κι αν ήταν η εποχή αυτή. Αλλά ο Βενιζέλος – φυσικό φαινόμενο συμπληρώνεται με την ιστορική ώρα. Ήρθε την κατάλληλη ώρα. Ήρθε τότε

που η Μεγάλη Ιδέα ηδύνато, όχι χωρίς αυτόν, αλλά με αυτόν, να εισέλθει εις το στάδιον της πραγματοποίησής της. Κι έγινε ο πραγματοποιός της. Έγινε η ψυχή του έθνους, εις την υπηρεσίαν του οποίου έθεσε τη μεγαλοφυΐα του.

Από την πρώτη στιγμή που ιδρύθηκε το κολοβό Ελληνικό κράτος, η εδαφική του ανεπάρκεια ήταν φανερή. Έξω από τα όριά του υπήρχαν εκατομμύρια υπόδουλων που ζούσαν με το όνειρο και τη λαχτάρα της απελευθέρωσης. Η ανάγκη των ελεύθερων Ελλήνων και ο αλυστρωτισμός συμπλεκόνταν «εν τη Μεγάλη Ιδέα». Όμως, ούτε οι αντικειμενικές συνθήκες για την πραγμάτωσή της είχαν δημιουργηθεί, ούτε ενσαρκωτές της υπήρχαν. Χρειάστηκε μακρά προπαρασκευή, χρειάστηκε ένας Τρικούπης αλλά και μια σειρά αποτυχιών με αποκορύφωμα το μαύρο 1897, μετά το οποίο ήρθε ο Βενιζέλος ως καρπός της αγανάκτησης και της αναγεννητικής ώθησης της εποχής. Δεν ήταν η Ελλάδα του 1909 καλύτερη από την Ελλάδα του 1897 παρά μόνο κατά τούτο: Ότι υπήρχε στον τόπο μια νέα πνοή, την οποία εξέφραζε η κοινωνική πρωτοπορία της χώρας προς την προκοπή και τα μεγάλα έργα. Ευλογημένου του Θεού, καρπός του νέου πνεύματος, ο Βενιζέλος. Και έκαμε από την αναρχία κράτος κι από την απαιτείαν εξωτερικήν πολιτικήν.

Ο σύγχρονός του Κωστής Παλαμάς λέει κάπου ότι ο Βενιζέλος ήταν ο ποιητής της νέας ελληνικής ιστορίας. Ίσως ακούγεται παράδοξο, όμως μπορεί να νοηθεί ένας πολιτικός μεγάλης κλάσεως δίχως να είναι προικισμένος με γόνιμη φαντασία; Το σχέδιο που πραγματοποίησε ο Βενιζέλος, ως το σημείο που του επέτρεψαν οι περιστάσεις, αν το αναλογισθεί κανείς μέσα στην εποχή που το συνέλαβε ο μεγάλος του νους, μήπως δεν ήταν μια φανταστική σύλληψη; Μέσα σ' αυτό το σχέδιο υπάρχει μια μεγάλη ποίηση που ο Βενιζέλος την έκανε ιστορία. Από τους στίχους του δημοτικού μοιρολογιού για το πάρσιμο της Πόλης, συνέθεσε το πολιτικό του πρόγραμμα. Ναι, πράγματι, ο Βενιζέλος είναι ο ποιητής της νέας ελληνικής ιστορίας. Μα είναι και ο Διγενής Ακρίτας των τραγουδιών του λαού μας, που ακόμα και με το χάρο κονταροχτυπιέται στα μαρμαρένια αλώνια, για τη λευτεριά και το δίκαιο. Είναι ο Μεγάλος και ο βαθυστόχαστος Κυβερνήτης που οδήγησε το καράβι της Ελλάδας στο μεγάλο λιμάνι της δόξας. Είναι ο προφήτης που οραματίζεται και πραγματοποιεί

μαζί, τη Μεγάλη Πατρίδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών.

Θα μπορούσε να περιμένει κανείς ότι η δοξασμένη πορεία του Βενιζέλου θα είχε το ανάλογο τέλος. Όμως το έργο του δεν συνεπληρώθη ποτέ. Εδώ χωρίζεται το Πρόσωπο από τα Πράγματα. Ο Βενιζέλος υπήρξε άγιος της αποστολής του. Αλλά οι προϋποθέσεις του περιβάλλοντος για την πραγμάτωσή της δεν ήταν ευνοϊκές. Και αντί η χώρα να απολαύσει τους καρπούς Βενιζελικής προσπάθειας, είδαμε να γίνονται άλλα. Για πολλούς, η μόνη αιτία γι' αυτά τα «άλλα» είναι η αντίθεση του Βενιζέλου προς το Στέμμα. Όμως καλό είναι να γνωρίζουμε περί τίνος ομιλούμε.

Η πραγματικότητα είναι ότι η αντίθεση του Βενιζέλου προς τον θεσμό δεν υπήρξε. Τουναντίον. Η προσπάθεια του Βενιζέλου ήταν να εξασφαλίσει δια του Στέμματος μια συνέχεια και ένα σύμβολο για την εθνική ενότητα. Δεν ήρθε λοιπόν σε αντίθεση με τον θεσμόν, αλλά μόνο με τον «στιγμιαίο» εκπρόσωπό του. Έτσι όταν εκθρονίζει τον Κωνσταντίνο, με βασιλέα τον αντικαθιστά. Όταν πεθαίνει ο Αλέξανδρος διάδοχο για το θρόνο ζητεί, όχι μεταπολίτευση. Κι όταν ο Κωνσταντίνος εκθρονίζεται για δεύτερη φορά και πάλι επιθυμεί την κανονική διαδοχήν του, Και το 1934 θα είναι ο τελευταίος που θα στερήσει για την πολιτειακήν αλλαγή.

Ο Βενιζέλος τελικά γίνεται θύμα του θρύλου του. Κι όταν ο θρύλος θρυμματίζεται, η πτώση δεν μπορεί να σταματήσει. Και την ώρα ακριβώς που ο Βενιζέλος δι-

Βράβευση του συμπατριώτη μας δημοσιογράφου, κ. Μιχάλη Στρατάκη.

νει τα ύστατα δείγματα της ψυχικής ανωτερότητάς του, τα δείγματα αυτά χρησιμοποιούνται από τους αντιπάλους του ως βέλη εναντίον του. Όταν ανέρχεται εις το βήμα της Βουλής και αντί να δημοκοπήσει εις βάρος κάποιου κατηγορούμενου, τον αποκαλεί «εντιμώτατον», λόγω του παρελθόντος του που γνώριζε, ούτε οι πολλοί ούτε οι λίγοι θαυμάζουν τη χειρονομίαν του, αλλά βállουν εναντίον του και τον αποκαλούν συνένοχον ενός αν-

θρώπου του οποίου η ενοχή δεν είχε καν αποδειχθεί. Τελικώς εμισήθει θανάσιμα από μεγάλη μερίδα των Ελλήνων αυτός που δημιούργησε την Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Για το μέγα έργο του η «Αρνησις» τον αντάμειψε με σφαίρες στο σταθμό της Λυών και στη λεωφόρο Κηφισίας. Κι αποτελεί αυτό μια ακόμη απόδειξη για το πόσες φορές έχουμε αποδειχθεί ως λαός κατώτερος των περιστάσεων ενώπιον του δικαστηρίου της αδεκάστου ιστορίας. Ως λαός είμαστε ευφύεστατος αλλά και επιπόλαιος, δραστήριος αλλά και αμέθοδος, φιλότιμος αλλά και γεμάτος προλήψεις. Αναδείξαμε το Σωκράτη για να τον δηλητηριάσουμε, τον Αριστείδη για να τον εξοστράκίσουμε, τον Κολοκοτρώνη για να τον φυλακίσουμε. Ελευθερώσαμε τη χώρα μας και παρ' ολίγον να την κηδεύσουμε το μαύρο 1897. Τη μια στιγμή κοπτόμεθα για την αλήθεια και την άλλη μισούμε θάνασιμα τον αρνούμενο να υπηρετήσει το ψεύδος! Έτσι είμαστε.

Ας μας θαυμάσει όποιος θέλει.

Ας μας οικτίρει όποιος νομίζει.

Κι ας μας ταξινομήσει όποιος μπορεί.»

Η εκδήλωση πλαισιώθηκε από ηχητικά ντοκουμέντα του Ελευθερίου Βενιζέλου, ενώ ακολούθησε κρητικό μουσικό πρόγραμμα, στο οποίο έλαβαν μέρος το μουσικό και χορωδιακό τμήμα της Παγρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας.

Βράβευση του γλύπτη, κ. Γεώργιου Κικώτη.

66η Επέτειος Μάχης της Κρήτης

Με πρωτοβουλία της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας και σε συνεργασία με την Αντιδημαρχία Πολιτισμού και Νεολαίας του Δήμου Θεσσαλονίκης, διοργανώθηκε στα πλαίσια του εορτασμού της 66ης επετείου της Μάχης της Κρήτης, εκδήλωση τιμής και μνήμης για όλους εκείνους που έδωσαν τη ζωή τους για ελευθερία και δημοκρατία.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 10 Ιουνίου 2007, στο Δημοτικό Θέατρο Κήπου (Χ.Α.Ν.Θ.), με επίσημο καλεσμένο και κεντρικό ομιλητή τον βουλευτή Α΄ Θεσσαλονίκης, κ. Ι. Μαγκριώτη.

Ο Πρόεδρος της Παγκρήτιας Αδελφότητας, απευθύνοντας χαιρετισμό στους παρευρισκόμενους στην εκδήλωση, ανέφερε:

«Για το Μέγα αυτό ιστορικό γεγονός, που παραμένει γνωστό στην Ιστορία με

το όνομα «Μάχη της Κρήτης», γράφθηκαν εκατοντάδες τόμοι βιβλίων από τους ιστορικούς ερευνητές.

Είναι απόλυτα δικαιολογημένος ο χαρακτηρισμός «Μάχη των Μαχών» που της δόθηκε από φίλους και εχθρούς, καθώς υπήρξε η ηρωικότερη και παραδοξότερη μάχη που παρουσιάστηκε στην παγκόσμια ιστορία.

Η Μάχη της Κρήτης αποτελεί την τελευταία πράξη του πολεμικού δράματος των Ελλήνων και την 3η φάση του ηρωικού μας έπους 1940-1941. Είναι η πιο ηρωική, η πιο λεβέντικη και συγκλονιστική μάχη. Ήταν μια τραγωδία στη θρυλική πατρίδα του Μίνωα.

Οι περίπου 400.000 Κρήτες, που φυσικά δεν μπορούσαν να συγκριθούν με το μέγεθος των δυνάμεων των γερμανικών στρατευμάτων, ανέτρεψαν όλα τα θεωρητικά δεδομένα και απέδειξαν ότι η

αγάπη για την ελευθερία και τη δημοκρατία, καθώς επίσης και η αίσθηση της αξιοπρέπειας υπερισχύουν όλων των λογιστικών του πολέμου.

Την 1η Ιουνίου του 1941 η Μάχη της Κρήτης έχει τελειώσει. Η πρώτη φάση της Μάχης της Κρήτης. Η μεγάλη Μάχη της Κρήτης, η μάχη των Κρητικών κατά των Ναζί δεν τελείωσε παρά στις 22 Μάη του 1945. Συνεχίστηκε με την ίδια επιμονή και ένταση και τελείωσε την ημέρα που και ο τελευταίος Γερμανός στρατιώτης εγκατέλειψε το νησί.

Δυστυχώς, όμως, όσα συνέβησαν το Μάη του 1941 στην Κρήτη έχουν μείνει χαραγμένα στη μνήμη μας κάπως αχνά και με έναν τρόπο όχι τόσο ξεκάθαρο.

Αυτό συμβαίνει γιατί, προσπαθώντας να καταπολεμήσουμε τη λήθη, προσεγγίζουμε την Ιστορία με έναν μυθολογικό τρόπο. Έτσι δημιουργείται σε όλους μας

Επίημοι προσκεκλημένοι στην εκδήλωση για τα 66 χρόνια από τη Μάχη της Κρήτης.

Στιγμιότυπα της εκδήλωσης στο Δημοτικό Θέατρο Κήπου.

μια αίσθηση υπερηφάνειας, η οποία όμως είναι χωρίς περιεχόμενο, από τη στιγμή που δε βασίζεται στην πληροφόρηση, στη μελέτη των γεγονότων και γενικότερα στη γνώση.

Δεν αρκεί, λοιπόν, η επέτειος της Μάχης της Κρήτης να αποτελεί αφορμή για ένα ετήσιο μνημόσυνο στους νεκρούς και μια απότιση φόρου τιμής στους επιζώντες της Μάχης της Κρήτης.

Δεν αρκεί μόνο να θυμόμαστε και να τιμούμε, αλλά θα πρέπει να μαθαίνουμε και να σχεδιάζουμε.

Πιστεύω πως καθήκον του σημερινού Έλληνα, του σημερινού Κρητικού είναι, μέσα από ιστορικές επετείους, όπως αυτή της Μάχης της Κρήτης, να αναπτύσσει την κριτική του ικανότητα, έτσι ώστε να είναι όχι μόνο ενθουσιώδης και μαχητι-

κός, αλλά κυρίως αποτελεσματικός ως πατριώτης, ως Έλληνας και ως ευρωπαίος πολίτης του 21ου αιώνα.»

Ο βουλευτής Α΄ Θεσσαλονίκης, κ. Ι. Μαγκριώτης, μεταξύ άλλων τόνισε:

«Η ιστορία κάθε λαού, είναι μέρος της ταυτότητάς του.

Συμπληρώνεται και ανασυντίθεται κάθε φορά από τα σύγχρονα δημιουργήματά του. Ταυτόχρονα, όμως, δεν είναι και «πατρόν», δηλαδή συνταγή, ερμηνεία και επιλογή για το μέλλον. Αυτό θα ήταν καταστροφικό και καθόλου τιμητικό για τις σύγχρονες και μελλοντικές γενιές, για τα δικά τους δημιουργήματα και επιτεύγματα. Η ιστορική διαδρομή κάθε λαού διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό την ταυτότητά του, την ιδιοπροσωπία του, τις

βασικές του αξίες.

Οι Έλληνες, ζώντας και δημιουργώντας από την αρχαία εποχή σε μια περιοχή με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και σπουδαιότητα, είχαν την τύχη να δώσουν λαμπρά επιτεύγματα, πρωτίστως, του πνεύματος και της τέχνης στην παγκόσμια κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα είχαν και την ατυχία να γίνουν στόχοι αυτοκρατοριών και ισχυρών δυνάμεων, επιδρομικών και κατακτητών. Τα μεγάλα επιτεύγματά τους, η οικονομική και πνευματική τους επιρροή, στην ευρύτερη περιοχή όπως και η κρίσιμη γεωστρατηγική τους θέση, ήταν τα βασικά αίτια που τους καθιστούσαν κάθε φορά, στόχους.

Αυτά τα χαρακτηριστικά τα έχει ακόμη πιο έντονα, η Κρήτη και οι Κρητικοί. Δημιούργησαν μεγάλους πολιτι-

Μουσικές και χορευτικές στιγμές από την εκδήλωση.

Το τμήμα εκμάθησης λύρας της Π.Α.Μ. παρουσιάζει τη δουλειά, της χρονιάς 2006-2007.

σμούς, άσκησαν μεγάλη επιρροή και το νησί είχε κάθε εποχή της ιστορίας, σημαντική γεωστρατηγική θέση.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο λοιπόν, πως ήταν μόνιμος και διαρκής στόχος, πειρατών, επιδρομέων και αυτοκρατοριών. Αυτή η ιστορική πραγματικότητα όμως, από την μία πλευρά έδωσε και την ευκαιρία σε όλους τους Έλληνες και ειδικότερα στους Κρητικούς, να καλλιεργήσουν, να αναδείξουν και να τιμήσουν μερικές αξίες, όπως της ελευθερίας και του αυτοσεβασμού.

Τις υπερασπίστηκαν με αυτοθυσία και αυταπάρνηση, χωρίς ποτέ «να παραιτούνται» ούτε «να φεύγουν», όπως έγραψαν πολλοί ιστορικοί.

Δεν παραιτήθηκαν και δεν έφυγαν όταν είχαν να αντιμετωπίσουν πολυάριθ-

μους και ισχυρότατους επιδρομείς και φιλόδοξους κατακτητές. Δεν παραιτήθηκαν και δεν έφυγαν μέχρι να πετύχουν το τελικό τους σκοπό, όταν ήταν να ελευθερώσουν την πατρώα τους γη με κάθε μέσο, να αντισταθούν στο σουλτάνο στη πολιορκία της Πόλης, στους ιταλούς φασίστες στην Αλβανία, στους ναζί στην Κρήτη, όταν ήταν να απελευθερώσουν την Μακεδονία.

Αυτός ο λαός και αυτό το νησί έκανε συνώνυμο τον έρωτά του για τη ζωή με τον έρωτα για την ελευθερία. Αυτά λένε τα τραγούδια τους, μα πάνω από όλα τα έργα τους.

Αυτός ο λαός είχε ένα βαθύ αντιστασιακό πνεύμα και χαρακτήρα σε κάθε τύραννο και κάθε τυραννία.

Αυτός ο λαός δεν μπορούσε παρά να

γεννήσει πολλούς ανώνυμους αλλά και επώνυμους δημιουργούς και ήρωες. Έδωσε πράξεις υπέρτατου ηρωισμού, όπως το Αρκάδι και τη μάχη της Κρήτης τον Μάη του '41. Έδωσε πολιτικούς οραματιστές και πραγματιστές.

Είχε το προνόμιο να γεννήσει, να γαλουχήσει και να μεγαλώσει τον Εθνάρχη Ελευθέριο Βενιζέλο.

Στη συνέχεια παρουσιάστηκε από το μουσικό, το χορωδιακό και τα χορευτικά συγκροτήματα της Παγκρήτιας Αδελφότητας όλη η δουλειά που έγινε κατά τη διάρκεια της χρονιάς 2006 – 2007.

Η εκδήλωση έκλεισε με μεγάλη συναυλία και κρητικό γλέντι από τον ανεπαύλητο λυράρη, Βαγγέλη Πυθαρούλη, και το συγκρότημά του.

Ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης, κ. Βασίλης Παπαγεωργόπουλος τίμησε με την παρουσία του την Επέτειο της Μάχης της Κρήτης.

Η Π.Α.Μ. τίμησε τους νεκρούς Κρητικούς που έχυσαν τον αίμα τους στη Μακεδονία.

Από την ημερίδα που πραγματοποίησε η Παγκρήτεια Αδελφότητα Μακεδονίας με το Τμήμα Φιλολογίας του Α.Π.Θ. για τον Νίκο Καζαντζάκη και το έργο του.

10 Ιουνίου 2007 ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ στην Π.Α.Μ.

Δραστηριότητες Π.Α.Μ. 2007

Εορτασμός της Μάχης της Κρήτης στην Καβάλα (Μάιος 2007).

Εορτασμός του Μακεδονικού Αγώνα (Οκτώβριος 2007).

Η Π.Α.Μ.
στα ρακοκάζανα
(Νοέμβριος 2007).

Κοπή Πρωτοχρονιάτικης πίτας Ιανουάριος 2007.

Βράβευση αριστούχων μαθητών και νέων φοιτητών από την Π.Α.Μ.

ΑΡΚΑΔΙ 2007

Με πρωτοβουλία της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας τελέστηκε την Κυριακή 11 Νοεμβρίου 2007 «εκδήλωση τιμής και μνήμης» για τους Ολοκαυθέντες στην Ιερά Μονή του Αρκαδίου τον Νοέμβριο του 1866.

Η εκδήλωση άρχισε στον Ιερό Ναό Νέας Παναγίας, όπου εψάλη επιμνημόσυνη δέηση και συνεχίστηκε στην Αίθουσα Κρητών «ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ».

Κεντρική ομιλήτρια της εκδήλωσης ήταν η συμπατριώτισσά μας, χημικός και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας, κ. Ευαγγελία Φραγκιαδουλάκη.

Ο Πρόεδρος της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας, κ. Πέτρος Πετρακάκης, καλωσόρισε τους παρευρισκομένους και αναφέρθηκε όχι μόνο σ' αυτούς που θυσιάστηκαν, αλλά και σε όλους εκείνους που προπαρασκεύασαν την κρητική ψυχή, ώστε να καταλήξει όχι μόνο στο Ολοκαύτωμα του Αρκαδίου, αλλά και σε άλλα Ολοκαυτώματα, περιλαμβρα, και πριν και μετά το Αρκάδι.

Παράλληλα, τόνισε ότι οι Κρήτες συνδέονται με υπεράνθρωπες και ηρωικές προσπάθειες για την προάσπιση και διατήρηση της ελευθερίας τους, μιας ελευθερίας που την λάτρεψαν περισσότερο

από οτιδήποτε άλλο.

Έβαλε δίπλα στο Αρκάδι και άλλα κρητικά Ολοκαυτώματα που δεν υστερούν ούτε σε θυσίες ούτε σε ηρωισμό, όπως η θρυλική εποποιία των Σπηλαιών της Μηλάτου και του Μελιδονίου, το τραγικό Ολοκαύτωμα της Μονής της Οδηγητρίας και τη δραματική πολιορκία και πτώση του Φραγκοκάστελλου.

Κλείνοντας το χαιρετισμό του, ανέφερε πως η Κρήτη, μετά την κατάκτηση της δικής της ελευθερίας συνέχισε να αγωνίζεται και για την ελευθερία της υπόλοιπης Ελλάδας, με τα εθελοντικά σώματα των παλικαριών της στην Ήπειρο και τη Μακεδονία.

Άποψη της αίθουσας «Ελευθέριος Βενιζέλος» στην εκδήλωση για την Επέτειο του Ολοκαυτώματος του Αρκαδίου.

Μάλιστα, με την ευκαιρία της επικαιρότητας των ημερών επισήμανε πως καινούριοι καπεταναίοι, όπως ήταν τότε ο Βάρδας, ο Καραβίτης, ο Τσόντος, ο Κασιγάρης, ο Κατεχάκης, ο Γύπαρης, ο Καούδης, ο Πούλακας, ο Βολάνης, ο Κλειδής, ο Σκαλίδης, ο Δεληγιαννάκης κ.ά., είναι έτοιμοι, όπως τότε έτσι και σήμερα, αν χρειαστεί, να κάνουν **νέα ολοκαυτώματα για ελευθερία και δημοκρατία.**

Ακολούθησε η κεντρική ομιλήτρια της εκδήλωσης, κ. Ευαγγελία Φραγκιαδουλάκη, η οποία ανέφερε τα εξής:

«Πριν αρχίσω, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον πρόεδρο της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας, κύριο Πέτρο Πετρακάκη, για την εξαιρετική τιμή που μου έκανε με την ανάθεση αυτής εδώ της ομιλίας τη συγκεκριμένη ημέρα του μνημόσυνου στους ολοκαυθέντες ήρωες της μονής Αρκαδίου, καθώς και όλους εσάς, που τους τιμάται με την παρουσία σας σ' αυτήν τη σεμνή τελετή.

Έχοντας απόλυτη συναίσθηση του χρέους μου και ευθύνη των λόγων μου, θα κάνω αναδρομή στα ιστορικά εκείνα γεγονότα, πιστεύοντας, πως δεν αποτελεί προνόμιο μόνο των ιστορικών, αλλά νομίζω και καθήκον κάθε Έλληνα που γεννήθηκε ελεύθερος, να μαθαίνει την ιστορία του, όσο γίνεται καλύτερα.

Αναμφίβολα το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου αποτελεί το σύμβολο της υπερηφάνειας του Κρητικού λαού και είναι το κορυφαίο γεγονός της επανάστασης του 1866, εξαιτίας του οποίου η επανάσταση αυτή θα γίνει η αρχή της τελικής ευθείας προς την απελευθέρωση και την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Η δε ημέρα της 8ης Νοεμβρίου 1866 είναι από εκείνες τις ημερομηνίες στην πολυκύμαντη ιστορία των λαών, που θα προκαλούν βαθιά συγκίνηση, όσα χρόνια κι' αν περάσουν.

Δε θέλω να σας κουράσω, γι' αυτό λέω να πάμε ένα ταξίδι στο χρόνο, 141 χρόνια πίσω και να δούμε ποιες συνθήκες επικρατούσαν, και με ποια αφορμή ξέσπασε η επανάσταση του 1866.

Με το πρωτόκολλο του 1830 η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητη, η Κρήτη όμως, όχι μόνο δεν συμπεριλαμβάνεται στην ελληνική επικράτεια, αλλά αντίθετα παραχωρείται στους Αιγυπτίους, ως αντάλλαγμα για το στρατό που έχασαν, όταν ήρθαν να βοηθήσουν τους Τούρκους το 1821. Η αιγυπτιακή κατοχή, στην οποία θα περιέλθει το νησί για 10 χρόνια, θα είναι πιο

χαλαρή, εξαιτίας αυτής της χαλαρότητας και των διενέξεων μεταξύ Αιγυπτίων και Τούρκων, θα δοθεί η ευκαιρία στους Χριστιανούς να διπλασιαστούν, ενώ οι Μουσουλμάνοι θα μειωθούν στο μισό. Έτσι, σύμφωνα με έκθεση του προξένου της Ελλάδας στα Χανιά, το 1866 οι Χριστιανοί θα είναι 200.000, ενώ οι Μουσουλμάνοι 60.000.

Αν αναλογιστούμε την αριθμητική υπεροχή τη δεδομένη στιγμή, καθώς και τη γεωγραφική θέση του νησιού και το φιλελεύθερο πνεύμα των Κρητών, θα καταλάβουμε γιατί η Κρήτη αποτέλεσε το τόπο διεξαγωγής του πρώτου απελευθερωτικού αγώνα, μετά το 1821.

Η Αγγλία και η Γαλλία, ως γνωστόν, επιθυμούσαν την ύπαρξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως έχει, γιατί είχαν αφενός μεγάλα οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή και αφετέρου δεν ήθελαν να κατέβει η Ρωσία στη Μεσόγειο. Η Αυστρία, που κι αυτή ήταν σύμμαχος της Τουρκίας τη δεδομένη περίοδο, θα αλλάξει στάση λόγω των εξελίξεων στις παραδουνάβιες περιοχές κι' αυτό οι Κρήτες θα το αξιολογήσουν σαν ενθαρρυντικό στοιχείο και θα το εντάξουν στα επαναστατικά τους σχέδια.

Οι Αγγλοι και οι Γάλλοι θα βοηθήσουν τη Τουρκία στο πόλεμο της Κριμαίας να νικήσει τη Ρωσία, θα αναγκάσουν όμως το Σουλτάνο να υπογράψει τη συνθήκη του Χάτι Χουμαγιούν, που έδινε πολλά προνόμια στους υπόδουλους λαούς της Τουρκίας. Για την Κρήτη θα εκδοθεί ειδικό φερμάνι το 1858, όπου θα δίνονται φορολογικές απαλλαγές και διοικητική ανεξαρτησία.

Τι λένε λοιπόν οι Μεγάλες Δυνάμεις στο Κρητικό λαό. Ναι... θα είστε Τουρκική επαρχία, αλλά εμείς θα φροντίσουμε να έχετε ευρωπαϊκού τύπου διακυβέρνηση. Όλα αυτά φυσικά, όχι γιατί μας αγαπούσαν, αλλά γιατί πίστευαν, πως έτσι θα σταματούσαν οι συνεχείς εξεγέρσεις. Δεν είχαν λάβει υπόψη τους δύο παραμέτρους, αφενός μεν, ότι οι Κρήτες είναι Έλληνες και δεν επιθυμούσαν με κανένα αντάλλαγμα να είναι υπό Τουρκική Κατοχή και αφετέρου, ότι οι Τούρκοι μπορεί να υπέγραφαν εύκολα συνθήκες, δύσκολα όμως τις τηρούσαν.

Αυτό συνέβη και στην προκειμένη περίπτωση, δηλαδή όχι μόνο δεν εφαρμόστηκε η συνθήκη του Χάτι Χουμαγιούν, αλλά ο Ισμαήλ πασάς, ο διορισμένος από την Πύλη διοικητής της Κρήτης, αμέσως μετά την υπογραφή αυτής της συνθήκης,

θα δείξει το πιο άγριο πρόσωπό του, επιβάλλοντας βαρύτερες φορολογίες, κυρίως στα αγροτικά προϊόντα, με αποτέλεσμα την εξαθλίωση του λαού της Κρήτης. Παράλληλα και χωρίς ιδιαίτερο λόγο, άρχισε να παρεμβαίνει και στη διοίκηση των μοναστηριών. Η μη εφαρμογή, λοιπόν, της Συνθήκης του Χάτι Χουμαγιούν, ήταν η κύρια αφορμή που δόθηκε, για να ξεσπάσει η Κρητική Επανάσταση του 1866.

Έτσι, για πρώτη φορά, στις 14 Μαΐου, εκπρόσωποι απ' όλες τις επαρχίες της Κρήτης θα συγκεντρωθούν στα Μπουτσούνα των Χανίων και στη μονή της Αγίας Κυριακής, όπου θα συντάξουν υπόμνημα, στο οποίο θα εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους, στο Σουλτάνο, ενώ θα τονίζουν τον ομόθυμο και διακαή τους πόθο να ενωθούν με την Ελλάδα. Πόθος, που θα γίνει ισχυρότερος μετά την προσαρτηση των Ιονίων νήσων στην Ελλάδα το 1864, δύο χρόνια πριν.

Η απάντηση από την Πύλη ήρθε στα μέσα Ιουλίου αρνητική και άκρως απειλητική, γι' αυτό το λόγο οι εκπρόσωποι θα συναντηθούν ξανά, μια φορά, στο Μπρόσνερο κι' έπειτα στο Ασκύφου, απ' όπου, στις 21 Αυγούστου, θα καλέσουν σε ένοπλη εξέγερση το λαό της Κρήτης.

Στην αρχή η Επανάσταση έχει θετικά αποτελέσματα και νίκες, με σημαντικότερη τη νίκη στις Βρύσες Χανίων, όμως στη συνέχεια ο Σουλτάνος θα αναθέσει το δύσκολο έργο της καταστολής της Επανάστασης στο Μουσταφά πασά, που θα φθάσει στις αρχές Σεπτεμβρίου. Ο Μουσταφά πασάς ήταν στους περισσότερους γνωστός με την επωνυμία ο Κρητι-

κός (Γκιριτλής), αφού επί 35 χρόνια ζούσε στην Κρήτη και στα 20 απ' αυτά τη διοικούσε, οπότε γνώριζε καλά και το νησί και τους Κρητικούς.

Από τη μεριά των Επαναστατών δεν υπήρχε Γενικός Αρχηγός, γι' αυτό ορίστηκαν Επαναστατικές Επιτροπές σε κάθε νομό. Η Επαναστατική Επιτροπή του νομού Ρεθύμνης είχε έδρα τη Μονή Αρκαδίου και αρχηγό τον ηγούμενο της μονής Γαβριήλ, μια εξαιρετική προσωπικότητα, ένα νέο σχετικά μοναχό 40 ετών και όχι έναν γέροντα, όπως τον απεικονίζουν οι γκραβούρες. Από την Ελλάδα κατέβηκε ο συνταγματάρχης Πάνος Κορωναίος, που ορίστηκε αρχηγός των 4 επαρχιών του Ρεθύμνου. Στα Χανιά αρχηγός θα ανακηρυχθεί ο ταγματάρχης Ίων Ζυβρακάκης, αδελφός του υπουργού Στρατιωτικών της Ελλάδας, ενώ τις 14 Ανατολικές επαρχίες του Ηρακλείου και του Λασιθίου θα τις διοικήσει ο Μιχάλης Κόρακας.

Άλλη βοήθεια δεν ήρθε από την επίσημη κυβέρνηση της Ελλάδας και αυτό γιατί βασικά η Ελλάδα φοβόταν την αντίδραση της Αγγλίας. Μόνο οι Κρήτες της διασποράς βοήθησαν την Επανάσταση. Ένας από αυτούς, ο σημαντικότερος, ήταν ο Μάρκος Ρενιέρης, Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας, που θα ιδρύσει την Κεντρική Επιτροπή Υποστήριξης του Αγώνα στο εσωτερικό της Ελλάδας και θα συγκεντρώνει,

χρήματα, πολεμοφόδια και εθελοντές για τον αγώνα της Κρήτης, ταυτόχρονα θα έρθει σ' επαφή και με κυβερνητικά στελέχη, όπως ο Κουμουνδούρος και ο Καλέργης, χωρίς όμως να καταφέρει να εξασφαλίσει την υποστήριξή τους.

Ο Μουσταφά πασάς, αφού νίκησε τους επαναστάτες στα Χανιά, προήλασε στο νομό Ρεθύμνης, όπου κάλεσε τον ηγούμενο της Μονής Αρκαδίου να διώξει την Επαναστατική Επιτροπή από τη μονή. Αυτός αρνείται, και εδώ καταγράφεται μια αντίθετη γνώμη, ενός γέροντα μοναχού του Χατζη-Νεόφυτου που φαίνεται να είπε στο Γαβριήλ:

- «Διώξε την, την Επιτροπή ηγούμενε, γιατί θα πούνε πως για το χατίρι της, ήκαψες τουτονέ το μοναστήρι».

Ο ηγούμενος του απάντησε ... «όποιος θέλει να φύγει μπορεί να φύγει»... και ο γέροντας τότε του είπε ... «ό,τι θα γενείς εσύ ηγούμενε, θα γενούμε και εμείς, μακάρι να ποθάνουμε αύριο».

Εδώ, θέλω ν' ανοίξω μια παρένθεση και να δικαιολογήσω γιατί αυτός ο γέροντας μοναχός δεν ήθελε να καεί «τουτονέ το μοναστήρι». Ποιό ήταν λοιπόν αυτό το μοναστήρι; Οι ιστορικοί θα χαρακτηρίσουν το Αρκάδι εφάμιλλο των μεγάλων γαλλικών μοναστηριών, σε ό,τι αφορά την προσφορά στον πολιτισμό. Μεγάλο κέντρο αντιγραφής, ελληνικών χειρο-

γράφων, που βοήθησε σημαντικά στη διάσωση και διάδοση των γραμμάτων και στην πίστη των χριστιανών. Το μοναστήρι διέθετε πλουσιότατη βιβλιοθήκη και παρ' όλο που λεηλατήθηκε το 1646, όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν το Ρέθυμνο, κατάφερε να ξαναποκτήσει την παλαιότερη αίγλη του, γύρω στο 1700.

Το πότε είναι χτισμένος ο πρώτος ναός του Αγίου Κωνσταντίνου, που τα ερείπια του σώζονται ακόμη, δεν είναι γνωστό, πάντως τοποθετείται μεταξύ του 9ου και 14ου αιώνα, σίγουρα όμως η μονή ανακαίνισθηκε τον 16ο αιώνα, επί ηγουμένου Κλήμη Χορτάτζη και διατηρήθηκε με την μορφή που γνωρίζουμε, τη Δίκλιτη Βασιλική με την πανέμορφη αναγεννησιακή πρόσοψη. Εδώ κλείνω την παρένθεση, παρ' όλο που, γι' αυτό το μοναστήρι, μπορεί κανείς να μιλά για πολλές ώρες.

Ο Πάνος Κορωναίος θα έχει κι' αυτός αντιρρήσεις να γίνει η καθοριστική μάχη στο Αρκάδι, όχι γιατί ενδιαφέρεται για την τύχη του μοναστηριού, αλλά για την τακτική του πολέμου, που θα έπρεπε να ακολουθήσου λέγοντας ... «Ηρθα να πολεμήσω και όχι να πιαστώ». Θα πάρει τους εθελοντές και θα φύγει έξω από το Αρκάδι, στρατοπεδεύοντας στην περιοχή του Αμαρίου.

Φρούραρχος της μονής θα οριστεί ο Ιωάννης Δημακόπουλος, ένα παλικάρι από τη Γορτυνία, που θα μένει μέχρι τέλους.

Ξημερώνοντας η 8η Νοεμβρίου 1866 ο ηγούμενος Γαβριήλ ιερουργεί στη μνήμη των Ταξιαρχών, ενώ ο στρατός του Μουσταφά, με αρχηγό τον γαμπρό του πασά Σουλεϊμάν Βέη θα στρατοπεδεύσει έξω από το μοναστήρι σε τρεις φάλαγγες.

Ο αγώνας ήταν άνισος, καμία σύγκριση δεν μπορεί να γίνει. Απλώς για την ιστορία, θα σας αναφέρω πως ο Τουρκικός στρατός αριθμούσε 15.000 άντρες άριστα εκπαιδευμένους και οπλισμένους, διέθετε ιππικό και 30 κανόνια. Τον τακτικό στρατό ακολουθούσαν επίσης πολλοί άτακτοι. Από τη μεριά των επαναστατών, μέσα στο μοναστήρι υπήρχαν μόνο 259 πολεμιστές και 700 γυνακόπαιδα, που βοηθούσαν, όπου και όπως μπορούσαν.

Το μοναστήρι αντέχει στις πρώτες επιθέσεις, έτσι το βράδυ οι πολιορκημένοι θα στείλουν αγγελιοφόρο, να μεταφέρει επιστολή (που σώζεται), υπογεγραμμένη από τον Δημακόπουλο και τον ηγούμενο Γαβριήλ, με την οποία ζητούν βοήθεια από τους καπεταναίους του Αμαρίου και τον Κορωναίο. Όμως τα περάσματα ήταν κλεισμένα και βοήθεια δεν μπορούσε να έρθει

από πουθενά. Ο αγγελιοφόρος ήταν ένα παλικάρι από το Πικρί Ρεθύμνου, το οποίο θα ξαναγυρίσει στο μοναστήρι. Η απόφαση και η στάση ζωής αυτού του νέου Κρητικού δείχνει το κλίμα που είχε διαμορφωθεί, καθώς και το πόσο διαποτισμένοι ήταν οι άνθρωποι της εποχής εκείνης με την ιδέα της ελευθερίας και της θυσίας. Έτσι, ενώ ο αγγελιοφόρος, ήταν ελεύθερος και είχε φέρει σε πέρας την αποστολή του, μακριά από τη φωτιά της μάχης, προτίμησε να αψηφήσει τον κίνδυνο, να γυρίσει στο μοναστήρι και να πεθάνει!

Η μπουμπάρδα ή Κουτσαχειλά, που θα φέρουν οι Τούρκοι από το Ρέθυμνο, θα ρίξει τη Δυτική πύλη της Μονής, οι Τούρκοι θα μπουν μέσα. Νομίζω ότι μπορείτε να φανταστείτε το χαμό που επικράτησε, με τους αλαλαγμούς χιλιάδων Τούρκων, με τα γιαταγάνια τους ν' ανεμίζουν και τις φωνές των γυναικόπαιδων να μετατρέπουν το μοναστήρι σε τόπο κολάσεως. Κλείστηκαν όλοι στην πυριτιδαποθήκη και όσο ένοιωθαν πως οι Τούρκοι από στιγμή σε στιγμή θα έσπαναν τη πόρτα ζητούσαν από τον Κωνσταντίνο Γιαμπουδάκη να βάλει φωτιά. Αυτός περίμενε όλο και περισσότερους Τούρκους να μπουν στο περίβολο, για να τους πάρουν μαζί τους στο θάνατο.

Η έκρηξη και η ανατίναξη έγινε, η θυσία τελέστηκε, με λόγια απλά δεν περιγράφεται το γεγονός, γι' αυτό πήρα κάποιους στίχους από δύο από τα πολλά δημοτικά τραγούδια, που έχουν γραφτεί, για να σας το διηγηθώ.

Φωτιά φωνάζουν, βάλτε φωτιά!

Τότε φωνάζει ο Γιαμπουδάκης ηγούμενε εβλόγα κι' είπεντο του.

Ο Θεός ευλογητός και άναψε η φλόγα και μέσα στον αναβρασμό, που ο Χάρος εβρουχάτο

βροντή σεισμός εγίνηκε κι' ο κόσμος άνω – κάτω,

τρόχαλος έγινε η μονή, κορμιά κομματιασμένα

άντρες και γυναικόπαιδα στ' ανέφαλα ανεβαίναν

ασώματα, ακέφαλα μπρος στο Δικαιοκρίτη,

λένε του πως οι βασιλείς δεν θέλουνε ελεύθερη την Κρήτη....

Αυτή τη φορά όμως η θυσία ήταν ανυπέροβλητη και η φωνή έφθασε στ' αυτιά των φωτισμένων της Ευρώπης, που αρχίζουν να βλέπουν με άλλο μάτι τον αγώνα των Κρητών. Ο μεγάλος γάλλος συγγρα-

Η κεντρική ομιλήτρια της εκδήλωσης, κα. Ευαγγελία Φραγκιαδουλάκη.

φέας και ποιητής Βίκτωρ Ουγκώ θέτει το μεγάλο ταλέντο και την πέννα του στην υπηρεσία του αγώνα για ελευθερία του Κρητικού λαού, με τις επιστολές και τα ποιήματά του θα υμνήσει το ηθικό μεγαλείο και το πανανθρώπινο νόημα της θυσίας των Κρητών και θα συντελέσει στα μέγιστα στο να ασχοληθεί η ευρωπαϊκή διπλωματία με το Κρητικό ζήτημα.

Το δράμα του Αρκαδίου είναι τόσο δυνατό που θα δημιουργηθούν Φιλοκρητικές Επιτροπές (κομιτάτα) στο Λονδίνο, Παρίσι, Ν Υόρκη, Βοστώνη και Ελβετία, που θα βοηθήσουν ουσιαστικά με χρήματα, τρόφιμα και φαρμακευτικό υλικό τον αγώνα του Κρητικού λαού.

Επίσης, δημιούργησε νέα δεδομένα στην ίδια την Κρήτη και εκεί που η Επανάσταση φαινόταν ότι σε ένα μήνα θα είχε τελειώσει κράτησε άλλα δύο χρόνια, με άμεσο αποτέλεσμα την σύνταξη και εφαρμογή του Οργανικού Νόμου της 8ης Ιανουαρίου του 1868, που έδινε λίγα μεν αλλά ουσιαστικά οφέλη στους υπό Τουρκική Διακυβέρνηση Έλληνες της Κρήτης όπως: α) Την ισοτιμία της γλώσσας, β) Το δικαίωμα στα δικαστήρια και στις επαρχιακές διοικήσεις να διορίζονται Χριστιανοί. γ) Την θεσμοθέτηση φορολογικών ελαφρύνσεων.

Σε ό,τι αφορά τα μακροπρόθεσμα οφέλη θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Οργανικός Νόμος είναι το μονοπάτι που θα οδηγήσει στον επόμενο σταθμό που θα είναι η συνθήκη της Χαλέπας μετά την επανάσταση του 1878 με πρωταγωνιστές τους ίδιους επαναστάτες του 1866, ενώ τα παιδιά που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην φλόγα του ολοκαυτώματος θα οδηγήσουν την Κρήτη στην τελευταία ε-

πανάσταση του 1897, που θα έχει σαν αποτέλεσμα την οριστική απελευθέρωση του νησιού.

Οι Τούρκοι από την άλλη μεριά παρόλο που φέρονται σαν νικητές, θα χάσουν το γόητρό τους, αφού τόσες χιλιάδες οργανωμένος στρατός δεν μπόρεσε να νικήσει τον λαό ενός νησιού.

Τελικά το Αρκάδι στάθηκε όρθιο και ας ήταν γκρεμισμένο εμπόδιο στα σχέδια των Τούρκων και των μεγάλων φίλων τους.

Οι Κρήτες δεν ζητιανέψαμε την ελευθερία μας, αλλά την κατακτήσαμε με θυσίες, όπως αυτή του Αρκαδίου για την οποία είμαστε όλοι ιδιαίτερα υπερήφανοι.

Εμείς ως απόγονοι των μεγάλων αυτών ηρώων, έχουμε την υποχρέωση όχι μόνο να τους τιμούμε με τέτοιες τελετές, αλλά να αφήνουμε εκείνη τη λάμψη να φωτίζει το μυαλό και τους δρόμους μας, και εκείνη την έκρηξη να δονεί τις ψυχές μας, ώστε να αντιδρούμε με αυταπάρνηση σε κάθε μορφή υποδούλωσης.

Νομίζω πως το καλύτερο μνημόσυνο για τους ήρωες του ολοκαυτώματος του Αρκαδίου θα ήταν να δουν τη δικαίωση των αγώνων τους. Πάνω από όλα ελεύθερη την Κρήτη και τους απογόνους τους να προοδεύουν σε όλους τους τομείς, αισθανόμενοι πως βοήθησαν και συνέβαλαν και αυτοί στην επίτευξη τούτων των τόσο απόμακρων για αυτούς και την εποχή τους στόχων.

Ας είναι αιωνία τους η μνήμη!».

Η εκδήλωση έκλεισε με την προσφορά κεράσματος που συνοδεύτηκε από κρητικό μουσικό πρόγραμμα.

94^η Ένωση Κρήτης-Ελλάδας: Επέτειος

Η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας σε μια λαμπρή εκδήλωση με επίσημο προσκεκλημένο τον Υπουργό Μακεδονίας – Θράκης, κ. Μαργαρίτη Τζίμα, γιόρτασε την Κυριακή 2 Δεκεμβρίου 2007 στην Αίθουσα Τελετών του Πα-

νεπιστημίου «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», την 94η επέτειο της Ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα και ταυτόχρονα τα 90 χρόνια δημιουργικής παρουσίας της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία.

Ο Πρόεδρος της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας, κ. Πέτρος Ι. Πετρακάκης, αναφερόμενος στα 94 χρόνια από την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, τόνισε:

«Πέρασαν 94 χρόνια από την ιστορική εκείνη ημέρα, την 1η Δεκεμβρίου του 1913, που οι αγώνες του κρητικού λαού επιτέλους δικαιώθηκαν και το όραμα για την Ένωση της Κρήτης με την Μητέρα Ελλάδα πραγματοποιήκε.

Η 1η Δεκέμβρη του 1913 δεν είναι α-

πλώς και μόνο μια ημερομηνία.

Αποτελεί σταθμό στη δραματική πορεία της Κρήτης μέσα στην Ιστορία.

Είναι η ημερομηνία που η Κρήτη κατακτά το έπαθλο των πολύχρονων και αιματηρών αγώνων και των υπεράνθρωπων θυσιών της.

Το έπαθλο αυτό, που δεν είναι άλλο από τη γαλανόλευκη, κατακτήθηκε μέσα από μια πορεία γεμάτη δυνάστες, επιδρομές και λεηλασίες, που μπορεί να οδηγήσαν την Κρήτη σε οριακά σημεία, δεν κατάφεραν όμως να την αφανίσουν.

Από το 1669, οπότε και αρχίζει η Τουρκοκρατία στην Κρήτη, μέχρι και την κατάκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας, το 1898, μεσολάβησαν 230 περίπου χρόνια γεμάτα από πλήθος επαναστατικών εξεγέρσεων, κινημάτων και αντίστασης

Ο Πρόεδρος της Π.Α.Μ.
κ. Πέτρος Ι. Πετρακάκης στο βήμα.

Άποψη από την Αίθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ».

κατά του Τούρκου δυνάστη.

Όταν για την υπόλοιπη Ελλάδα το σύνθημα της Επανάστασης ήταν «Ελευθερία ή Θάνατος», για την Κρήτη ήταν «Ελευθερία ή Θάνατος με Ένωση».

Οι σκληροί αγώνες του λαού της Κρήτης, οι επαναστάσεις, τα ολοκαυτώματα και οι θυσίες ολόκληρων γενεών ήταν εκείνα που μετά την ελευθερία του νησιού έφεραν και την εθνική ολοκλήρωση, δηλ. την ενσωμάτωση της Κρήτης στον εθνικό κορμό και την ένωσή της με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Πρωτεργάτης αυτής της πολύχρονης προσπάθειας ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο χαρισματικός αυτός ηγέτης που χάρη στην ηγετική φυσιογνωμία του και το πολιτικό του ένστικτο, κατόρθωσε να ολοκληρώσει το έργο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 και να διπλασιάσει την Ελλάδα μέσα σε λιγότερο από μια δεκαετία.

Στο πρόσωπο του Βενιζέλου συναντιούνται και ενώνονται ο ηρωισμός με τη σοφία, η επαναστατικότητα με την ψυχραιμία και ο πατριωτισμός με τον ρεαλισμό.

Θα μπορούσαμε με λίγα λόγια να πούμε πως, σε ό,τι αφορά στην εκπλήρωση του πόθου των Κρητικών για την προσάρτηση του νησιού στην Ελλάδα, ο Βενιζέλος υπήρξε ο κατάλληλος άνθρωπος που τοποθετήθηκε από την Ιστορία στο σωστό τόπο και χρόνο για να οδηγήσει την Κρήτη στην κατάκτηση του πολυπόθητου ονείρου της, δηλ. στην Ένωση.

Για το λόγο αυτό άλλωστε, παράλληλα με την ιστορική επέτειο που γιορτάζουμε σήμερα, τιμούμε και τον Ελευθέριο Βενιζέλο για την μεγάλης σημασίας και σπουδαιότητας προσφορά του στην Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Σήμερα, 94 χρόνια μετά, γεμάτοι ευγνωμοσύνη, αποτίνουμε φόρο τιμής προς όλους εκείνους που με οποιοδήποτε τρόπο συνέβαλαν στο να φτάσει η κρητική υπόθεση μέχρι το ευτυχές τέλος.

Μέσα από τους αγώνες τους παίρνουμε δύναμη για να συνεχίσουμε να ονειρευόμαστε, να δημιουργούμε, να παλεύουμε για μια Κρήτη, αλλά και για μια Ελλάδα γενικότερα, αντάξια των οραματισμών του Ελευθερίου Βενιζέλου και των θυσιών των άγιων προγόνων μας».

Στη συνέχεια, ο κεντρικός ομιλητής, κ. Μαργαρίτης Τζίμας ανέφερε τα ακόλουθα:

Τα ιστορικά γεγονότα ρυθμίζουν την πορεία των εθνών μέσα από μακροχρόνιες διαδικασίες που σηματοδοτούνται, όπως στην Ελληνική Ιστορία, από επαναστατικές εξεγέρσεις, κινήματα και ηρωικές

θυσίες που συνδέουν το παρελθόν με το παρόν.

Το νησί σας είναι ένας καμβάς, στον οποίο η Ιστορία ζωγραφίζεται πολύχρωμη και πολύμορφη. Ρωμαίοι, Σαρακίνοι, Γενουάτες, Ενετοί, Τούρκοι και Γερμανοί προσπάθησαν να κατακτήσουν την Κρητική γη και να αλώσουν το περήφανο πνεύμα των Κρητικών. Ο ζυγός ήταν ιδιαίτερα βαρύς στα πέτρινα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Η κρητική λεβεντιά, όμως, στηριζόμενη στο ηρωικό τρίπτυχο: «ελευθερία – θάνατος – ένωση» πέτυχε να ελευθερωθεί το νησί και να επιτευχθεί το μεγάλο όνειρο.

Την 1η Δεκεμβρίου 1913, όταν υψώθηκε η ελληνική σημαία στο Κάστρο του Φιρκά, όλη η Ελλάδα πανηγύρισε και συγχρόνως θρήνησε. Ένωσε εθνικά υπερήφανα και ισχυρότερη, γιατί η Κρήτη είναι ένα κομμάτι του Ελληνισμού με μακραίωνη Ιστορία, γεμάτη αγώνες για την ελευθερία και τη διατήρηση της ελληνικότητάς της.

Λαοί που ξεχνούν την Ιστορία τους, είναι καταδικασμένοι στην αφάνεια και τον εθνικό μαρασμό. Η γνώση της Ιστορίας είναι η αιχμή του δόρατος για την υπεράσπιση των εθνικών μας δικαιωμάτων, μέσα στην παγκόσμια κοινότητα.

Η ιστορική μνήμη πρέπει να διατηρείται ζωντανή για να μεταλαμπαδεύεται στις νεότερες γενιές, στα παιδιά μας. Να γίνει η γέφυρα του χτες με το αύριο, του ένδοξου παρελθόντος με το ελπιδοφόρο μέλλον.

Γι' αυτό είμαστε σήμερα εδώ, όλοι μαζί, Πολιτεία και πολίτες, για να θυμίσουμε και να τιμήσουμε, όλους όσους έδωσαν ακόμη και τη ζωή τους για να είναι σήμερα η Κρήτη ελεύθερη και να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της χώρας.

Είναι ιδιαίτερα συγκινητικό και σας τιμά, που ενώ ζείτε και εργάζεστε μόνιμα στη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία, δε λησμονείτε την ιδιαίτερη πατρίδα σας, την Κρήτη. Αποτελείτε την πολιτιστική γέφυρα που ενώνει δύο πατρίδες, τον τόπο διαμονής με τον τόπο καταγωγής σας.

Αυτή είναι και η δύναμη του Ελληνισμού, αυτό είναι το πλεονέκτημα των Ελλήνων. Δεν ξεχνούν τις ρίζες τους, όπου κι αν βρίσκονται, στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, διατηρούν τα ήθη και τα έθιμά τους, μεγαλώνουν τα παιδιά τους με τις αξίες του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας που κληρονόμησαν.

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και σας δηλώνω επίσημα πως το Υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης θα είναι κοντά σας, προκειμένου να συμβάλει και αυτό στην

Ο κεντρικός ομιλητής,
Υπουργός Μακεδονίας-Θράκης,
κ. Μαργαρίτης Τζίμας στο βήμα.

υλοποίηση των μεγάλων επιδιώξεών σας.

Γιατί πιστεύουμε απόλυτα πως το μέλλον της Ελλάδας είναι το ένδοξο παρελθόν της. Είναι και χρέος μας, όλων των Ελλήνων, όλων των πολιτικών, ανεξαρτήτως ιδεολογικής ή κομματικής τοποθέτησης, να προβάλλουμε αυτό το ένδοξο παρελθόν μας, να προβάλλουμε το παρελθόν, το οποίο στηρίζεται σε αξίες και ιδανικά – το οποίο μπορεί να αποτελέσει το αντίδοτο στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, η οποία προσπαθεί να ισοπεδώσει και να εξαφανίσει ό,τι στηρίζει το Έθνος μας τα προηγούμενα χρόνια, ό,τι δυνάμωσε τους Έλληνες και τους Κρήτες αγωνιστές, προκειμένου να διατηρήσουν αλώβητη την πολιτιστική μας κληρονομιά και την εθνική μας ταυτότητα.

Διαθέτουμε εμείς, οι Έλληνες, όχι τη δύναμη των όπλων, αλλά διαθέτουμε τη δύναμη του πολιτισμού και με αυτήν μπορούμε να κατακτήσουμε τον κόσμο. Το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων, το πνεύμα του κλασικού Ελληνισμού, η Ορθοδοξία μας και γενικότερα ο Ελληνισμός μας ήταν αυτό που κράτησε ζωντανό και όρθιο το γένος της ελληνικής φυλής.

Ας καταβάλουμε, λοιπόν, ιδιαίτερη προσπάθεια, πολίτες και Εκκλησία, προκειμένου αυτή τη δύναμη των αξιών που διαθέτουμε να την σκορπίσουμε σε ολόκληρο τον κόσμο. Και τότε να είμαστε βέβαιοι, πως η δύναμη των ιδανικών και των αξιών θα είναι αυτή που θα δικαιώσει και τη σύγχρονη γενιά των Ελλήνων».

Την εκδήλωση πλαισίωσαν καλλιτεχνικά τα μουσικά και χορευτικά συγκροτήματα της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας.

Στιγμιότυπα
από την εκδήλωση
για την 94η επέτειο
από την Ένωση της
Κρήτης με την Ελλάδα.

Η Παγκρήτεια Αδελφότητα Μακεδονίας, στα πλαίσια του εορτασμού του Μακεδονικού Αγώνα, διοργάνωσε εκδήλωση - ομιλία την Κυριακή 21 Οκτωβρίου 2007. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα της Π.Α.Μ. «Ελευθέριος Βενιζέλος» με επίσημο καλεσμένο και κεντρικό ομιλητή τον Πρόεδρο του Συλλόγου Φίλων του Μακεδονικού Αγώνα και δικηγόρο, κ. Νικόλαο Πασχαλίδη.

Ο κ. Ν. Πασχαλίδης αναφερόμενος στη συμβολή των Κρητών στο Μακεδονικό Αγώνα, μεταξύ άλλων τόνισε:

“Μεταξύ Κρητών και Μακεδόνων αναπτύσσονται ιδιαίτερα στενές φιλίες και συμπαράστασεις, όπως άλλωστε αναφέρεται στην «Αλεξάνδρου Ανάβαση» του Αρριανού, το 335 π.Χ., ένα χρόνο μετά την άνοδο του Μ. Αλεξάνδρου στο Μακεδονικό Θρόνο, στην επίθεση κατά των Θηβών ο Κρητικός Ευρώτας συμπολεμά σαν αρχηγός των τοξοτών και στη συνέχεια «πίπτει ο Τοξάρχης και αυτών των τοξοτών ες εβδομήκοντα».

Το πιο σημαντικό ορόσημο στην αδελφική εθνική αλληλεγγύη των Ακρίτων του Νότου με τους Ακρίτες του Βορρά ήταν ο Μακεδονικός Αγώνας 1904-1908 ή 1897-1913. Ο Μητροπολίτης Γερμανός Καραβαγγέλης ζητά επίμονα: «στείλετέ μου πενήντα παλικάρια, πενήντα Κρητικούς να τους ενώσω με τους δικούς μου». Η απάντηση δεν άργησε να έλθει στις 11-6-1903 από τον Παύλο Μελά, που του γράφει «οι ένδεκα Κρήτες ους σας στέλλωμεν είναι τέλειοι τύποι πολεμιστών, γενναίοι, ευφρείς, τολμηροί, αποφασιστικοί, φιλόδοξοι και έχοντες αναπτυσσόμενο το εθνικό αίσθημα είμαι βέβαιος ότι θα ενισχύσωσι καταπληκτικώς τον αγώνα σας». Ο Β. Λαούρδας, προλογίζοντας τα απομνημονεύματα του Δικώνυμου Μακρή, γράφει: «οι Κρητικοί ήταν εκείνοι που μαζί με τους γηγενείς σήκωσαν το μεγαλύτερο βάρος του Αγώνος και που επιλήρωσαν με το αίμα τους την υπεράσπιση των δικαίων της Μακεδονίας».

Η Πανελλήνια κινητοποίηση κράτους ιδιωτών και στρατιωτικών στη διάρκεια της ένοπλης σύρραξης του Μακεδονικού αγώνα (1904-1908) απότρεψε την αυτονομία της Μακεδονίας και την

απειλούμενη προσάρτησή της στη Βουλγαρία και μετά τον τερματισμό των νικηφόρων Βαλκανικών Πολέμων και της Οθωμανικής κυριαρχίας, το Ελληνικό κράτος διεκδίκησε και κατέλαβε τα ιστορικά ελληνικά Μακεδονικά εδάφη.

Η αθρόα συγκέντρωση των Κρητών είχε απήχηση στο πανελλήνιο τόσο κατά τον Μακεδονικό Αγώνα, όσο και μετά, στις μάχες της Ηπείρου.

Από τους 6.000 εθελοντές οι 3.000 ήταν Κρητικοί.

Από τους 2.000 που έχασαν τη ζωή τους, οι 700 ήταν Κρητικοί.

Από τους 82 Αρχηγούς οι 19 ήταν Κρητικοί (και από τους 19 ιδιώτες Αρχηγούς οι 14 ήταν Κρητικοί).

Η Κρήτη είχε αποκτήσει την Ανεξαρτησία της μετά από μακρόχρονο και σκληρό αγώνα, αλλά ο εθνικισμός έβραζε. Οι Κρήτες αισθάνονταν σαν δική τους υπόθεση την Ελευθερία των άλλων υπόδουλων αδελφών.

Ας σημειωθεί, ότι οι Μακεδόνες είχαν συνδράμει τους Κρητικούς σε δικές τους Επανάστασεις, πράγμα που συναδέλφωσε τους Κρητικούς με τους Μακεδόνες, μέσα από τους σκληρούς απελευθερωτικούς αγώνες.

Έτσι ανταποκρίθηκαν άμεσα στο προσκλητήριο που μεταδόθηκε μέσω Κρητικών αξιωματικών του Ελληνικού Στρατού, όπως τον Γ. Τσόντο (Βάρδα) και Γ. Κατεχάκη (Ρούβα).

Στις 11 Απριλίου 1903 φθάνουν στη Θεσσαλονίκη 4 ριφοκίνδυνοι Κρητικοί. Αποτελούσαν την πρώτη διερευνητική αποστολή από την ελεύθερη Ελλάδα. Ο Γεώργιος Πέρρος, ο μόνος που κατάφερε να διαφύγει την τουρκική επιτήρηση, έφθασε στην Καστοριά και το Μοναστήρι. Εκεί ολοκληρώνει με επιτυχία την αποστολή του. Επιστρέφει στην Αθήνα με ενθαρρυντικές πληροφορίες για το φρόνημα και τη μέχρι τότε δράση του μακεδονικού Ελληνισμού.

Τον Ιούνιο του 1903 φθάνει το πρώτο ένοπλο σώμα από την Ελλάδα στη Μακεδονία. Το αποτελούν 10 Κρητικοί: Ευθύμιος Κασούδης, Γεώργιος Πέρρος, Γεώργιος Μακρή, Λαμπρινός Βρανάς, Γεώργιος Ζουρίδης, Γεώργιος Στρατι-

νάκης, Ευστράτιος Μονάτος, Εμμανουήλ Κατουνάτος, Νικόλαος Λουκάκης και Γεώργιος Σειμένης, που ήταν και ο πρώτος Κρητικός που έπεσε στον αγώνα.

Τη Μεγάλη Παρασκευή του 1905 φθάνει από τη Βουλιαγμένη ο καπετάν Γιάννης Νταφώτης, από το Αβδού Πεδιάδας Ηρακλείου Κρήτης, με περισσότερους από 100 άνδρες και μετά από πολλές οδοιπορικές περιπέτειες, δίνει τη θρυλική μάχη στο μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας στη Χαλκιδική (βλ. Νίκου Πασχαλίδη, «Ο Μακεδονομάχος Καπετάν Γιάννης Νταφώτης, εκδ. Ηράκλειο 2006).

Η ζωή του ανθρώπου είναι μοναδική αλλά η ιστορία τους συνεχίζει και ενιαία, καθώς ο πολιτισμός ενός λαού είναι η ιστορία και οι παραδόσεις του. Ο Μακεδονικός Αγώνας συνεχίζεται. Αλλά τα δίκαια περιέχονται στους επαγρυπνούντες. Οι υπερδυνάμεις δεν έχουν φίλους. Έχουν μόνο συμφέροντα. Αυτό που ο Υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών, Έντουαρντ Στεττίνιους, διεκήρυξε, έστειλε δε το 1944 εγκυκλίωση σε όλες τις πρεσβείες των Η.Π.Α. στον κόσμο τους πως «η κυβέρνηση των Η.Π.Α. θεωρεί κάθε ισχυρισμό για το Μακεδονικό Έθνος προπαγάνδα, αποτελεί δε πιθανή πρόφαση για επιθετική ενέργεια κατά της Ελλάδας... Η κυβέρνηση μας θα θεωρήσει υπεύθυνη όποια χώρα ή κυβέρνηση θα ενθαρρύνει πράξεις δήθεν Μακεδονικών δυνάμεων κατά της Ελλάδος» ελθμονή από τις Υπερδυνάμεις.

Ας επαγρυπνούμε, διότι διαπιστώνουμε το παράλογο ιστορικά και πολιτικά στη σύγχρονη εποχή, από τη μια να επιβάλλεται παγκοσμιοποίηση και από την άλλη να υποδαυλίζεται έκρηξη εθνοτήτων με σκοπό την επέμβαση, την παρέμβαση, τη διαίρεση και την πολιτική επικυριαρχία.

Ας επαγρυπνούμε, ενθυμούμενοι τον Θουκυδίδη που προφητικά κατέγραψε: “μάλλον πεφόβημαι τα οικείας ημών αμαρτίας ή τας εναντίων διανοίας”. Προσοχή, λοιπόν, μην ό,τι κερδίσαμε με το σπαθί, το χάσουμε με το μελάνι.”

Μετά το πέρας της ομιλίας ακολούθησε κρητικό μουσικό πρόγραμμα και προσφέρθηκε κρητικό κέρασμα.

Βιογραφικό

Ο Νίκος Πασχαλίδης, νομικός και λογοτέχνης, γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου και διαμένει, εγγονός των Κρητών Μακεδονομάχων Καργιώτακη - Νταφώτη, που ήρθαν από το Αβδού Ηρακλείου Κρήτης στη Μακεδονία το 1905 και πολέμησαν στον Μακεδονικό Αγώνα.

Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και Αγγλικά στο Pitman Examinations Institute του Λονδίνου.

Δικηγόρος από το 1963, από το 1980 ως Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω, μέχρι το 2000, οπότε παραιτήθηκε και του απονεμήθηκε ο τίτλος του Επίτιμου Δικηγόρου. Ασχολήθηκε με το δίκαιο των προσφύγων και θέματα ιθαγενείας, ως νομικός συνεργάτης του Υπατού Αρμοστή του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες στη Βόρειο Ελλάδα.

Είναι μέλος της Εταιρίας Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης, της Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, του Μουσείου του Μακεδονικού Αγώνος, της Εταιρίας Νομικών Βορείου Ελλάδος, του Ελληνοαμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου, του Συλλόγου Ελλήνων Λογοτεχνών, του Ινστιτούτου Αριστοτέλης.

Έγραψε νομικές, μυθιστορήματα, ιστορικά, δοκίμια. «Ο Δέκατος Τρίτος Θεός» 1957, «Ο Κα-

ζαντζάκης σα θέσε και σαν άρνηση» 1958, «Αυτοδικία» 1972, «Υπόψια Φόνου» 1972, «Επικίνδυνη Αυτάρκεια» 1973, «Νομοψύχωση» 1979, 1985, 1995, «Ο Λαβύρινθος» 1981, 1995, «Παγίδα Για Σοφιστές» 1985, 1995, 2001, «Αεροπειρατεία και Πολιτικό Άσυλο» 1991, «Μακεδονική Ρουλέτα» 1993, 1995, 2003, «Κωδικός: Πράκτωρ Μακεδών» 1995, 2003, «Ο Βρετανός Διοικητής Nicholas Hammond» 1995, 2003, «Νομική Δομή Συμφωνιών Ε.Ο.Κ. και Βαλκανικών Χωρών» 1995, «Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος, Νομοφύλαξ και Κριτής Θεσσαλονίκης» 1996, «Βρετανική Διαμάχη και Ελληνική Αντίσταση, Ανατομία ενός αινίγματος» 1997, «Το Πανεπιστημιακό Άσυλο» 1999, «Konstantinos Armenopoulos, Nomophylax and Justice of Thessaloniki, analysis of the diachronicity of his work» 2000, «Ο Μακεδονομάχος καπετάν Γιάννης Νταφώτης» 2006, «Ο Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος και η Εξάβιβλος» 2006.

Υπό έκδοση: «Το Σκοτεινό Υποσυνείδητο της Δικαιοσύνης». Τιμήθηκε: Με βραβείο από το Δήμο Θεσσαλονίκης 1993 και 2003, από τον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης 1993 και 1996, από το Ελληνοαμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο 1994, από τους Metropolitan Li-

ons Θεσσαλονίκης 1995, από το Σύνδεσμο Εκδοτών Βορείου Ελλάδας 1995 και 2000, από το Σύλλογο Ελλήνων Λογοτεχνών 1995, από το Κέντρο Ιστορίας Δήμου Θεσσαλονίκης 1996 και 1997, από το Δήμο Χερσονήσου Ηρακλείου Κρήτης και τον Πολιτιστικό Σύλλογο Αβδού Χερσονήσου 2003.

Ο κ. Ν. Πασχαλίδης στην εκδήλωση για τον εορτασμό του Μακεδονικού Αγώνα.

Τα κυριότερα αρωματικά φυτά της Κρήτης

Δρ Γιάννης Θ. Πολυράκης
Γεωπόνος-Λογοτέχνης
Διευθυντής ΑΤΕbank Χανίων
τ. Διδάσκων Πολυτεχνείου Κρήτης

Α. Γενικά

Στην Κρήτη, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, έχει αναπτυχθεί μια σπάνια χλωρίδα με μια μεγάλη ποικιλία ενδημικών ειδών. Από τα παλιά χρόνια έχει γίνει αντικείμενο έρευνας ευρωπαίων κυρίως, βοτανολόγων. Το μεγαλύτερο χλωριδικό ενδιαφέρον συγκεντρώνουν τα Λευκά Όρη, αλλά και ο Ψηλορείτης και το όρος Δίκτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι από ένα σύνολο 217 ενδημικών φυτικών ειδών της Κρήτης, στα Λευκά Όρη συναντώνται τα 114 είδη και από αυτά, μόνο στα Λευκά Όρη φύονται αποκλειστικά τα 22 είδη.

Από τη χλωρίδα αυτή του νησιού, θα επικεντρώσουμε το παρόν άρθρο στην αρωματική χλωρίδα. Είναι όμως γεγονός ότι μια λεπτομερής καταγραφή της, αποτελεί αντικείμενο εκτενούς πραγματείας, προκειμένου να δοθεί μια λεπτομερής εικόνα της σπάνιας αυτής φυσικής κληρονομιάς του νησιού μας. Για το λόγο αυτό (στα περιορισμένα όρια ενός απλού άρθρου), θα εστιαστούμε στα σπουδαιότερα είδη αρωματικών φυτών τα οποία έχουν γίνει γνωστά στο ευρύ κοινό λόγω των ιδιοτήτων τους, οι οποίες και οδήγησαν στην εμπορική εκμετάλλευσή τους αλλά και στη διαφήμιση του νησιού μας.

Έτσι, τα κυριότερα είδη (και στα οποία γίνεται εκμετάλλευση σήμερα) είναι τα ακόλουθα:

1. ο δίκταμος
2. η μαλοτήρα
3. η ρίγανη
4. η φασκομηλιά
5. η ματζουράνα και
6. ο αγκίσσαρος (από τον οποίο εξάγεται η κομμορρητίνη «αλάδανος» ή «λάδανο»)

1. Δίκταμος (*Origanum dictamnus* L., *Origanum creticum*, *Dictamnus creticus*, *D. albus*)

Γνωστός και ως «έρωντας», «στομαχόχορτο», «στομαχοβότανο», «σταματόχορτο».

Ανήκει στην οικογένεια των χειλαν-

θών (*Labiatae*) και θεωρείται είδος της κοινής ρίγανης (που αριθμεί περί τα 25-30 είδη). Το όνομά του κατά μια επικρατούσα άποψη προήλθε από το όνομα του όρους Δίκτη κατά το σχήμα: Δίκταμος = Δίκτη + θάμνος.

Περιγραφή: Πρόκειται για αυτοφυές ποώδες έως μικρού μεγέθους θαμνώδες φυτό, ύψους μέχρι 30-40 εκατ., το οποίο (αυτο)φύεται σε απόκρημνες πλαγιές, ορεινών συγκροτημάτων της Κρήτης. Είναι έντονα αρωματικό. Όλο το φυτό καλύπτεται από χνούδι. Τα φύλλα είναι μικρά και παχιά. Τα άνθη εμφανίζονται μέσα από βράκτια και έχουν βιολετί χρώμα. Πρόκειται για κατ'εξοχήν αρωματικό φυτό.

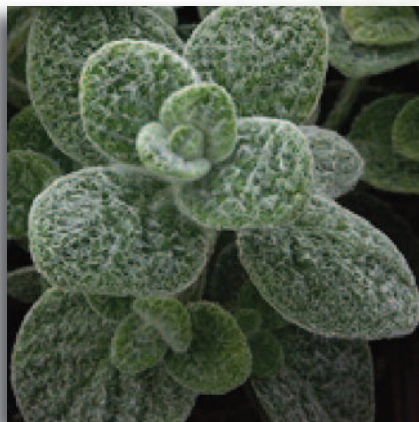
Δίκταμος

Χρήσιμα μέρη: Ανθισμένες κορυφές και φύλλα που συλλέγονται από τις αρχές Ιουλίου. Η συλλογή τους είναι αρκετά δύσκολη, δεδομένου ότι χρειάζεται προσεκτική ανάβαση (σχεδόν αναρρίχηση) στις απόκρημνες και βραχώδεις πλαγιές όπου φύεται. Είναι ισχυρά λιτοδίαιτο φυτό, και η συνήθης έκπτυσή του είναι μέσα από τις σχισμές συμπαγών (κυρίως ασβεστολιθικών) βράχων. Στην περιοχή της Επαρχίας Σφακίων υπάρχουν αναφορές θανατηφόρων ατυχημάτων στο παρελθόν, κατά την προσπάθεια της συλλογής του.

Ιστορία: Ο δίκταμος ήταν γνωστός από την αρχαιότητα. Τον αναφέρει τόσο ο Διοσκουρίδης όσο και ο Θεόφραστος και ο Οβίδιος οι οποίοι και τον περιγράφουν ως ένα «αρωματώδες και φαρμακευτικό βοτάνι». Αλλά και πολλοί άλλοι Έλληνες και Λατίνοι συγγραφείς (Όμηρος, Ευριπίδης, Ιπποκράτης, Αριστοτέλης, Κικέρων, Γαληνός, Κλαύδιος, Λούκιος κ.α.) έχουν περιγράψει τις φαρμακευτικές του ιδιότητες, δηλαδή ευστόμαχες και επουλωτικές. Αναφέρεται μάλιστα ότι οι άγριες αίγες (το γνωστό «αγρίμι» των Σφακίων – *Capra aegagrus cretica*) έτρωγαν δίκταμο προκειμένου να αποβάλλουν τα βέλη των κυνηγών και να επουλωθούν οι πληγές

τους. Από την εποχή του Μίνωα, θεωρούσαν τον δίκταμο ως το πολυτιμότερο φαρμακευτικό φυτό, οι δε γυναίκες τον χρησιμοποιούσαν για να έχουν ευκολότερη γέννα και για να σταθεροποιήσουν την εμμηνόρροιά τους.

Σύμφωνα με τη Μυθολογία, ήταν το φυτό της θεάς Ελεύθιας, εκείνης που βοηθούσε τις γυναίκες να γεννήσουν. Την διαδέχτηκε η Άρτεμις, που λέγεται ότι υπήρχε άγαλμά της, στεφανωμένο με δίκταμο. Ο Ευριπίδης, αναφερόμενος σε σχετικό σχόλιο στον Ιππόλυτο, γράφει: «...Στέφεσθαι την εν Ἀγραις Ἀρτεμιν Απολλόδωρος δε παρὰ Κρησὶν Δίκταμνον ἢ Σχίνον εἶναι φήσιν αὐτῆς στεφανώματα...». Οι Διοσκουρίδης, Θεόφραστος και Βιργίλιος, γράφουν ότι όταν η Αφροδίτη καταλήφθηκε από τους πόνους του τοκετού, πήγε στο όρος Ἴδη της Κρήτης και μάζεψε φύλλα και άνθη δίκταμου, που τα χρησιμοποίησε ως θεραπευτικά και επουλωτικά.

Δίκταμος

Αναφέρεται ακόμη ότι ο Μιθριδάτης μεταχειριζόταν τον δίκταμο ως βάση για την παρασκευή διαφόρων δηλητηριωδών ουσιών, προσθέτοντάς της υάκινθο και σκόρδο.

Ιδιότητες - κύριες χρήσεις: Έχει σηπτικές ιδιότητες και πιθανόν και αναζωογονητικές, από όπου και το κοινό όνομά του «έρωντας». Το αιθέριο έλαιο του χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία. Λόγω των φυσικοχημικών του ιδιοτήτων και ιδιαίτερα του δραστικού του συστατικού καρβακόλλη, χρησιμοποιείται ως καταπραϊντικό στομαχικών και εντερικών πόνων, στυπτικό, βοηθητικό της πέψης, αντιμικροβιακό, αντισηπτικό, επουλωτικό, εμμηναγωγό, σπασμολυτικό και εκτριωτικό. Ακόμη βοηθά και στην πρόληψη κυκλοφορικών και καρδιακών προβλημάτων. Ως αφέψημα (20-30 γρ. σε ένα λίτρο νερό) καταπραΐνει πονοκεφάλους, νευραλγίες, στομαχικές διαταραχές. Ως έγχυμα δρα τονωτικά και σπασμολυτικά. Ως βάμμα (20γρ. σε κρασί), αραιώνεται και πίνεται ή γίνονται καταπλάσματα ή επιθέματα εναντίον πονοκεφάλων, στομαχόπονων και παθήσεων του συκωτιού, φλεγμονών του δέρματος και δοθιήνων. Αναφέρεται ότι η χρήση επιθεμάτων στο υπογάστριο, βοηθά στον τοκετό.

2. Μαλοτήρα (*Sideritis syriaca* L.)

Γνωστή και ως «τσάι της Κρήτης» και τοπικά «καλοκοιμηθιά». Συγγενές είδος του γνωστού ως «τσάι του βουνού» ενδημικού είδους της ηπειρωτικής Ελλάδας (του ίδιου γένους *Sideritis*). Ανήκει στην οικογένεια των χειλανθών (*Labiatae*). Το όνομά της προέρχεται από τις ιταλικές λέξεις *male* = αρρώστια και *tirare* = σύρω, επειδή στην βενετοκρατούμενη Κρήτη τη θεωρούσαν πανάκεια σε κρυολογήματα και παθήσεις του αναπνευστικού. Χρησιμοποιείται αιώνες τώρα για την παρασκευή του πρωινού ροφήματος (βραστάρι) των Κρητικών, μαζί με το άλλο ενδημικό βότανο, τη μαντζουράνα.

Περιγραφή: Είναι πολυετής πόα, ύψους μέχρι 50 εκ. Έχει βλαστό ισχυρό, τετράγωνο, όρθιο, απλό, που σκεπάζεται με πυκνό και λευκό χνούδι. Τα φύλλα του έχουν χρώμα λευκοπράσινο, καλύπτονται με πυκνό χνούδι, είναι επιμήκη - λογχοειδή, αέραια ή πριονωτά τα κατώτερα με μίσχο και τα ανώτερα άμισχα. Ο κάλυκας είναι σωληνοειδής που καταλήγει σε δόντια και σκεπάζεται από μακρύ και πυκνό τρίχωμα. Τα πέταλα του άνθους έχουν χρώμα κίτρινο.

Βλαστοί μολοτήρας

Αυτοφύεται στα ψηλά βουνά της Κρήτης και κυρίως στα Λευκά Όρη και τον Ψηλορείτη, σε ύψος 1300-2000 μ.

Χρήσιμα μέρη: Όλο το φυτό εκτός από την ρίζα.

Ιδιότητες - κύριες χρήσεις: Το αφέψημα που είναι πλούσιο σε σίδηρο είναι αρωματικό, υπόπικρο και θεωρείται ως ευστόμαχο, τονωτικό, εφιδρωτικό και αποχρεμπτικό. Επιπλέον δεν ερεθίζει το νευρικό σύστημα και γι' αυτό πλεονεκτεί του κοινού τσαγιού (Κεϋλάνης κλπ), επειδή δεν προκαλεί αύπνια. Αν προστεθεί κανέλα και μέλι, καταπραΐνει το βήχα.

3. Ρίγανη (*Origanum vulgare* ssp *hirtum*)

Η γνωστή μας ρίγανη. Ανήκει και αυτή στην οικογένεια των χειλανθών (*Labiatae*). Το γένος *Origanum* αριθμεί περί τα 30 είδη, ιθαγενή ως επί το πλείστον των παραμεσογείων περιοχών. Οι ευρωπαίοι την χρησιμοποιούν με την ονομασία "Greek oregano", όταν θέλουν να δώσουν εξωτική γεύση και άρωμα στα φαγητά τους. Την αρχική ονομασία "ορίγανον" την είχε δώσει ο Όμηρος (και τη διαφύλαξαν από τότε οι νεότερες γενιές Ελλήνων), θέλοντας να τονίσει τη λαμπρή παρουσία του φυτού στα γυνά βουνά της Ελλάδας, αφού το όνομα (ορίγανον) προέρχεται από τις λέξεις "όρος" και "γάνος" (λαμπρότητα, χαρά). Άρα ρίγανη = η χαρά του βουνού. Το φυτό ως «ορίγανον» αναφέρεται και από τον Θεόφραστο, τον Διοσκουρίδη και τον Πλίνιο.

Πρόκειται για πολύτιμο μελισσοτροφικό και αρτυματικό φυτό, πλούσιο σε αιθέριο έλαιο με την "αντιβιοτική" καρβακόλλη, που στην Κρήτη παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό αιθέριου ελαίου που αναφέρει η διεθνής βιβλιογραφία.

Αυτό έχει ως συνέπεια την υπεροχή της ποιότητας της κρητικής ρίγανης, και το προϊόν συλλογής των αυτοφύων φυτών αποτελεί αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους ορεινούς Κρητικούς με προορισμό την Ελλάδα και το εξωτερικό. Όμως, οι ποσότητες αυτοφύων ρίγανης που συλλέγονται στην Κρήτη έχουν μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια και αυτό οφείλεται στη μείωση των αυτοφύων φυτών λόγω της εκτεταμένης εφαρμογής της χημικής ζιζανιοκτονίας (με επακόλουθο την εξαφάνιση των αυτοφύων φυτών από τις παρυφές διαφόρων καλλιεργειών), στην αλλαγή χρήσης γης σε περιοχές όπου αυτοφύονταν, καθώς και στη δυνατότητα απασχόλησης σε άλλες πλέον επικερδείς ή λιγότερο κοπιαστικές δραστηριότητες.

Η μείωση των συλλεγόμενων ποσοτήτων καθώς και η αύξηση της τιμής των ημερομισθίων είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση της τιμής της κρητικής ρίγανης, γεγονός που οδήγησε στην εισαγωγή ρίγανης ευτελούς ποιότητας και πολύ χαμηλής τιμής από γειτονικές χώρες και δυστυχώς τη συσκευασία και τη διακίνηση της ως ελληνικής στην ντόπια και ξένη αγορά, με συνέπεια τη δυσφήμιση του άριστου αυτού κρητικού προϊόντος στη διεθνή αγορά. Εκτιμάται ότι η ρίγανη που συλλέγεται στην Κρήτη αντιπροσωπεύει ποσοτικά λιγότερο από το 10% της διακινούμενης στην αγορά ως «κρητική ρίγανη» και ως επί το πλείστον ιδιοκαταναλώνεται από τους συλλέκτες.

Κάποιοι θεωρούν ότι η "πραγματική" ρίγανη είναι αυτή που προέρχεται από το φυτό *Satureia hortensis* και συναντιέται με το όνομα σατουρέϊα. Αυτοφύεται κυρίως στην Μ. Ασία και θεωρείται καλύτερη από την ελληνική ρίγανη ως προς το άρωμα, τη γεύση και τις θεραπευτικές της ιδιότητες.

Περιγραφή: Πρόκειται για πολυετή πόα με ύψος ως 80 εκ., με όρθια κοκκινωπά

Φυτό ρίγανης

στελέχη, φύλλα ωοειδή, μυτερά προς τη βάση, σκεπασμένα με χνουδί και με χρώμα πρασινωπό προς σταχτί. Όταν τρίψουμε φύλλα ανάμεσα στις παλάμες, δίνουν μια ευχάριστη και αρωματική οσμή. Τα άνθη είναι ρόδινα, μενεξεδί και η οσμή τους είναι ιδιαίρυσσα, ευχάριστη και «γλυκιά».

Χρήσιμα μέρη: Χρησιμοποιείται όλο το φυτό ανθισμένο καθώς και το αιθέριο έλαιο του. Συλλέγεται τους μήνες της ανθοφορίας και διατηρείται σε κλειστά γυάλινα βάζα αφού αποξηρανθεί

Ιστορία: Είναι γνωστή από την αρχαιότητα. Στη μυθολογία, ένας υπηρέτης του βασιλιά της Κύπρου έσπασε ένα βάζο με άρωμα και λιποθύμησε από το φόβο του. Οι θεοί τον μεταμόρφωσαν σε ρίγανη. Μετά απ' αυτό, όταν φύτευνε ρίγανη κοντά στο μνήμα έλεγαν πως οι νεκροί είναι καλά (εκεί που είναι). Η Αφροδίτη καλλιεργούσε ρίγανη στον κήπο της. Ο Αριστοτέλης έλεγε πως όταν μια χελώνα καταπιεί φίδι, τρώει αμέσως μετά ρίγανη για να μη δηλητηριαστεί. Γι' αυτό κάποτε τη θεωρούσαν αντίδοτο για τη δηλητηρίαση από φίδια. Ο Ιπποκράτης τη συνιστούσε σε οφθαλμολογικές παθήσεις, πονόδοντους, κρυολογήματα, αναπνευστικά και γυναικολογικά προβλήματα. Έλληνες και Ρωμαίοι τη χρησιμοποιούσαν ως αντισηπτικό, συντηρητικό και σε λάδι για μασάζ. Τον 16ο αιώνα χρησιμοποιήθηκε ως ματζούνι για την πανούκλα. Πιο πρόσφατα τη χορηγούσαν σε θεραπευτικά λουτρά για τη φαγούρα και την ψώρα. Σε μερικές περιοχές, την έπλεκαν σε στέφανα του γάμου.

Ιδιότητες - κύριες χρήσεις: Έχει ιδιότητες στομαχικές, τονωτικές, είναι αντισπασμωδική και εφιδρωτική, κατάλληλη κατά της ατονίας, της χλωρίωσης, του άσθματος, της δυσμηνόρροιας. Το αφέψημα βοηθάει στα βαριά κρυολογήματα. Χρησιμοποιείται από την αρχαιότητα κυρίως ως φάρμακο για δηλητηριάσεις, σπασμούς, πρηξίματα κ.α. Είναι αντισηπτικό και ισχυρό μικροβιοκτόνο. Για το λόγο αυτό, σε κάποια μέρη οι κυνηγοί συνηθίζουν όταν σκοτώσουν ένα θήραμα (π.χ. λαγό) να βάζουν στην κοιλιά του μερικά κλωνάρια του φυτού, για να μη μυρίσει μέχρι να φθάσουν στο σπίτι. Τα πράσινα φύλλα της χρησιμοποιούνται κατά του «στραβολαιμιάσματος». Άλλες χρήσεις της είναι κατά της δυσκοιλιότητας, του πόνου των μυών, των ρευματισμών, της χρόνιας βρογχίτιδας, του κοκίτη, της φυματίωσης των πνευμόνων κ.α. Επίσης, όπως λένε χαρακτηριστικά: «Αν

θέλεις να φταρνιστείς τρίψε τη μύτη σου με ρίγανη». (Κάποιοι συνιστούν ως μια ιδιαίτερα ευχάριστη και ερωτική εμπειρία, ένα ζεστό μπάνιο με τον/ την σύντροφο, αφού προστεθεί μια χούφτα ρίγανης μέσα στο νερό).

Το λουτρό με αφέψημα ρίγανης, λέγεται ότι βοηθάει στην ανάπτυξη των πολύ αδύνατων παιδιών Είναι απ' τα πλέον γνωστά αρτυματικά βότανα. Χρησιμοποιείται φρέσκια κι αποξηραμένη, ως αρωματικό αλλά και ως λαχανικό. Η «λαδορίγανη» είναι ευρέως γνωστή στα ψητά φούρνου και σάρας. Το βότανο ταιριάζει σε σούπες, ομελέτες, κρεατικά, ψάρια, όσπρια, ζυμαρικά και φαγητά που περιέχουν τομάτα.

4. Φασκομηλιά ή Αλισφακία ή Ελελίσφακος (*Salvia fruticosa*)

Πρόκειται για την «ήμερη» φασκομηλιά. Φύεται στον ίδιο οικότοπο με την «άγρια» φασκομηλιά (*Salvia romifera*) (της οποίας τα γαλάζια άνθη θα μπορούσαν να την κατατάξουν στα καλλωπιστικά φυτά). Ανήκει στην οικογένεια των χειλανθών (*Labiatae*). Το γένος *Salvia* περιλαμβάνει περί τα 500 είδη, εγκατεστημένα στις εύκρατες και μεσογειακές περιοχές του κόσμου. Το όνομα του γένους *Salvia* προέρχεται από το λατινικό ρήμα *salvare* = σώζω, θεραπεύω, επειδή στο Μεσαίωνα θεωρούσαν το φυτό πανάκεια για κάθε αρρώστια. Μια μεσαιωνική παροιμία λέει: «γιατί να πεθαίνει ένας άνθρωπος όταν στον κήπο του φυτρώνει φασκόμηλο». Επίσης οι Κινέζοι ήταν ευτυχείς να ανταλλάζουν την τριπλάσια ποσότητα του καλύτερου τους τσαγιού με το ευρωπαϊκό φασκόμηλο. Ακόμη είναι γνωστό ότι από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα χρησιμοποιούσαν τη φασκομηλιά για τις φαρμακευτικές της ιδιότητες. Από τον Ιπποκράτη, τον Θεόφραστο, τον Νικάνδρο, τον Διοσκουρίδη, τον Πλίνιο Γαληνό και άλλους αναφέρεται ως φυτό ευστόμαχο, διουρητικό, εμμηναγωγό, ονομάζοντάς το «ιερό βοτάνι» επειδή θεωρούσαν ότι «εκδιώκει» το θάνατο.

Περιγραφή: Πολυετές φυτό ύψους 30 - 50 εκ., με άνθη ιώδους ή κυανού χρώματος αλλά και με διάφορες άλλες χρωματικές παραλλαγές, ανάλογα με το είδος. Σε αρκετούς θάμνους σχηματίζονται σκληρά, χνουδωτά σφαιρίδια, οφειλόμενα σε προσβολή εντόμων. Επειδή μοιάζουν με καρπούς, ο λαός τα αποκαλεί

«μήλα της φασκομηλιάς» ή «φασκόμηλα» (στην περιοχή των Σφακιών), απ' όπου το φυτό πήρε το όνομά του. Παλιότερα τα μασούσαν για να καθαρίσουν τα δόντια τους. Σημειώνεται ότι είναι εύγευστα και αρωματικά. Τα φύλλα είναι χνουδωτά, γκριζοπράσινα, οδοντωτά ή ακέραια, πριονωτά, έμμοιχα. Φύεται σε χέρσες, ξερικές, άγονες, ορεινές θαμνώδεις εκτάσεις. Ανθίζει από τον Μάιο έως τον Ιούλιο.

Χρήσιμα μέρη: Τα φύλλα και τα άνθη αποτελούν πολύτιμο αφέψημα (κοινώς «φασκόμηλο»), που έχει δυνατή οσμή και αρωματική γεύση, ζεστή και υπόπικρη. Θεωρείται ανώτερο από το ευρωπαϊκό τσάι. Το υπέργειο τμήμα του φυτού (και ιδιαίτερα οι ανθοφόροι οφθαλμοί) συλλέγεται από τα τέλη Μαΐου και μέσα στους καλοκαιρινούς μήνες και αφήνεται να ξεραθεί σε σκιά.

Ιδιότητες - κύριες χρήσεις: Το αφέψημα της φασκομηλιάς, από πλευράς βιοχημικών ιδιοτήτων περιέχει γαλλικό οξύ, εκχυλισματικές ουσίες και μεγάλη ποσότητα αιθέριο έλαιο, το χρώμα του οποίου είναι πράσινο και αποδίδει καμφορά. Έχει ιδιότητες στυπτικές, τονωτικές και διεγερτικές, γι' αυτό και συνιστάται ως φάρμακο κατά της ανικανότητας και της γεροντικής κάμψης των ανδρών. Μπορεί ακόμη να χρησιμοποιηθεί ως βοηθητικό από άτομα με ασθενή ερωτική διάθεση, που προέρχεται κυρίως από έντονη σωματική ή πνευματική κούραση. Προκαλεί θερμότητα σε όλο το σώμα και ειδικά στο στομάχι, διευκολύνει την πέψη, προκαλεί άφθονη διούρηση, επιταχύνει την κυκλοφορία και επιδρά στα εγκεφαλικά κύτταρα, μετριάζοντας τον ερεθισμό του νευρικού συστήματος, ως αντισπασμωδικό και κατευναστικό φάρμακο.

Το φασκόμηλο χρησιμοποιείται στη θεραπεία της ουλίτιδας και των δερματικών παθήσεων. Το αιθέριο έλαιο χρησιμοποιείται κατά του πονόδοντου. Στην

Ανθισμένοι βλαστοί φασκομηλιάς

ιατρική χρησιμοποιείται ευρύτατα. Ο συνδυασμός της αντισηπτικής χαλαρωτικής και στυπτικής δράσης του φασκόμηλου, το καθιστούν ιδανικό για όλους σχεδόν τους τύπους ερεθισμού του λαιμού και χρησιμοποιείται ευρέως για γαργάρες. Χρησιμοποιείται επίσης για στοματικά έλκη και ερεθισμένα ούλα. Η στυπτικότητα του το κάνει χρήσιμο για την διάρροια ήπιας μορφής.

Το φασκόμηλο χρησιμοποιείται επίσης σαν ορμονικό διεγερτικό. Είναι εξαιρετικό για ανωμαλίες της περιόδου και για τη λιγοστή περίοδο, διευκολύνοντας την καλύτερη ροή του αίματος της περιόδου. Αν και η ορμονική του δράση δεν έχει κατανοηθεί πλήρως δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μειώνει την εφίδρωση, γεγονός που μαζί με την οιστρογονική του δράση, το καθιστά ένα εξαιρετικό γιατρικό για την εμμηνοπάυση, όχι μόνο μειώνοντας τις εξάψεις, αλλά βοηθώντας το σώμα να προσαρμοστεί στις ορμονικές αλλαγές που σχετίζονται με αυτήν. Το φασκόμηλο χρησιμοποιούνταν παραδοσιακά για τη θεραπεία του άσθματος και τα αποξηραμένα φύλλα του περιέχονται ακόμη και σήμερα στα μίγματα που γίνονται με βότανα και των οποίων οι ατμοί χρησιμοποιούνται γι' αυτή την ασθένεια.

Με το φασκόμηλο όμως χρειάζεται προσοχή, γιατί οι μεγάλες δόσεις και η τακτική χρήση δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στον οργανισμό (ταχυπαλμίες, πονοκέφαλο κ.λπ.). Το αιθέριο έλαιό του είναι τοξικό και μπορεί να προκαλέσει επιληψία και τοξίνωση στο νευρικό σύστημα. Ακόμη, πρέπει να αποφεύγεται από επιληπτικά άτομα, δεδομένου ότι περιέχει θιμόνη, η οποία μπορεί να πυροδοτήσει κρίσεις επιληψίας, όπως επίσης και από γυναίκες που βρίσκονται σε περίοδο εγκυμοσύνης. Οι δε γυναίκες που θηλάζουν πρέπει να το αποφεύγουν, γιατί κόβει το γάλα και το κάνει πικρό.

Την «άγρια» φασκομηλιά, τη χρησιμοποιούν οι Κρητικοί σαν "βρασάρι" (τοπική ονομασία του αφεψήματος), κατά του σακχαροδιαβήτη.

Αξιζει να σημειωθεί ότι κατά το πρόσφατο παρελθόν (γερμανική κατοχή και στα μετέπειτα δύσκολα χρόνια), χρησιμοποιούνταν από ορεσίβιους καπνιστές της Κρήτης, ξερά φύλλα φασκομηλιάς ως υποκατάστατο καπνού (λόγω της έλλειψής του), τα οποία τύλιγαν με αυτοσχέδια τσιγαρόχαρτα (συνήθως μικρά ορθογώνια παραλληλόγραμμα από χαρτί εφημερίδων) και τα κάπνιζαν. Σήμερα, η προηγ-

μένη χημική ανάλυση της φασκομηλιάς αποκάλυψε την παρουσία νικοτινικού οξέως στα φύλλα της, το οποίο τα καθιστά (ως ένα σημείο), υποκατάστατο του καπνού! Το παράδοξο είναι πώς είχαν ανακαλύψει τη «χημική συγγένεια» (στο σημείο που ενδιέφερε τους αναλφάβητους εκείνους καπνιστές), δύο φυτικών ειδών που ανήκουν σε διαφορετικές βοτανικές οικογένειες!

5. Ματζουράνα

(*Origanum microphyllum* L., *O. majorana*)

Η ματζουράνα ή μαντζουράνα είναι πολυετές ποώδες φυτό, της οικογένειας των χειλανθών (Labiatae). Είναι φυτό αρωματικό, φαρμακευτικό, αρτυματικό και μελισσοτροφικό. Είναι αυτοφυές και συναντάται σε ημιορεινές περιοχές και σε χωράφια πλούσια, ξηρικά (ή και σε ποτιστικά), όπου ανθίζει από Ιούλιο μέχρι Σεπτέμβριο. Συνηθίζεται όμως και η καλλιέργειά της, από την αρχαιότητα. Για τις θεραπευτικές του ιδιότητες, το φυτό ήταν γνωστό και στους αρχαίους Έλληνες και μάλιστα αναφέρεται από τον Θεόφραστο με το όνομα "αμάρακος ο αείφυλλος" και από τον Διοσκουρίδη ως "σάμψυχο". Ο Ιπποκράτης το χρησιμοποιούσε σαν αντισηπτικό.

Περιγραφή: Έχει βλαστό λεπτό, σκληρό τετραγωνικό, πολύκλαδο, κοκκινωπό, τριχωτό ή σχεδόν λείο ύψους 20-50 εκ. φύλλα μικρά, ωσειδή, μαλακά και αρωματικά. Τα φύλλα όταν τριφτούν ανάμεσα στα δάκτυλα δίνουν μια ιδιαίτερη βαλσαμώδη οσμή. Η γεύση τους είναι πικρή και στυφή. Από τη μασχάλη των φύλλων φυτρώνουν πολλοί μικροί ξυλώδεις κλαδίσκοι με τετράγωνο σχήμα και λίγο χνούδι. Από τους κλαδίσκους εκπύσσονται τα άνθη, τα οποία είναι μικρά, αρωματικά, έχουν χρώμα λευκό, φαιό ως ρόδινο και σκεπάζονται από μικρά λέπια. Ανθίζει Ιούλιο - Σεπτέμβριο.

Χρήσιμα μέρη: Τα υπέργεια μέρη και το αιθέριο έλαιο του φυτού. Οι κλαδίσκοι συλλέγονται κατά προτίμηση ανθισμένοι και αποξηραίνονται σε σκιά.

Ιδιότητες – κύριες χρήσεις: Χαρακτηρίζεται από διεγερτικές και αντισπασμωδικές ιδιότητες, που την κατατάσσουν στα φαρμακευτικά φυτά. Το αιθέριο έλαιο είναι κίτρινο ή κιτρινοπράσινο με ειδικό άρωμα, γεύση γλυκιά και αρωματική και περιέχει τερπίνη και τερπινεόλη. Καταλληλότερη εποχή για τη συλλογή και απόσταξη είναι οι μήνες Ιούλιος και Αύ-

Ματζουράνα

γουστος. Στην Κρήτη, το αφέψημά της ματζουράνας είναι ιδιαίτερα δημοφιλές ιδίως κατά τις κρύες μέρες του χειμώνα και σε περιπτώσεις κρυολογήματος, αλλά και σε συνδυασμό με μαλοτήρα. (Ένα θαυμάσιο αφέψημα δίνει ο συνδυασμός ματζουράνας, μαλοτήρας και δίκταμου). Όπως και η ρίγανη, έχει ευεργετική επίδραση στον τυμπανισμό, στους κοιλιακούς πόνους και στα αναπνευστικά προβλήματα, αλλά έχει ισχυρότερη επίδραση στο νευρικό σύστημα από τη συγγενή της ρίγανη. Η ματζουράνα είναι ένα καλό γενικό τονωτικό, βοηθώντας στην απαλλαγή από το άγχος, τους πονοκεφάλους και την αϋπνία. Ακόμη θεωρείται πολύ καλό αναλγητικό σε μυϊκούς πόνους, διαστρέμματα, στραμπουλήγματα και νευραλγίες. Θεωρείται επίσης έξοχο αντίδοτο στα μικρόβια του τυφοειδούς πυρετού. Ίσως στην αρχή της Ομοιοπαθητικής να οφείλεται το γεγονός ότι το αφέψημα της θεραπεύει τον πονοκέφαλο. Λέγεται ότι οι τραγουδιστές όλων των εποχών έπιναν ένα αφέψημα ματζουράνας με μέλι για να διατηρήσουν την φωνή τους.

Πιστεύεται ότι μειώνει τη γενετήσια ορμή.

Στη μαγειρική χρησιμοποιείται ως γαρνιτούρα, με κρεατικά, λαχανικά και επιδόρπια με βάση το γάλα. Επίσης χρησιμοποιείται στην παρασκευή λουκανίκων. Η επιτυχία της ως μαγειρικό βότανο εν μέρει οφείλεται στις χωνευτικές της ιδιό-

τητες. Οι ανθισμένες κορυφές χρησιμοποιούνται ως αρωματικό στην κουζίνα, από αυτές βγαίνει και το έλαιο που χρησιμοποιείται στην φαρμακευτική και στην αρωματοποιία.

Οι σπόροι της μαντζουράνας χρησιμοποιούνται σαν μπαχαρικό στην αλλαντοποιία και σε διάφορα παρασκευάσματα κρέατος, αλλά επίσης σε σούπες, σάλτσες, προϊόντα αρτοποιίας και στον αρωματισμό χώρων (ντουλαπιών, συρταριών κλπ). Σε κάποια χωριά της Αγγλίας χρησιμοποιούν τις ανθισμένες κορυφές του φυτού στην παραγωγή σπιτικής μύρας και συγκεκριμένα για τον αρωματισμό και τη συντήρησή της.

Ιστορία: Η ματζουράνα είναι γνωστή από πολύ παλιά. Κατά την αρχαιότητα τα νεαρά ζευγάρια στεφανώνονταν με αυτή στις γαμήλιες γιορτές γιατί πίστευαν ότι είχε το άρωμα της Αφροδίτης. Οι Αιγύπτιοι την χρησιμοποιούσαν σαν φαρμακευτικό φυτό εναντίον της ημικρανίας και της νευρικής. Οι αρχαίοι Σύριοι παρασκεύαζαν ένα άρωμα, το "αμαρακινό", λέγεται δε ότι είχε τόσο έντονη οσμή που προκαλούσε πονοκέφαλο.

Κατά την Μυθολογία, ο Αμάρακος, ήταν γιος του Κίναμου. Παρασκεύαζε μυρωδικά και καθώς μετέφερε σ' ένα αλαβάστρινο βάζο ένα από τα εκλεκτά του μύρα, του ξέφυγε από τα χέρια, έπεσε κι έσπασε. Από την εκπληκτική μυρωδιά που ξεχύθηκε δεν κατάφερε να κρύψει το ατύχημά του. Οι Θεοί τον τιμώρησαν για την αδεξιότητά του, μεταμορφώνοντάς τον στο ομώνυμο φυτό.

Το πιο καλό και το πιο περιζήτητο άρωμα από μαντζουράνα ήταν της Μυτιλήνης και της Κύπρου όπου το φυτό αφθονούσε.

6. Αλαδανιά ή Αγκίσσαρος

(*Cistus creticus ssp creticus*)

Πρόκειται για ένα από τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά που αυτοφύεται κατά συστάδες στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές της Κρήτης με τις ονομασίες **αλαδανιά**, ή **αγκίσσαρος** ή **αλάδανος**. Αποτελεί υποείδος του είδους *Cistus*. Υπάρχει και σε πολλές περιοχές της Μεσογείου, της Κριμαίας και του Καυκάσου. Η φυσική του θέση είναι σε ξηρές, πετρώδεις θέσεις, σε φρύγανα και διάκενα δασών. Η κομμορρητίνη **αλάδανος** η οποία εκκρίνεται από τα φύλλα και τους τρυφερούς βλαστούς του φυτού, συλλέγεται κατά **παγκόσμια αποκλειστικότητα**

Άνθος και βλαστοί αλαδανιάς

στην τέως επαρχία Μυλοποτάμου Ρεθύμνης με επίκεντρο το χωριό Σίσσες, όπου λειτουργεί και βιοτεχνία, που χρηματοδοτήθηκε στα πλαίσια του Leader II, για τη συσκευασία και εξαγωγή του, κυρίως σε αραβικές χώρες. Το προϊόν αυτό των Σισσών είναι άριστης και αναγνωρισμένης ποιότητας, περιζήτητο στο εξωτερικό. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι κάτοικοι του Μυλοποτάμου, εξακολουθούν ακόμη και σήμερα να τον συλλέγουν με τον ίδιο τρόπο που περιγράφει ο Διοσκουρίδης: "...ένιοι δε και σχοίνια επισύρουσι τοις θάμνοις και το προπλάσθην αυτοίς λίπος αποξύσαντες αναπλάσσουν...". Στην περιοχή των Σισσών ο αλάδανος συλλέγεται από το είδος του *Cistus creticus ssp. creticus* σε αντίθεση με το **λάδανο (ladano)** στις υπόλοιπες περιοχές που μαζεύεται από το είδος *Cistus ladanifer*.

Σε θερινούς κυρίως βοσκότοπους της Κρήτης ήτοι ημιορεινούς και ορεινούς όπου αναπτύσσεται η αιγοτροφία, είναι συνήθης η εμφάνιση τράγων, των οποίων το γένι έχει μεταβληθεί σε μια «μυτερή» μελανόμορφη κολλώδη μάζα, από την κομμορρητίνη που έχει κολλήσει σε αυτό, κατά τη βόσκισή τους σε θάμνους αλαδανιάς, κάτι που αναφέρεται και από τον Ηρόδοτο: «...το δε δη λήδανον, το καλέουσι Αράβιοι λάδανον, έτι τούτου θυμασιώτερον γίνεται. Εν γαρ δυσοδμότατον γινόμενον ευωδέστατον εστί. Των γαρ αιγών των τράγων εν τοίσι πώγωσι ευρίσκεται εγγινόμενον οίον γλοιός από της ύλης...»

Περιγραφή: Είναι ένας μικρός αειθαλής θάμνος με πολύκλαδο βλαστό και παχιά, ρυτιδωδή φύλλα. Τα άνθη του είναι ροδόχρωμα, με πέντε κυματιστά πέταλα. Υπάρχουν δύο ειδών αλαδανιές. Η κρίθινη που έχει ροζ-μοβ άνθη και η σίτινη που έχει κίτρινα άνθη. Η αλαδανιά με τα λευκά άνθη είναι σπανιότερη και δεν εκκρίνει την κομμορρητίνη που αναφέραμε.

Ιδιότητες – Κύριες χρήσεις: Ο αλάδα-

νος είναι μια αρωματική ρητίνη με έντονες φαρμακευτικές ιδιότητες. Χρησιμοποιούνταν στην αρχαιότητα ως θυμίαμα αλλά και σε διάφορες αλοιφές. Σήμερα είναι ένα από τα 40 συστατικά του Αγίου Μύρου. Παλιότερα γινόταν διάκριση ανάμεσα σε διάφορες ποιότητες και θεωρούσαν καλύτερο αυτό που προέρχεται από την Κύπρο. Σήμερα στην Κύπρο δε συλλέγεται. Σήμερα, καλύτερο θεωρείται το κρητικό προϊόν.

Στην Αίγυπτο και το Σουδάν, όπου εξαγόταν από την Κρήτη και την Κύπρο, χρησιμοποιείτο κατά της πανούκλας. Το θεωρούσαν αποτρεπτικό της βασκανίας, του ματιάσματος, το έβάζαν σε σακουλάκια και το έκρυβαν κάτω από τις σκουφίτσες των παιδιών. Το χρησιμοποιούσαν σαν αλοιφή για τους πόνους των αρθρώσεων και τις ρευματικές παθήσεις και στο κρυολόγημα τοποθετώντας το χλιαρά βρασμένο πάνω στο στήθος των παιδιών. Επίσης το χρησιμοποιούσαν σαν ρόφημα για τη διάρροια και σαν φουρνόζυλο για ωραίο παξιμάδι. Ακόμη χρησιμοποιούσαν και τις χρωστικές ιδιότητες του αλάδανου, καθώς έδινε χρώμα βυσσινί στα βαμβακερά. Ο Ηρόδοτος αναφέρει την αλαδανιά, τις θεραπευτικές της ιδιότητες και ιδιαίτερα τον τρόπο συλλογής της. Ο Διοσκουρίδης επίσης αναφέρει τον τρόπο συλλογής του αλάδανου και τις θεραπευτικές και αρωματικές του ιδιότητες.

Ιστορική αναδρομή: Το φυτό αναφέρεται αρχικά στον Ηρόδοτο τον «πατέρα της Ιστορίας» (500 π.Χ.), με το όνομα λήδανον ή λάδανον και μάλιστα με τον τρόπο που ισχύει ακόμη και σήμερα. Ο Διοσκουρίδης (1ος αιώνας μ.Χ.) «πατέρας της φαρμακολογίας» ήταν γιατρός και βοτανολόγος του Ρωμαϊκού Στρατού και αναφέρεται στον αλάδανο και τις φαρμακευτικές ιδιότητες του με αναλυτικό τρόπο. Το Μύρο της Βίβλου είναι αλάδανο και αποτελεί ένα από τα σαράντα συστατικά που απαιτούνται για την παρασκευή του Αγίου Μύρου.

Εξάλλου, κόκκοι γύρης από το φυτό *Cistus creticus* έχουν βρεθεί στην Ιερή Σινδόνη του Τορίνο. Στοιχείο ότι η Σινδόνη ήταν στη Παλαιστίνη αφού το φυτό *Cistus creticus* υπάρχει σε μεσογειακά οικοσυστήματα. Αλλά οι Άραβες (και γενικά το Ισλάμ), είναι ίσως ο λαός που έχει δώσει την περισσότερη σημασία στην ρητίνη αλάδανο αφού την χρησιμοποιούν ως θυμίαμα και αποτελούν σήμερα τον κύριο εξαγωγίμο προορισμό του προϊόντος αυτού.

Β. Επίλογος

Είναι γεγονός ότι ο πλούτος μιας χώρας δεν εκτιμάται μόνο σε ράβδους χρυσού, αλλά και σε κρίσιμα μεγέθη που αφορούν το **φυσικό κεφάλαιο**, που συνιστά τον πραγματικό πλούτο της. Το φυσικό κεφάλαιο συνιστά τη φυσική κληρονομιά, με άλλα λόγια την «άγρια φύση» όπου υπάρχει και το έσχατο αποθεματικό ζωής. Η 6η Αρχή της Αειφόρου Ανάπτυξης, ήτοι η Αρχή της Κοινής Φυσικής Κληρονομιάς, επιδιώκει τη διασφάλιση για το γενικό συμφέρον, του ζωτικού πυρήνα του φυσικού κεφαλαίου, δηλ. αυτή την «άγρια φύση» που προαναφέραμε. Νομική βάση της Αρχής αυτής είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος, η 4η Αρχή της Διακήρυξης της Στοκχόλμης, το Διεθνές Δίκαιο και κυρίως ο Ν.1126/81 «περί κυρώσεως της Πράξεως Συμβάσεως Ramsar των Παρισίων της 23-11-1972», καθώς και τα άρθρα 18 & 20 του Ν. 1650/85.

Η αναφορά σε Αρχές και Νόμους γίνεται στο σημείο αυτό, με αφορμή τη διαπίστωση –που δεν μπορούμε να παραβλέψουμε– ότι δηλ. τα παραπάνω σπάνια και μοναδικά φυτικά είδη της κρητικής χλωρίδας που περιγράψαμε, τείνουν να εξαφανισθούν από την ασύστολη υπερεκμετάλλευση, και την αλόγιστη υπερβόσκηση, επειδή οι χρήστες των οικοσυστημάτων παραβλέπουν κάθε έννομη επιταγή, στο βωμό του όποιου πρόσκαιρου κέρδους. Ο λόγος για το **δίκταμο** και τη **μαλοτήρα** που έχουν χαρακτηριστεί από τους αρμόδιους Οργανισμούς ως **απειλούμενα είδη** (και ακολουθεί η ρίγανη και τα άλλα αρωματικά φυτά). Το πρώτο έχει διασωθεί με την καλλιέργεια, ενώ για το δεύτερο είδος, τη μαλοτήρα, η κατάσταση περιγράφεται ως δραματική χωρίς ίχνος υπερβολής. Στον Ψηλορείτη η μαλοτήρα πρακτικώς έχει εξαφανισθεί, ενώ στα Λευκά Όρη εκτιμάται ότι έχει απομείνει το 30% των φυσικών πληθυσμών που υπήρχαν πριν από 30 χρόνια. Τελευταία παρουσιάζεται αξιοσημείωτο ενδιαφέρον από οίκους του εξωτερικού για το αιθέριο έλαιο του δίκταμου, πέραν της σε σημαντικές ποσότητες απορρόφησης του αποξηραμένου φυτού, από τον Ιταλικό οίκο Martini. Η κύρια όμως αιτία καταστροφής εκτός από την υπερεκμετάλλευση είναι και η αλλαγή του πανάρχαιου συστήματος εκτροφής των αιγοπροβάτων, δηλ. της μετακινούμενης κτηνοτροφίας, σε ένα σύστημα συνεχούς εκτροφής με μεταφερόμενες ζωτροφές στην

ίδια ορεινή περιοχή, με αποτέλεσμα την ολική καταστροφή της τοπικής χλωρίδας λόγω υπερβόσκησης αλλά και λόγω καταπάτησης και καταστροφής την άνοιξη, των νεαρών σποροφύτων όλων των φυτικών ειδών από τα εκτρεφόμενα ζώα. Εξ'αυτών που περιγράψαμε στο παρόν άρθρο, η τύχη και της **φασκομηλιάς** δεν είναι καλύτερη. Για παράδειγμα, η περιοχή των Δ. Σφακίων τείνει να μετατραπεί σε «κρανίου τόπο» λόγω ακριβώς της ασύστολης αιγοτροφίας, μια περιοχή όπου πριν λίγες δεκαετίες υπήρχε μια οργιώδης βλάστηση φασκομηλιάς (άγριας-ήμερης), και όχι μόνο. Την ίδια τύχη έχει στην περιοχή και ο **θύμος** αλλά και άλλα είδη της τοπικής χλωρίδας. Και εφόσον κάποιος μελετητής επεκταθεί στο σύνολο της κρητικής χλωρίδας, θα εντοπίσει και πολλά άλλα απειλούμενα είδη.

Σήμερα, από τα παραπάνω είδη μόνο ο δίκταμος καλλιεργείται με κέντρο καλλιέργειας την Έμπαιο Ηρακλείου και τα γύρω χωριά, ενώ για τα υπόλοιπα γίνεται εκμετάλλευση των υπάρχοντων φυσικών πληθυσμών. Η καλλιεργούμενη με δίκταμο έκταση συνολικά στην Κρήτη κυμαίνεται από 20-100 στρέμματα ανάλογα με την τιμή που διαμορφώνεται στην αγορά την προηγούμενη καλλιεργητική περίοδο, χωρίς τον παραμικρό προγραμματισμό, οργάνωση ή έρευνα αγοράς.

Είναι καθήκον μας όμως να διαφυλάξουμε μια φυσική χλωρίδα που χρονολογείται από την εποχή του Θεόφραστου, στο οικοσύστημα που αναπτύχθηκε. Ας μην ξεχνάμε ότι ένα φυσικό οικοσύστημα δεν κινδυνεύει από ξένους, αλλά από τους ίδιους τους (ντόπιους) χρήστες του.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Γιάννης Θ. Πολυράκης, γεννήθηκε στον Άγιο Ιωάννη Σφακίων. Αποφοίτησε από το (3τάξιο τότε) Γυμνάσιο της Χ. Σφακίων και ολοκλήρωσε της σπουδές της μέσης εκπαίδευσης στο Β' Λύκειο Αρρένων Χανίων. Σπούδασε Γεωπόνος στη Γεωπονική Σχολή του Α.Π.Θ., της οποίας είναι διδάκτωρ σε κλάδο της αειφόρου γεωργίας.

Αρχικά ασχολήθηκε με την έρευνα, εργαζόμενος στο Ινστιτούτο Ελιάς και Υποτροπικών Φυτών Χανίων. Ως ερευνητής του είχε ανατεθεί η συνεργασία με βρετανικά επιστημονικά Ιδρύματα σε θέματα εντομολογικής κυρίως φυτοπροστασίας και ανήκει στην ομάδα επιστημόνων που πρώτη απομόνωσε και σύνθεσε τη φερόμνη φύλου του πυρηνοτρήτη της ελιάς,

κατέχοντας και τη σχετική αναγνωρισμένη πατέντα. Έχει δημοσιεύσει πλήθος επιστημονικών εργασιών.

Από το 1984 εργάζεται στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος όπου υπηρέτησε σε διάφορες επιτελικές θέσεις και σήμερα είναι Διευθυντής στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας του Νομού Χανίων, στα Χανιά.

Παράλληλα με το έργο του στην Τράπεζα έχει αναπτύξει και ακαδημαϊκή δραστηριότητα, διδάσκοντας στο Πολυτεχνείο Κρήτης (Τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος) με σύμβαση στη βαθμίδα του αναπληρωτή καθηγητή, από το 2000 μέχρι το 2006. Η παρούσα συνεργασία με το Πολυτεχνείο αφορά την ανάθεση και επίβλεψη διατριβών Masters και πτυχιακών. Το σύγγραμά του «Περιβαλλοντική Γεωργία», διδάσκεται εκτός από το Πολυτεχνείο και σε άλλα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και ΤΕΙ της χώρας. Συμμετέχει επίσης στη συγγραφή συγγράμματος που θα διδάσκεται σε ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια με κατεύθυνση το περιβάλλον.

Ένα δεύτερο σύγγραμμα με τίτλο «Ρύπανση του Περιβάλλοντος από Αγροχημικά» είναι υπό έκδοσης.

Ασχολείται από χρόνια με τα κοινά, έχοντας διατελέσει Πρόεδρος του «Συνδέσμου Γεωπόνων Ν. Χανίων», ιδρυτικό μέλος και Αντιπρόεδρος του Σωματείου «Γεωτεχνικοί Ελλάδος Χωρίς Σύνορα», μέλος του Δ.Σ. του «Συλλόγου Κρητών Ηλιούπολης Αττικής» και Πρόεδρος της «Ένωσης Σφακιανών Ν. Χανίων». Με την τελευταία αυτή ιδιότητα και με πρωτοβουλία και ενέργειές του δόθηκε η ονομασία «Αεροδρόμιο Δασκαλογιάννης» στον Διεθνή αερολιμένα Χανίων και κατασκευάστηκε ανδριάντας του εθνομάρτυρα Δασκαλογιάννη (ο μοναδικός εν Ελλάδι), ο οποίος έχει τοποθετηθεί σε κεντρική πλατεία της πόλης των Χανίων.

Ασχολείται επίσης από χρόνια με τη λογοτεχνία, έχοντας δημοσιεύσει δεκάδες άρθρα σε περιοδικά και εφημερίδες, με διακρίσεις σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς. Είναι μέλος της «Ένωσης Λογοτεχνών Κρήτης». Κυκλοφορεί το λογοτεχνικό (φιλοσοφικό) του βιβλίο «Μια Μέρα και μια Νύχτα στη Γη» και την περίοδο αυτή ολοκληρώνεται η έκδοσή της πρώτης του ποιητικής συλλογής στον Εκδοτικό Οίκο «Εριφύλη».

Είναι παντρεμένος με την Εφοριακό Δέσποινα Καστριανάκη με την οποία έχουν αποκτήσει δύο παιδιά, τον Θεόδωρο (Χρηματοοικονομολόγο MSc) και την Ηλέκτρα (επί πτυχείω της Νομικής Αθηνών).

Η Ιωάννα Καρυστιάνη γεννήθηκε στα Χανιά. Επαγγελματικά ασχολείται με το σκίτσο και την εικονογράφηση. Δούλεψε στο *Τέταρτο*, στο *Ριζοσπάστη*, στο *Ένα*, στις *Εικόνες* και σε ξένες εφημερίδες.

Σ Εγώ όλο το Μάη τον έβγαλα στην τουαλέτα... Όλο το Μάη. Στην τουαλέτα... Η πραγματικότητα με πίεζε. Δε φχαριστιόμουν την αναπνοή μου. Βρε να χαλαρώσω, να χουζουρέψω στη λιακάδα μια στάλα... Άνοιγα τη σαίζ λόνγκ "πως την αγαπώ πια" και μόλις χανόταν ο ήλιος από το παρτεράκι μου, την ξανάκλεινα και την έκρυβα πίσω από το πορτόφυλλο της σάλας.

Τις προάλλες, Σάββατο, αγόρασα έξι βαθειά πιάτα και μια κουτάλα της σουπας. Το πρωί αυτό. Έβαλα πρόχειρη πλύση, χώρια, εννοείται, για κάλτσες και εσώρουχα που πάντα λείβονται... Έπιπροσθέτως έξυσα το υπόλοιπο πεκορίνο και ένα κομμάτι κεφαλογραβιέρα πιπεράτη, η αξιωματική "πως την αγαπώ πια" ας φαγωθεί ωμή με τον πρωινό καφέ. Έφτιαξα πεντανόστιμη σάλτσα με σκόρδο και δυόσμο, ναι, ναι, με δυόσμο, και τα τортελίνια ήταν κάτι το άλλο αυτή τη φορά και αφού ξεμπέρεψα και με τη λάτρη του νεροχύτη ακούγοντας στην πλάτη μου αυτήν, μωρέ, την απότομη με τα γυαλάκια που λέει τα νέα στον Αντέννα, να ξεστομίζει μεσημεριάτικα τα μύρια όσα, έβρασα ένα νερούλο καφέ και πήρα το φυτζανάκι έξω στο παρτέρι... Ήθελα να ξεχορταριάσω τους κρίνους της Παναγίας από τους ζοχούς και τις ξινήθρες... Καρβοτσακισμένοι οι μίσχοι. Όλοι.

Μωρέ τις άκουγα τις ψοφόγατες νιάρ και νιάρ να λυσσάνε, έτριβα την κατσαρόλα εγώ, που να πάει ο νους μου... Τον καφεδάκο του απομεσήμερου, από συνήθιο, μάνα μου, τον πίνω γουλιά γουλιά δίπλα στα λουλουδάκια μου... Και διαθέτω τα λουλουδάκια του μήνα.

Το Γενάρη την ταϊτόνια.

Τον Φλεβάρη του μενεξέδες.

Το Μάρτη τις νεραγκούλες.

Τον Απρίλη τις φρέζες.

Το Μάη τους κρίνους της Παναγίας.

Τον Ιούνη τους κατιφέδες.

Τον Ιούλη, για βάστα, τον Ιούλη τα βασιλικά μου.

Τον Αύγουστο τους έρwanτες.

Ηχώ των αιθέρων

Το Σεπτέμβρη τα πεντάφυλλα.

Τον Οκτώβρη τα αγιοδημητριάτικα, χρυσασφιά και κανελί, δεν τα μπορώ τα μωβ, δεν τα μπορώ.

Το Νοέμβρη τα γαρυφαλάκια μου.

Το Δεκέμβρη τα αλεξανδρινά μου.

Δε με παρηγορεί η θέα του πελάγους... Είναι κάτι πολύ μακρινό η θέα, ένω το παρτεράκι μου είναι και αυτό Αθανάσιος Μεγαβάτης.

Το μέγα παρελθόν κι ο εικοστός αιώνας ανάταμα.

Αιθέρες γαλανοί και νέοι φτερωτοί στο τάμα.

Πιλότοι των Μιράζ κι ατοάλι το αμπαλάζ, ψυχή μου,

ο Μύρων Γεραλής τ' αγόρι της Φανής του Στάθη

του σμήνους νάμπερ ουάν καθώς πετάν και παν εχάθη...

Είκοσι τέσσερις ενάτου ογδόντα εφτά, μεσημεράκι, καθαρόγραφα τους πληρωμένους λογαριασμούς... Ο Λούης απέναντι μου, έχει το τρανζίστορ συνέχεια στο Ραδιοβοτσάλακι, γιατί άλλο δεν κάνει από αφιερώσεις στις ανέψεις και στους κουμπάρους του που ταξιδεύουν. Και τσεκάρει αν μεταδίδονται ανελλιπώς.

Πέρυσι, ο παλιοκερατάς, άκου αυτό, έρχασε να συμπληρώσει την κατάσταση των εξοφλησιών οφειλών από τη συνοικία του μόλου, κόψανε λοιπόν το νερό σε καμπόσους κι αυτός τους μούρλανε μετά στις αφιερώσεις.

Κατά τη διάρκεια αναχαιτίσεως σμήνους τουρκικών καταδιωκτικών που παραβίασαν τον ελληνικό εναέριο χώρο, κατέπεσαν ένα F-16. Ο χειριστής Μύρων Γεραλής, είκοσι επτά ετών, δεν πρόλαβε να χρησιμοποιήσει το αλεξιπτώ του. Βρε, σαν να πετάρισε η καρδιά μου.

Μια ωρίτσα αργότερα στο κουζινάκι μου ζέσταινα κάτι λαχανοντολμάδες και είδα τη φωτογραφία του στην τηλεόραση, αεράτος, με μοντέρνο μαύρο γυαλί και ανακατωμένα ξανθά μαλλιά. Μου άρεσε πολύ και το όνομα Μύρων, μοιραίο κάπως, δεν ταιριάζει σε γέρο επ' ουδενί.

Τον ζήλεψα.

Ούτε έφηβος δεν ήμουνα αρκετά εμφανίσιμος ή ατρόμητος.

Έχω εξοπλιστεί πια, τα Τσάις τα ακριβότερα κιάλια του κόσμου, τα εδώρισα στον εαυτό

μου στην ονομαστική μου εορτή, μόνο αεροπορικές ασκήσεις ν' ακούσω, ή στο στο Επαρχείο είμαι η εδωνά στο κτηματάκι, τινάζομαι ορθός, κρεμιέμαι στα παράθυρα και παρακολουθώ τα σμήνη.

Για μας, εδώ στα νησιά, αυτοί οι πιλότοι, μάνα μου, είναι ζωγράφοι τ' ουρανού, άσπρες κορδέλες αμολάνε τα υπερηχητικά τους, φουρντώνει και το γινάτι με τους Τούρκους καμιά φορά, παίρνουν οι δικόι μας το τακτικό πλεονέκτημα, κερδίζουν το 85% των αερομαχιών, φουλ πολεμικά ο ουρανός, λες κι είναι Νοέμβρης και βολτάρουν τα ψαρόνια, και τώρα που είπα ψαρόνια, ψαρόνια-ψάρια, απείραχτα βλέπω τα σαφριδάκια σου, σαβόρι αρέσουνε πολύ, η μαμά μου έβγαζε τις τσίτες και αυτό θα σου κάνω κι εγώ, αν και το ψάρι δεν είναι πουρές, η ανώτερη τροφή είναι και θέλει απαραίτητως τον μπελό του.

Κοντεύω, μάνα μου, να ροκανίσω τη ζωή μου με μικροδουλίτσες, στο σκαμπουδάκι της κουζίνας ή ανάπαυση μου ή στο μπαουλοντίβανο, κουλουριασμένους δίπλα στο θαμπό αμπαζούρ, χρόνια, μωρέ, ξεχνώ να το επιορθώσω, έχω ρουφήξει μυθιστορήματα και μυθιστορήματα για τα συναρπαστικά που συμβαίνουν σε άλλους, κι ενώ διαβάζω φέρ' είπινε για τα απομνημονεύματα εκείνου, καλέ, του φαντάρου που πήρε μέρος στην εκστρατεία της Κριμαίας, θα το θυμηθώ τ' όνομα του αργότερα, πρέπει, αγάπη μου, να τσακίσω τη σελίδα και να εκστρατεύσω στη σιδερώστρα για υποκάμισα και σώβρακα.

Δεν την άντεξα τη θάλασσα, επτά μήνες μόνο έκανα στα βαπόρια, δύο άλλαξα. Το 'να φόρτωνε λιναρόσπορο από τη Νιγηρία, τ' άλλο παλιοσίδερα από δω κι απ' εκεί. Όλο εμετούς, όλο... Και στα λιμάνια που πιάναμε, σαν λεμόνι κατακίτρινος με πυρετούς και κομμάρες, στην καμπίνα μου την έβγαζα, είδα τα ξένα μέρη από το φινιστρίνι.

Εδώ στο Επαρχείο ζάρωσα στο γραφειάκι μου και τουρτουρίζουνε και κάτι φυλλαράκια απέναντι κι απ' το τουρτουρητό υπολογίζω επτά μποφόρ ή οχτώ γεμάτα, να πούμε.

Μαρτύριο αυτό.

Ν' αγαπώ τους άθλους, τις ανδραγαθίες "πως τις αγαπώ πια" και τα φυλλοκάρδια μου να τρεμουλιάζουνε με το παραμικρό.

Παρέα με λιαχτίδες και με νέφη σε σεραφείμ και χερουβείμ να γνέφει μαθημένους.

Με τα Μιράζ, τα Φάντομ, τα F-16 παίρνει η ψυχρή του φόρα να πετάξει ευλογημένους.

Από ένα κορακοβούνι της Κοζάνης ήταν

αυτός και πε μου, μάνα μου, που βρήκε το θάρρος ένα χωριάκι να ξεσυνερίζεται, μωρέ, τις τεχνολογίες τελευταίου τύπου, να βολεύεται μέσα στο κόκπικ, να μη φοβάται κουμπιά και φωτάκια, τους Τουρκαλάδες πέρα βρέχει, να μην πελαγώνει στους ουρανούς τους ατελείωτους.

Ως και τις φουρτούνες από το τζάμι τις κοιτώ πια. Πήρα από τόσο φόβο τη θάλασσα, που, άκου αυτό, ξέχασα το κρόουλ. Μέχρι το γόνάτο βουτάω, λίγο να τονώσω την κυκλοφορία του αίματος, να μαγκώσω και καμμιά καβουρομάνα για μεζέ στο ούζο.

Στο Επαρχείο προσελήφθην με μέσο. Η συχωρεμένη η μητέρα μου, χήρα ναυτικού, οι περισσότερες εδώ χήρες ναυτικών, με τακτοποίησαν σαν μια από τις εκκρεμότητες της. Είχε τάξη στο σπιτικό, στο γάμο, στη χηρεία της. Το χούι με τα εποχιακά άνη είναι κληρονομικό ή κολλητικό, όπως το πάρει. Από μια σταλιά παιδί, σαμιαμίδι, φύλαγα τους βολβούς και τους σπόρους σε πάνινα σακουλάκια κρεμασμένα σε καρφάκια στην αποθήκη και οι σχολικές ετικέτες μου δίπλα, μη διαπράξω το μέγα λάθος. Ο πατέρας κατ' εντολήν της κουβαλούσε ρίζες και φυτά από τα πέρατα της γης, μα το Αιγαίο, μάνα μου, είναι άλλο πράμα. Έχει τη δική του μοίρα.

Το πελώριο δέντρο πάνω απ' το κοτέτσι, ένα αυτοκρατορικό λουλακί πέπλο το θέρος σαν ανθίζει, άκου αυτό, γιαπωνέζικη σπηλιά ή ονομασία του, ήρθε ένα κλαράκι ασθενικό σαν κατορημένο, από τα Χανιά, παρακαλώ, από ένα μικρανεψιό που υπηρέτησε στο Ναύσταθμο και καλοπέρασε, μπείκα την τσούλησε τη θητεία του, ενώ εγώ είδα κι έπαθα, ένα σάπιο αντιτορπιλικό, μια ασταμάτητη περιπολία στα μισοφόρ, Θε μου, όλο το φυσάς αυτό το μέρος πια, στο τέλος θ' ανακατέψεις τα νησάκια του, βράχια του και τις γειτονιές του.

Στο Επαρχείο που λες.

Όταν τελειώνω την εργασία της ημέρας "και πόση δουλειά να 'χω πια, όσο φιλότιμος και να 'μαι" διορθώνω ποιήματα, αρχινάω άλλα, κόλες διαγωνισμού της υπηρεσίας χρησιμοποιώ, τα τελειωμένα τα τοποθετώ στο πράσινο ντοσιέ, «συνδρομηταί Χώρας» σημειώνω απ' έξω και για τα μάτια βάζω πάνω κάτω κάτι σχετικές καταστάσεις, τα μισοτελειωμένα τα κρύβω στο γκρι «συνδρομηταί ορεινών χωριών».

Εξι υπάλληλοι στην αίθουσα, η Αντριάνα φέρνει που και που το γιόκα της μαζί, μια φορά πετάχτηκε στο ισόγειο να πιω έναν καφέ με τον κτηνίατρο, να ρωτήσω και για τις γάτες που έπηξε ο τόπος πια, και το σιχαμένο γης μαδιάμ έκανε τα συρτάρια μου, διάβασε συλλαβιστά το «Δαφνοστεφείς κι ωραίοι», μισοτελειωμένο, πολύ δύσκολες οι ρίμες του, και μπροστά στη μάνα του, σε κόσμο που περιμέναμε να τακτοποιήσει λογαριασμούς και επανασυνδέσεις, το τάρaxa στις σφαλιάρες, αλλά τη μάνα του και τους άλλους τους αναί-

σθητους έπρεπε να χαστουκίσω.

Μου αφιέρωσε ο Λούης την επομένη από το σταθμό «Του άντρα του πολλά βαρύ».

Έδωσα τόπο στην οργή.

Όσες γυναίκες φορούν στα χείλη τους κραγιόν φούξια να μην προσκυνήσουν τον Επιτάφιο. Από το megάφωνο της Μεγαλόχαρης τσίριζε ο παπάς, πολύ τσαντίλας κοκέτης ο ίδιος, υστερικός με την κοκεταρία μάλιστα και το πιστοποιητικό κομψότητας δεν είναι πανταλόνια και υποκάμισα, αλλά οι καλτσούλες του, μάνα μου, φινό μεταξύ, κατά κανόνα εγγλέζικες, κατ' εξαίρεση ιταλικές, δώρα ναυτικών, ό-λες οι ενοριτίσσεις ψάχνουν στα μάτια του την επιδοκμασία για το καινούργιο μαντό ή το ταγέρ τους...

Απρίλης. Και τα σαλκίμια έβαφαν τα χωράφια μαβιά. Οι κυρίες της Επιτροπής Επιταφίου όμως είχαν δώσει σκληρή μάχη να καταψηφιστούν τα σαλκίμια. Έπως τ' αγαπώ πια και να υπερψηφιστούν οι λευκές ορχιδέες εισαγωγής, ογδόντα χιλιάρικά έσκασαν σε ανθοπώλειο της Πατησίων, να στολίσουν αριστοκρατικό επιτάφιο ήθελαν, αλλά στην μόδα ήτανε εκείνο το λιπαρό φούξια κραγιόν κι ο Επιτάφιος έγινε μαντάρα.

Εγώ κρατούσα φρέζες από το παρτεράκι μου για το Χριστό και για τους πιλότους.

Ας παιανίσει η μάντα
το C-130
στης Όθρυς τις κορφές
έσπασε σαν παιχνίδι
και ξάπλωσε στα χιόνια
να τα φιλάει αιώνια.

Ας παιανίσει η μάντα
στο C-130
οι Άγιοι Σμηνίτες
όμορφοι, μάγκες, νιοί
στ' αμπέχονα τα γκρι
κοιμήθηκαν για πάντα...

Ήρθε κι ο υπουργός Αιγαίου πριν λίγο καιρό, δε θα τολμούσα να του δώσω το ντοσιέ μου, αν και μου πέρασε απ' το νου, μέσω αυτού, να τα δωρίσω στην Αεροπορία, όταν τελείωσε τους λόγους και τις επισημότητες, έγινε ένας πανικός μεταξύ των αρχών, διότι ήθελε ο υπουργός να πάρει αρμεξιάς "είχε, λέει, φάει πριν από χρόνια σε μια στεφανώση κι ακόμη είχε τη λεπτή γεύση του τουριού στην άκρη της γλώσσας του" κι όλοι να δίνουν έντολες ο ένας στον άλλον για αρμεξιάς, βρε που να βρεθούν νυχτιάτικα, δεν είναι και η φουλ εποχή τους, αλλά, εννοείται, δεν ήταν με τίποτα κατάλληλη η στιγμή να παραδώσω στα χέρια του υπουργού στίχους για χαμένους αεροπόρους.

Υποχρέωσανε κατόπιν την Αντωνία την καφετζού να βγάλει από τον καταψύκτη αγριομανίνες, για το γιο της τους έκρυβε, ασυρματιστής στα τάνκερ, Θε μου, φέλα του, πέντε τηγανιές μανιταροκεφτέδες, μερακλής ο υπουργός μια φορά.

Εκείνους τους επτά μήνες στα βαπόρια έπεσα ένα φεγγάρι σε μάγειρα Ναπολετάνο, έ-δα τις μακαρονάδες με άλλο μάτι. Μ' άνοιγνε σαλεμένο από το φόβο και την ανακατωσούρα, με ξεγελούσε με πάρλα για φαγιά, φέρ' ειπείν λαζάνια με μπρόκολα, όχι ότι ψοφάω για όλα τα ιταλικά πιάτα, μια αλλαγή στο τόσο χρειάζεται, ξεσήκωσα, που λες, αρκετές συ-νταγές, τροποποίησα και δύο τρεις σύμφωνα με τα υλικά τα βρισκόμενα εδώ, με ξεκουράζει η κουζίνα, γεροντοπαλήκαρο ίσον μαγειρείο, σου λέει ο άλλος, μάνα μου, μισώ τον αρακά, τις πατάτες φούρνου και το λασπιασμένο γιουβέτσι, έχω κι εγώ τις απόψεις μου για ένα σωστό γεύμα, για τους φίλους, το θάνατο, το καθήκον...

Πάντως, που ξεμπαρκάρισα κακήν κακώς μ' έβλαψε. Πρώτη και καλύτερη η μάνα μου μ' έβλεπε μισή μερίδα... Φοβήθηκε κι η Αντιγόνη μην τη απομονώσουν οι καπετανίτσες οι λουσούδες, δεν ήμουν και κάνας μεγάλος έρωτας, μου 'στείλε κάτι επιστολές αυτή, κι εγώ ντράπηκα να της πω τα χάλια μου, μια κάρτα με τυπικότητες αξιώθηκα να της ταχυδρομήσω από τον Παναμά, εξατμίστηκε η συμπάθεια, πάει, στεφανώθηκε αξιωματικό του Λιμενικού και τώρα κάπου στον Πειραιά πια...

Η Αντιγόνη.

Ούτε που έπαιξε το μάτι μου ξανά σε ντόπια.

Όταν πετάγομαι στην Αθήνα για εκκρεμότητες, οφθαλμίατρο φέρ' ειπείν, αγορά χρωμάτων "κουφώματα στον Αιγαίο θέλουν μερμερία και βαψίματα κάθε δεύτερο χρόνο" όταν λοιπόν ο Αθανάσιος Μεγαβάτης γίνεται για δύο τρεις μερούλες Αθηναίος, όλο και κάτι σπέσιαλ θα προκύψει...

Πάντως με τα χρόνια αφοσιώθηκα στη θέα τ' ουρανού και του πελάγους, πάντα μπλε από μόνη της εις τους αιώνες των αιώνων... Και αυτό το μπλε του Αιγαίου, μάνα μου, κάνει μάγισσα, και για μένα δεν είναι ν' απορεί κανείς, με πιά-νουν εμένα λογιώς λογιώς μάγισσα και γητειές, αλλά να πίνουν και τους πιλότους των υπερηχητικών... Αρχαγγέλου Μιχαήλ, μεγάλη η χάρη του, επισκέπτομαι πάντοτε κάποιο αεροδρόμιο, ελεύθερα είναι, και βλέπω από κοντά, φέρ' ειπείν την αγορά του αιώνα, τα νέα μοντέλα, αποχαιρετώ αεροπλάνα που αποσύρονται, τα F-104 G λόγου χάρη, παρακολουθώ τέλος πάντων τις προόδους της Πολεμικής Αεροπορίας και τη φιλοξενία του Γενικού Επιτελείου.

Πρόπερι, στην Τανάγρα, βρέθηκα ανήμερα του πολιούχου, ένα μήνα πριν, οχτώ δεκά-του, είχαμε θορνήσει πτώση ενός Μιράζ-2000, αρχοντόπουλο επουράνιο προσγειώθηκε μπροστά μου, με τα ειδικά γυαλιά, το μπουφάν, τα πέτσινα γάντια. Έπως τ' αγαπώ πια τα πέτσινα γάντια...

Είχανε κοκκινίσει τα ματάκια του, πυρετό θά'χε, ένα εξαντλημένο αετόπουλο και τον άκουσα να λέει σε συνάδελφο του «ο...γαμμένος», ποιος ξέρει, για ανώτερο μπορεί,

που τον έστειλε σε επίδειξη, ενώ φαινότανε στο χρώμα του, κατιτί τον είχε χαλάσει, ψοφόκρυο είχε αρπάξει, ποιος να ξέρει τί ακριβώς λαμβάνει χώρα εκεί πάνω στα 20.000 πόδια.

Τον κοίταζα, δέκα μέτρα μακριά μου, ο άλλος υποσημναγός είχε ακουμπήσει την παλάμη στο μέτωπο του παιδιού για τη θερμοκρασία φυσικά κι αυτό ακίνητο, αφηρημένο, άθελα μου λοιπόν, άκου αυτό, άρχισα να ξεματιάζω μπας και... Μπας και... Συλλαβίζα με λαχτάρα τα λογάκια της προσευχής, άνοιωνα τα γόνατά μου να λύνονται, θα πέσω, Παναγιά μου, τα μάτια μου καταρράχτες, τρεις φορές τον ξεμάτιασα, λειώμα εγώ, γεμίσανε μεμιάς τα πλευρά μου κοκκινίλες και τον έβλεπα ν' ανασταίνεται, τα μάγουλα του να ροδίζουνε πάλι, το κέφι του να στρώνει, σε δύο τρία λεπτά άλλος άνθρωπος, ένας γέρος άντρας που άναψε ένα Ντάνχιλ και το ρούφηξε τέρμα...

Φόρεσε το κασκέτο, το μπουφάν,
και πριν ανέβει τα σκαλιά
έκανε το σταυρό του.

Νοέμβρης και το κρύο τσουχτερό
με το ασημένιο το φτερό
πετάει στο θάνατό του.

Στερνή ματιά κάτω στη γη
πριν το αεροπλάνο εκραγεί
μοίρα πιλότου.

Χαίδεψε την αγάπη του πρωί
γλυκάθηκε μ' ένα στερνό φιλί
κι ας είχε κάνει το σταυρό του.

Μ' αρέσει ο νοικοκυρεμένος τάφος, έχω εκεί Ζιφ για τα μάρμαρα, παίρνω από το μίνι μάρκετ κι ένα Άλτις, μια που πάω ίσαμε εκεί, ανάβω κι άλλα καντήλια, μ' αρέσει να σουρουπώνει και να βλέπω μέσα στην ερημιά να σαλεύουνε γύρω μου οι φλογίτσες, Φλεβάρης θα 'τανε, μετά από τριήμερο ψιλόβροχο, είχανε γεμίσει οι τάφοι σαλιγκάρια.

Δεν τα πείραξα, άναψα όλα τα καντήλια και ζουρλαθήκανε αυτά με τη φωταϊφία, να σου κι ο παπάς πάνω στην ώρα, άσφογος μέσα στο ανθρακί στέισον που πήρε με την απόσυρση, σ' έψαχνα, βρε φαντομά, μου κάνει, η κουινιάδα μου θέλει να ξεματιάσεις κατεπιγόντως το γιο της, πέντε μέρες κρεβατωμένους και δεν τον πιάνουν τ' αντιπυρετικά. Μα μπαρκαρισμένος δεν είναι, θα κοντεύουν να πιάσουν Αλάσκα, ακριβώς Αλάσκα σε τρεις τέσσερις μέρες, θα τον ξεματιάσεις μέσω ασυρμάτου. Έγειανε ο Μάκης, στην Αλάσκα πήγε και σε μπουρδέλο.

Αφού, μάνα μου, το διώχων το μάτι και δε με σταματάει ένας ολόκληρος Ειρηνικός, πήρα φόρα κι όποτε βλέπω τα σμήνη να σηκώνονται πάνω από το Αιγαίο, κάνω το καθήκον μου, γιατί πες πως είμαι το παιδάκι που αφήνουν επί γης, ο πατέρας, η μάνα, ο βαφτισμιός, δεν το χωράει ο νους μου να χάνω τον άνθρωπο μου από έναν μπλε ουρανό καρφί σε μια μπλε θάλασσα.

Στο μικράκι ακρογιάλι με τα σπάρτα έπεσε ένα γερμανικό στούκας, για τον πόλεμο λέω τώρα, θάψανε οι ντόπιοι τον πιλότο δίπλα στον Άγιο Κυπριανό και να σου, μάνα μου, το '55 η χήρα η Γερμαναρού που δώδεκα χρόνια και, δώδεκα ολόκληρα χρόνια, ερευνούσε να μάθει που άφησε την τελευταία του πνοή ο άντρας της.

Από τότε κάθε χρόνο τον Ιούλη νοικιάζει στην απέναντι πλαγιά ένα δωμάτιο με μπαλκόνι και τη βγάζει τριάντα μέρες στην καρέκλα ν' αγναντεύει την αμμουδιά όπου ξεβράστηκε ο σύντροφος της, άκου να δεις, ας είναι και Γερμανοί πόσο ερωτεύονται, σαράντα χρόνια την ίδια μονοτονία, να βλέπει το σκηνικό που ο αεροπόρος της αποχαιρέτησε τη ζωή, το βράχο που φωλιάζουν τα θαλασσοπούλια και τ' αργιοπερίστερα, το νεράκι που πήρε το τελευταίο του μπάνιο, ένας μικρός γιάλος – μουράνο.

Τί φινάλε να έχει ο Αθανάσιος Μεγαβάτης... Θα την πάθω καθώς, φερ' ειπείν, θα ψεκάζω μελιγκρήνη τις βουβουλάτες ή θα στυλβώνω τα καλά μου τα παντοφλέ ή θα λιάζομαι ίσως στη σαιζ λόνγκ "πως την αγαπώ" την είχε φέρει από τη Μαρσίλλια ο μπαμπάς για ν' απλώνει την αρίδα του, όπως έλεγε, να διαβάξει τα νέα, αὐτανδρο χάθηκε το «Ποσειδών II», Βόρειος Αντλαντικός, έντεκα άντρες από το νησί, έντεκα στίγια μεμιάς ντυθήκανε στα μαύρα, θυμάμαι στο μνημόσυνο που πετάξαμε τα στεφάνια στο πέλαγο σαν να στρώσαμε στη θάλασσα χρωματιστά κιλίμια.

Τί γκραν φινάλε, Θε μου...

Κι εγώ όλο το Μάη στην τουαλέτα... Κόμπος η καρδιά μου, κόμπος και τα εντέρα ...

Δεν είναι μήνας αυτός να σου πηγαίνουν όλα στραβά. Φόλα θα βάλω στις γάτες, τόσα και είδη ζωής αγαπώ και φροντίζω, δεν έχω καμιά υποχρέωση ν' ανέχομαι γάτες κακιασμένες και ζημιάρες, είχα υπολογίσει να τυλίξω μια ωραία ανθοδέσμη με τους κρίνους της Παναγίας, να πάω στην Ταξιαρχών και να κρεμάσω στη χάρη τους ασημένιο τάμα. Ένα τυροπιτάκι εχάραξα, ειδική παραγγελία στην Αθήνα, και τυροπιτάκι ίσον Μιράζ-2000...

Μέσα σε όλα, πούστης είσαι, βρέ, με ρωτάει στα καλά καθούμενα ο Λούης, κοτζάμ άντρας, άκου το αυτό, δε θέλω να το ξαναπώ, μόνο το ραδιόφωνο ξέρει να πασπαντεύει, άνοιωνα ότι μερικοί κάνανε νοήματα πίσω από την πλάτη μου, αλλά, μάνα μου, δε μ' ενδιαφέρει να τους διαφεύσω, μέχρι και οι μακαρονάδες είναι διακόσω λογί, οι άνθρωποι πρέπει να υπάγονται υποχρεωτικός σε τρεις μόνο κατηγορίες, γνώρισα αρκετές γυναίκες, όχι ντουζίνες, αλλά δεν είμαι και άμοιρος, σαν άνθρωπος, ακριβώς σαν άνθρωπος, τότε υπήρχε μια γλύκα, τότε ένα κρύο πράμα καταδικασμένο να ξεχαστεί ολότελα.

Δεν παντρεύτηκα, δεν έτυχε. Η Αντιγόνη προτίμησε τον λιμενικό και το θέμα έληξε εκεί.

Οι πιλότοι όμως είναι κάτι άλλο,

μάνα μου,
σκίζουν το ατλάζι τ' ουρανού
και πυρπολούν το νου.

άσκησι ιέρας 4, κατάσταση εμπλοκής,
συνθήκες αερομαχίας,
να' χα την αντρεισσύνη τους
να' χα την αφοβία τους
να' μουντα εξαφτέρουγος
να' ζω ανάμεσα τους...

το καμάρι της Ελλάδος είναι, κι αν στον προηγούμενο αιώνα άστραφτε η παλληκαριά των αντρών του Κολοκοτρώνη,

στον εικοστό αιώνα
μια κούκλα υπέροχη η Ελλάς
στο μπλε το φόρεμα της
διάλεξε καθαλιέρο της
χάρισε τα φιλά της...

ποιον, λες εσύ, να διάλεξε για συνοδό, όχι βέβαια τον Αθανάσιο Μεγαβάτη, ούτε τον Λούη "σιγά τα λάχανα" ή τον Φώτη της ΔΕΗ που τρεχοβολάει στα καταάβραχα να μαζεύει κάπαρη, έναν άντρα-γεράκι, σαν το έμβλημα της ετοιμοπόλεμης Μοίρας του.

Καραγιάννης. Καραγιάννης λεγότανε ο στρατιώτης της Κριμαίας, πάει κι αυτό, να μην έχουμε στην κουβέντα εκκρεμότητες.

Κουνούπι δεν έβλαψα τόσα χρόνια, μοίρασα πατάτες για πορφυρές ντάλιες σε όλο τον νησί, έγραφα κάρτες και γράμματα για λογαριασμό ανορθόγραφων, συμπλήρωσα ξένες αιτήσεις, αποκάλυψα το μυστικό της γυαλιστερής μαρμελάδας, ξεμάτιασα κόσμο και ντουινιά, τις υποχρεώσεις μου στην ώρα τους, κύριος με τα όλα μου, με σκότωσε η κουβέντα του Λούη, με θέρισε, τριάντα χρόνια μ' έχει απέναντι του, δεν άνοιωσε τη λαχτάρα μου να 'μουν απλώς ένας πιο υπολογισμός άντρας, να μ' εμπιστεύονται οι άλλοι, η πατρίδα μου, μια γυναίκα, κάποιος, από το 1950 και μετά σκοτώθηκαν πάνω από 420 αεροπόροι, τους κοιτώ σε σχηματισμούς τετράδους να ορίζουν από τα 30.000 πόδια όλα τα νησιά του Αιγαίου, παρτεράκια τους, μάνα μου, τα νησιά, παρτεράκια τους.

Γράμματα ερωτικά
πέφτουν απ' το Μιράζ, μηνύματα
γενναίου-

Χάρτινα λες νησιά
που χάνονται στα κύματα
του Αιγαίου...

Παρτεράκια τους τα νησιά κι αυτοί να κάνουν λούπκι απότομες βουτιές, σαν για να κόψουν μια φούντα βασιλικού να στολίσουν τ' αυτί τους.

Άψε σβήσε

Καθώς έχω κινέζικο βυζί, είκοσι έξι χρόνια

παντρεμένοι, δε χόρτασες, βρε, κάνω του Κωστάκη μου, κάθε τόσο το παίρνει πιπίλα, πότε το δεξί, πότε το αριστερό.

Από το άλλο θέμα, δόξα σοι ο Θεός, ούτε πετεινός ο καημένος, τόσο γρήγορος, τσουπ τσουπ, αν δεν του φύγουνε με την πρώτη, του φεύγουνε με τη δεύτερη, πολλές φορές δεν προλαβαίνω να πάρω χαμπάρι για πότε μου κατέβασε το βρακί, για πότε τελείωσε κιόλα τη δουλειά του και σαν καλός χριστιανός, γέρνει στο δεξί πλευρό και μπαμ και κάτω. Τον ύπνο του δικαίου, ο Κωστάκης μου.

Ακριβώς. Ενώ τραβάει το πράμα του ή ενώ ρουφάει τη ρώγα μου, φινίτο λα μούζικα, έχει κιόλας ξεραθεί.

Παλιά έκανα ότι περνούσε από το χέρι μου για να ελαττώσω το κοντέρ, ο Κωστάκης είχε άλλα χούγια, άι σιχτίρ, είπα κάποια στιγμή, παραγγελία τον έκανα τον άνθρωπο να σεγοντάρει το λα λα λα το δικό μου, αφού στα υπόλοιπα συζυγικά είναι ένας βολικός άνθρωπος, ας πάει και το παλιάμπελο.

Θα μπορούσε να μην είναι παπατρέχας, αλλά να πετάει μπηχτές για την ανατροφή που έδωσα στον Τέλη ή να με κατακρίνει για τη μαγειρική μου.

Ο Έχων ώτα megάφωνα ξέρει ότι βγαίνουν διαζύγια για το κοκό, αλλά βγαίνουν και για αποτυχία στις σάλτσες.

Και να σου πω πως συμβαίνει αυτό.

Γίνονται οι άνθρωποι δυστυχία σκέτη για μύρια ακατανόηστα, σφίγγες όμως, δεν εξομολογούνται το θυμό ή το παραπονάκι κι ο Θεός, αγάπη μου, θα 'χει τα νεύρα του, η πίκρα μαζεύεται και κάποια στιγμή δε σου πέτυχε το σπιγάδο, κάνει αυτός, μαλλιά κουβάρια γίνονται για το σπιγάδο, το λεξιλόγιο του γάμου έχει πια περιοριστεί στο τι θα φάμε, δεν τσιμπολογάει λέξεις από άλλα κεφάλαια, το κεφάλαιο συντροφιά, το κεφάλαιο πάθος, το κεφάλαιο εκτίμηση.

Ένα βιβλίο ειν' ο γάμος, η γαμήλια πόζα στο εξώφυλλο και μέσα τα φύλλα σκισμένα όλα πλην ενός, αυτού που γράφει τα συνητισμένα φαγιά του σπιτιού.

Για να στηρίξω το γάμο με τον Κωστάκη, άλλωστε είχανε σφίξει πια τα πράματα, αφού είχα εν τω μεταξύ και τον Τέλη που δεν έφταιγε σε τίποτα, έγινε πρακτική ψυχίατρος, στον ελεύθερο χρόνο μου, εννοώ, και τσάκωσα επ' αυτοφώρω το δράστη.

Η μακαρίτισσα η Λελέ.

Όλη η ψυχιατρική εξαρτάται από τις μαμάδες, γνωστό αυτό, χωρίς μαμάδες δε θα έβρισκε φταίχτη.

Πότε δεν τσίττωσε το μαλλί, να πιάσει έναν κότσο, ένα χτένισμα σύμφωνο με την ηλικία της, πάντα φλου και τσάρλεστον, κι εσύ υπήρξες μάρτυς στα καπρίτσια της.

Οι φωτογραφίες μιλάνε μόνο τους.

Δεν είχε κότσια η φουκαριάρα να μεγαλώσει, απαγόρευσε και στον Κωστάκη "Κωστάκη αυτή, μου κόλλησε κι εμένα" του απαγόρευσε

λοιπόν να πάρει τα πάνω του.

Δεκαεφτά χρονών έλεγε ακόμη τα κάλαντα στη νονά του και μάλιστα με τριγωνάκι.

Καλώς, βρε Στάσα, πως τον παντρεύτηκες, τί σε τράβηξε απάνω του, θα με ρωτήσεις.

Που δεν είναι αρρενωπός, θα σου απαυτήσω.

Όταν ήμουνα στον καιρό μου, όλο το σόι ήταν άνω κάτω με τη Βασούλα την εξαδέλφη μου, κούκλο είχε πάρει, αρχαίο άγαλμα ο Σάκης, με λακκάκια στα μάγουλα και κορμί χυτό, που κατέβαζε τα ούσκια του και κατόπιν την τουλούμιαζε στις φάπες, αλλά βεβαίως οι συγγενείς, προκειμένου να τους επιστραφεί μια γυναικα και ότι αυτό συνεπάγεται, προτιμούν να καταπιούν τη γλώσσα τους.

Από πόρτα σε πόρτα γυρνούσε η Βάσω, έβλεπαν οι δικοί της το μάτι μαυρισμένο, το μπράτσο μπλάβο, το γόνατο μπανταρισμένο, κάνε όζω νου, τη συμβούλευσαν, θα φταις κι εσύ λιγάκι, κουλάντρισε τον αλλιιώτικα, έλα με τα νερά του, κανείς δεν της έδινε δικίο, κανείς δε βούτηξε τον Σάκη, να τον καταστιάσει έστω.

Ένα μπουκάλι ακουαφόρτε κατέβασε μορορούφι η Βάσω, οι ανύπαντρες ξαδέλφες χεστήκαμε απ' το φόβο μας.

Η Κική παντρεύτηκε έναν ανήγηρο πολέμου, η Λίτσα η συχωρεμένη, τραγανή και καλοκαβουρδισμένη, παντρεύτηκε έναν ασκημομούρη ταμένο στην ΕΔΑ, η Τασία προτίμησε το ράφι κι εγώ με πλήρη συναίσθηση των πράξεων μου πήρα τον Κωστάκη.

Την πρώτη νυχτα του γάμου είχα υπερένταση. Άδικα. Βόλεψε ο Κωστάκης το γαμπριάτικο κουστούμι στην καρέκλα να μην τσαλακωθεί, έβγαλε και κάτι ρύζια από τις τσέπες, κρέμασε το ποουκαμιο, φύλαξε στην ντουλάπα τη γραβάτα, ωραία μυρίζουν οι πιτζάμες, είπε, είχανε κοκκινίσει λιγάκι και τα μάγουλα του, αλλά μετά από τρία λεπτά, όλα είχαν πάει τέλος.

Οριστικό από μια άποψη.

Ο Κωστάκης κοιμότανε και στην ανάσα του υπήρχε μια ανακούφιση, κοίταξα το ρολογάκι μου στο κομοδίνο, δέκα και είκοσι ακόμη, ανύπαντρη, πλάγιαζα αργότερα.

Πέντε λεπτά μετά το ξεπαρθενέμα μου, ακούμπησα στο πάτωμα το αμπαζουράκι και διάβασα στο Θησαυρό μια συνέχεια.

Δεν έχω πάει με άλλον. Και καλώς. Και τους λεμονανθούς στο στεφάνι μου δε σουρομάδησα, που λέει ο λόγος, και χάρηκα μερικούς με το νου μου.

Βλέπεις τον άλλο, άντρας-πύργος, ποιος μου υπογράφει ότι θα κάνει τα κόλπα που υπονοεί η εμφάνιση του;

Κανείς.

Και στο νεροχύτη να πλένω τα σπανάκια, που λέει ο λόγος, εγώ μπορεί να μην έχω το νου μου στη σπανακόπιτα, καθόλου πια, στο παρελθόν έχω αφιερώσει στη σπανακόπιτα ό,τι της αναλογεί από τη ζωή μου, κανένα πα-

ράpono η σπανακόπιτα από μένα.

Φουσκώνουν, πανιάζουν τα δάχτυλα μου στο κρύο νερό κι εγώ εκεί, σ' έναν τάδε ο νους μου, μπορεί να τον είδα στην ψαροταβέρνα ή στην εφορία που στήθηκε για τα ασφαλιστρα του Φιάτ και να μου καρφώθηκε η φιγούρα του, αργεί πολύ η ουρά, φαντάζομαι ότι μου πιάνει την κουβέντα και πες πες με πάει στην παραλία για καρμπονάρα Ξέρεεις τώρα, όλο φαγιά που φοβάται να ρισκάρει ο Κωστάκης και να μη σ' τα πολυλογώ, είναι σε όλα του ο τέλειος.

Κάμποσα χρόνια πριν, Νοέμβρης και ψοφόκρυστο, βγαίνει ο Κωστάκης στο μπαλκόνι να θρουλίσει μπαγιάτικο ψωμί, όλα τα πουλάκια της Καλλιθέας τον έχουνε σταμπάρει και του γυρεύουνε ψίχουλα, πάλι θα μου κουτσουλίσουνε τα μωσαϊκά, τον αποπύρρα, και μέχρι να πεις κύμινο, είχα αφηνιάσει, άρχισα να καταριέμαι τα σπουργίτια και τον κοκκινολαίμη για να μη βλαστημήσω απευθείας το σύζυγο, κάτι άλλο μου 'φταίγε, αλλά έτσι γίνεται μονίμως, ο λόγος του καβγά καμουφλάρεται στην ψυχή του καθενός κι εκτοξεύονται ρουκέτες αγνώστου εθνικότητας, να πούμε.

Κιτρίνισε και βουβάθηκε ο Κωστάκης, πήρε σκούπα και φαράσι, την έγγειψε τη βεράντα, ο καημένος, και αργότερα, πολύ αργότερα, τον ηύρα ξάπλα, χωμένο στα σκεπάσματα ίσαμε την καράφλα να ξεφυλλίζει το άλμπουμ με τα γραμματόσημα που μάζευε στο δημοτικό.

Τι να πεις.

Αναρωτιέμαι μπας και πιπιλάει το βυζί μου όχι γιατί είναι κινέζικο, αλλά για του κάνει για μπιμπερό.

Καημό το έχει που δε βρήκα κι εγώ ένα χόμπερ του γούστου μου.

Του αρέσει οι άνθρωποι να έχουνε χόμπερ. Τέσσερα έχει ο Κωστάκης. Τ' απομνημονεύματα στρατηγών που τ' αποστηθίζει κιόλας, τις χρωματιστές τουλίπες, τη συλλογή συνταγών ζαχαροπλαστικής Ξμεγάλη του αγάπη τα κέικ και την τακτοποίηση των εργαλείων, εκατομμυριοσχος τους έκανε τους Πόντιους, τόνους σιδερικά μου κουβαλάει απ' τα παζάρια τους κάθε Κυριακή και τ' αραδιάζει στο αποθηκάκι, ράφια, συρτάρια, ντουβάρια, γεμάτα είναι όλα με εργαλεία απαραίτητα στον Καύκασο και άχρηστα στην Καλλιθέα.

Τα γραμματόσημα τα μάζευε ανύπαντρος. Θά 'χει και πέντε χιλιάδες. Τ' ζηταγε ο Τέλης μικρός, ούτε να τ' αγγίξει δεν άφηνε, τα κλείδωνε, και το άλμπουμ με τις συνταγές κλειδώνει, μη χάσει την πατέντα, στη νύφη μου, λέει, θα το παραδώσω, και μέχρι να του κάτσει κάποια του Τέλη, εγκυκλοπαίδεια θά 'χει γίνει η συλλογή, ένα εκατομμύριο συνταγές για κέικ και τσουρέκια.

Τα πρώτα ένα δύο χρόνια του γάμου γύριζε από τα λυόμενα, ο μακαρίτης ο πεθερός μου του 'χε στρώσει την επιχείρηση και ο Κωστάκης Ξη αλήθεια να λέγαται δεν τη χρεοκόπησε, πρώτα με τακτοποιούσε λοιπόν και μετά έβαζε τις παντόφλες και σήκωνε το καπάκι της κατασάρας.

Όταν αναποδογύρισε η σειρά, έκανα κι εγώ τις παρατηρήσεις μου.

Είναι ορισμένα φαγιά που στέλνουν βολίδα στο κρεβάτι.

Δε σ' το υπογράφω ότι πιάνει σε όλων των ειδών τους συζύγους η συνταγή, πάντως ρολόι ο Κωστάκης κατ' αυτό τον τρόπο.

Κορωνίς το σμυρναϊκό σουτζουκάκι.

Μπακαλιάρος μαρινάτος, χοιρινό με σέλινο, καπαμάδες κάθε είδους και κουκιά ακόμη, η επιτυχία είναι εξηραλισμένη.

Η μελιτζανοσαλάτα τον ρίχνει.

Άμα λιγουρευτεί γεύσεις με φύλλο κρούστας, τυρόπιτα, να πούμε, η μπουρεκάκια, τζιφως τα περαιτέρω.

Τετάρτη, αγάπη μου, που μέσα σε όλη τη λάτρα σιδερώνω και δύο πλυντήρια, θέλω να ξεραθώ το βράδυ, ευτυχώς που ο Κωστάκης μου ήταν πάντα ένα άψε σβήσε, ειδάλλως κάθε Τετάρτη θα έβαζα στο φούρνο τυρόπιτα.

Δέκα πτυχία έχω στα μουσικά των σεντονιών. Άλλες τις ανακρίνω με τρόπο κι άλλες τις ρωτώ στα ίσα, τι και πως, στη ζωή είναι αυτά, μια αληθινή κυρία δεν παύει να είναι γυναίκα, και στην εποχή μας, που η τηλεόραση παραδίδει μαθήματα κατ' οίκον για το θέμα μας, πρέπει να 'χει στις φλέβες φασκόμυλο και στο κεφάλι πουρέ για να μην αριστεύει.

Στα θεωρητικά τουλάχιστον.

Ο Κωστάκης ουδέποτε παρακολούθησε τα μεταμεσονύχτια έργα, μόνο ντοκυμανταίρ για τον Τσώρτσιλ, και έτσι δεν έπαθε ποτέ του κόμπλεξ, ευτυχώς, γιατί θα είχαμε κι άλλες μιζέριες.

Ένας αθόρυβος, ένας ανύπαρκτος Κωστάκης προτιμότερος χίλιες φορές από κάποιον που πασπατεύει συνέχεια του πουλί του, μετρώντας και ζυγίζοντας.

Έτσι, για να μην του βάζω σε όλα μηδέν.

Στις λεπτομέρειες είναι που τα σκατώνει, ο καμήλος.

Μετά από είκοσι έξι χρόνια γάμου δηλώνω απερίφραστα ότι ο Κωστάκης σαν να σιχαίνεται αυτό που λέμε μουνί.

Το δικό μου, βρε παιδί μου.

Ενώ τις ρώγες μου τις ξέρει άριστα, όπως η δακτυλογράφος τα πλήκτρα της, το πράμα του, τόσα χρόνια δεν είχε την περιέργεια να το δει κατάματα, μια φορά, βρε αγάπη μου, να ξέρει από που βγήκε ο διάδοχος ή, στο κάτω κάτω της γραφής, που εμπιστεύεται το οργανό του.

Με το δαχτυλάκι του ποτέ δεν το σεργιάνισα, ν' ακολουθήσει τις πατημασιές του.

Και δεν είναι και τόσο ντροπαλός, ντουβάρει ο Κωστάκης μου, ευτυχώς δεν υποφέρει από τέτοια αισθήματα, σιχασίραρης είναι κι αυτό καθόλου δε με ενθουσιάζει, διότι εγώ είμαι λεπτός άνθρωπος και απόλυτος να 'μαι καμιά φορά, τη δεδομένη στιγμή κάνω τα στραβά μάτια, θα του πετάξω την επόμενη το πρωί, θα του σερβίρω τον καφέ του, βρε Κώστα μου, θα του πω με τρόπο, να κάνει συχνότερα ντους να μη μυρίζει ιδρώτες στη δουλειά σου, εμένα, ξέρεις, τίποτε δε μ' ενοχλεί, συνήθισα, μη δίνεις όμως δικαιώματα στους άλλους.

Όπως με τα χρόνια γνώρισα όλο το σόι του

απ' την καλή κι απ' την ανάποδη, σ' το υπογράφη, η οικογένεια είναι εκτός τόπου.

Ανήμερα Γρηγορίου του Θεολόγου βρεθήκαμε τριάντα δύο άτομα, τριάντα δύο στου κουινιάδου μου, με τις κουστουμιές μας, με τις τουαλέτες μας, καθισμένοι ολόγυρα σε πολυθρόνες και καναπέδες, επί δυόμισι ώρες να κουβεντιάζουμε ή να ακούμε περί αχρωματοψίας και δυσχρωματοψίας...

Και στα καλά καθούμενα, γιατί όταν ρωτήθήκαμε, βγήκε ότι και οι τριάντα δύο διακρίναμε τέλεια όλα τα χρώματα του ουράνιου τόξου.

Ο Κωστάκης πέρασε θαυμάσια, πάντα ζηλευει την ονομαστική εορτή του Γρηγόρη, σ' εμάς, Κωνσταντίνου και Ελένης, μαζεύνονται οι Καραβιδαίοι και οι Βιταλιώτες και το τσουρμπο απ' τα Βούρλα, μερακλήδες οι Μικρασιάτες, άντρακλες, του κύκλου μου, εννοείται, συγγενείς, γνωριμίες του γυμνασίου και της πολυκατοικίας, το σώσε γίνεται, ειδικά με τη Χαρούλα, την ξέρεις, ο μπαμπάς της έφευρε το κοντοσουβλι, ένας θησαυρός πιπεράτων ανεκδότων. Ξαυτή είναι συλλογή, του τονίζω του Κωστάκη μου τα νοστιμεί με τη γαϊδουροφωνάρα της, δύο πακέτα Μάλμπορο ημερησίως και με τις βυζάρες της που ξεχειλίζουν απ' τη λαϊμοκοψη και τις μασχάλες και σειούνται, ένας Βεζούβιος η Χαρούλα μας.

Η πρόωρη εκσπερμάτωση είναι κουσούρι κληρονομικό;

Αυτό θέλω να εξιχνιάσω τώρα.

Για τον Τέλη πρόκειται.

Εγώ δεν τον έραφα στο στρίφωμα μου, ας χαρεί τον ποδόγυρο στα νιάτα του, αποφάσισα, να ξυπνήσει κιόλα, να 'χει τον τρόπο να βασιγήξει τα γκέμια της γυναίκας του, γιατί πέρασε ανεπιστρεπτί η εποχή που οι παντρεμένες υπήρξαν κορόιδα.

Καμμία δεν του στέκεται πάνω από δύο τρεις μήνες. Καπνός, γίνονται, με ρωτάει καμιά δεκαριά μέρες μετά, τάχα μου στο άνετο, μήπως τηλεφώνησε η Ρούλα, η Κίκη, η Βίκυ, όποια τέλος πάντων τον τάισε χυλόπιτα, κι εμένα σαν μάνα, αλλά και σαν γυναίκα του Κωστάκη που κάρηκε η γούνα μου, με ζώνουνε τα φίδια.

Επιχείρησα κάμποσες φορές, κρυφά του, εννοείται, να ξεψαχνίσω τις λεγάμενες.

Κι ήταν όμορφα στα Καμένα Βούρλα; ρωτώ την τελευταία, τη Βίκυ.

Πολύ, μου κάνει.

Η βροχή θα σας έκλεισε στο ξενοδοχείο, θα σας χάλασε τα σχέδια για τσάρκες, συνεχίζω.

Μιλιά αυτή.

Άλλο που δε θέλατε, νιάτα ίσον πυρ, το χαβά μου εγώ.

Λύσαμε κάτι τεστ, ευτυχώς είχε και τηλεόραση στο δωμάτιο, δεν πλήξαμε και πολύ, μου κάνει, κι εγώ μουγγάθηκα.

Πάνε δέκα χρόνια, η μεσαία της Μερόπης, η Ιωάννα, είχε τυλίξει ένα παιδί μάλαμα, τον Λάκη, οδοντοτεχνίτη, άνω του μισού εκατομμυρίου το μήνα τώρα, και μόλις έφερε το δαχτυλίδι στο σπίτι, μάνα και κόρη κεντήσανε

σαράντα μαξιλαροθήκες, πανωσέντονα και προσόψια με τα αρχικά πλεγμένα Λ και Ι, γίνεται ο γάμος και στο χρόνο πάνω γυρνάει ο Λάκης στο σπίτι του και τι να δει. Στην κουζίνα όρθιος δίπλα στο ανοιχτό ψυγείο νατσιμπίει από το ταπεράκι αντζούγες ο ταχυδρόμος με τα σώβρακα.

Λύσσαξε η Μερόπη, να κουλαθώ, βελόνα δεν ξαναπιάνω, άμα είναι ξαναστεφανωθείς ποτέ, μωρή, βρες ένα Λύσανδρο, ένα Λουκά, ένα Λεωνίδα, να μην πάνε χαράμι τα σαράντα κεντητά.

Εγώ δεν είμαι τέτοια μάνα, στο παιδί μου θα συμπαρασταθώ αλλά κι ο Τέλης, μουτζούφλης σαν τον πατέρα του, δε μου δίνει σήμα ν' ασχοληθώ, να ενεργήσω.

Αρχικός προορισμός μου στη ζωή ήταν ένα κατάστημα ή έστω η ΔΕΗ και όχι ο Κωστάκης.

Αλλά, εκεί στα δεκαεννιά μου, Κορίνθιος γαμπός της Ενώσεως Κέντρου εν όψει και στη θέση την έφαγε ένας ξάδερφος, άλλωστε ο θείος δεν ήταν βουλευτής να διορίσει όλο το Πλυταϊκό, ένας έντιμος υπάλληλος ήταν, άτεκνος, που μπορούσε να τακτοποιήσει ένα μόνο ανήψι.

Προτιμήθηκε ο Ίκαρος που ο πατριός του είχε και τα σωστά φρονήματα, μην εκτεθεί κι ο θείος.

Άι μωρέ, ζήσαμε και καλές στιγμές με τον Κωστάκη.

Πρώτα πρώτα δεν είναι σπάγκος, να, βρε Στάσα, να ψωνίσεις της μάνας σου, πάρε για τις πούδρες σου, να για να πας στην Τήνο, δώσε και στους Σέρβους, παίξε και κάνα κουμ καν, στη χάση και στη φέξη πιάνω τράπουλα, δεν έγινα σκλάβος κανενός για να προσκυνάω και την τσόχα.

Και με τον Τέλη το κατά δύναμιν, και παραμύθια του διάβασε και ιστορίες για το '21, στον κουρέα παρέα πηγαίναμε και κάθε Αύγουστο στην Ερμιονίδα, πενήντα μπάνια να κάνει το παιδί, να ξεχειμωνιάζει δίχως πυρετούς και αμυγδαλές.

Και σαν άντρα, εξωτερικώς τουλάχιστον, καλούτσικο θα τον πεις, ένα εξήντα εφτά με ίσια πλάτη, μάτια κάρβουνο, μονάχα μια ιδέα καραφλίτσα, τον ντύνω και στην πένα, έτσι και τον συγκρίνουμε με κάτι συνομήλικους, τον Γιαννάκη της Τασίας, τον Ευάγγελο το φοροτεχνικό όμως, όχι το φυσιοθεραπευτή ή και τον Θεμιστοκλή της Μιράντας, παμφηφεί θα κερδίσει ο δικός μου.

Σου ανέφερα τρεις άντρες που δεν τους πιάνει το μάτι σου, άντε ρώτα όμως για τα αποτελέσματα τους στην κρεβατοκάμαρη.

Η Τασία θα σου 'χει κοκορευτεί, δεν μπορεί. Χορτάτη γυναίκα. Και το μούτρο της φωταγωγημένο. Δυστυχώς, ζούμε μια κι έξω.

Το δηλώνω απερίφραστα. Χέστηκα για τους οργανισμούς. Τα διαβάζω, όχι με μανία όπως άλλοτε, ο κάθε άνθρωπος, άντρας και γυναίκα, βρίσκει έναν τρόπο να κOURDISEI το πράμα του, μπορεί να του πάρει λίγο καιρό, αλλά αξίζει τον κόπο.

Για άλλο έξω.

Βρε Κωστάκη, πόσες νυχτιές στολίστηκα με δαντελωτά, έτριψα το κορμί μου κολώνια, και ώριμη και νιόνυφη, θα σπάσει ο διάολος το ποδάρι του ήλιπιζα κι όλο λαχτάρα περίμενα να γλιστρήσεις το χέρι σου στην κοιλιά μου να με χαϊδολογήσεις απαλά ίσαμε να κατακάτσει η ανατριχίλα της επιδερμίδας, να μου ψιθυρίσεις μια χαζομάρα στο αυτί, να μου αποδείξεις ότι το κορμί μου δεν πήγε στράφι.

Αλλά εκείνο το ακουαφόρτε έκαψε τότε τα σωθικά ολωνών μας.

Κόμματο με φωνάζανε.

Στο γυμνάσιο, την ώρα της γυμναστικής, κρεμιόντουσαν στα παράθυρα ο φυσικός και ο μαθηματικός να με χαλβαδιάζουνε με τη φουφούλα.

Και μουτράκι διέθετα. Και ταλέντα. Εργατική ήμουν, πιάνανε τα χέρια μου, δάχτυλα πιανίστριας, αγάπη μου, τέλειος γραφικός χαρακτήρας, πλεχτά με λεπτοδουλειά, μπαλκόνι Ολλανδία, υπογραφές για τους απολυμένους, σε όλα καπάτσα και πρώτη.

Και δεν ερωτεύτηκες παράφορα, βρε Στάσα, ποτέ, θα μου υποβάλεις το ερώτημα.

Πως. Στα δεκάξι μου. Έφυγε όμως στη Βραζιλία.

Δε μου πάει να 'μαι κλαψιάρα, μόλις σιγουρεύτηκα ότι το άψε σβήσε ήταν η μοίρα μου, αποφάσια τις ελλείψεις της ζωής να τις συμπληρώνω με τη φαντασία, και την περνάω κοτσάνι, σε βεβαιώ.

Η Πανωραία έχει το αντίθετο πρόβλημα, αξιολύπητη η ταλαίπωρη, θα σου τα 'χει πει, σε ζηλεύω, Στάσα μου, μου λείει στο τηλέφωνο, α πα πα, τα μαρτύρια του Χριστού τραβάω με τον Μέμο.

Αλλά αυτό είναι το μεγαλείο της ζωής. Πότε έτσι, πότε αλλιώς.

Το πιο αλλόκοτο είναι που καταντάς ν' αγαπάς ό,τι περιφρονείς.

Ακούω ανακοπή ο Μίμης, κοτόπουλα και κατεψυγμένα καλαμαράκια, τον ξέρεις, τα ίδια ο Απόστολος, για μπάι-μπας τον πάει η Μαρίκα, πενήντα εφτά είναι κιόλας ο Κωστάκης, τρέμω μην πάει από έμφραγμα, όπως ο πεθερός μου, κουρνιαρίζει το βράδυ δίπλα μου στο κρεβάτι, είτε έχουμε άψε σβήσε είτε όχι, είτε βυζάζει είτε όχι, τώρα πια γρήγορα, πολύ γρήγορα μου

περνάνε τα νεύρα και οι εξάψεις, αφουγκράζομαι την ανάσα του, πρόσεξε την ανάσα του, λέω, διότι ουδέποτε ροχάλισε ο Κωστάκης και αποδίδω δικαιοσύνη προσθέτοντάς το στα όποια καλά έχει ο χριστιανός, αφουγκράζομαι, που λες, την ανάσα του μαλακώνω.

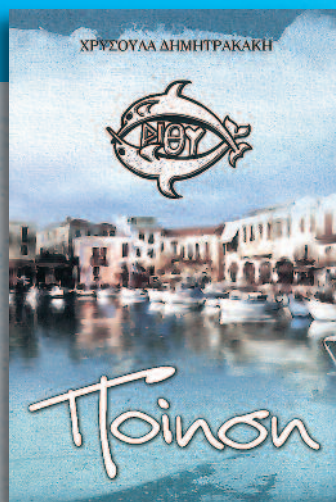
Πιάνω τότε να συλλογίζομαι τα φαινόμενα της ζωής, τον Τέλη μας και τι θα βρει μπροστά του, τη σκάρτη μόνωση για την υγρασία αποτυχία η τελευταία πατρίδα με τα λυόμενα, ξυπνήσανε κι οι Καναδοί και ψευτίσανε τη βιομηχανία τους.

Κι εσύ μια σουσιά είσαι όμως. Βλέπεις τούφες ολόκληρες πια να μένουμε στο χτένι σου και συνεχίζεις το οντουλάρισμα και τη βαφή χωρίς να το σχολιάζεις.

Μοίρα του ανθρώπου και η τριχόπτωση.

Θα μου κοπεί και η περίοδος όπου νά 'ναι κι αυτό θά 'ναι το σύνθημα για το γενικό ξεχαρβάλωμα, για την κατεδάφιση της Στάσας.

Τα μπουτία μου χάνουνε κιόλας τις στρουγγυλάδες τους και αναρωτιέμαι, βρε Νικήτα μου, μέχρι πότε θα διατηρείται και βυζί μου κινέζικο.

Κρήτη Αποσπερίτισσα

Χρυσούλα Δημητρακάκη

Θα περπατήσουν πάνω απ' τις θάλασσες για να σε φτάσουν.
Θα διαβούν πελάγη και στεριές.
Θα ονειρευτούν ακουμπισμένοι στα χαράκια σου.

Θα σκύψουν να σηκώσουν απ' το χώμα σου τα πεσμένο χαρούπι.
Θα αγαπήσουν και την πιο μικρή αστιβίδα, που φυτρώνει στη γη σου, για να φθάσουν στην ψυχή σου Κρήτη.

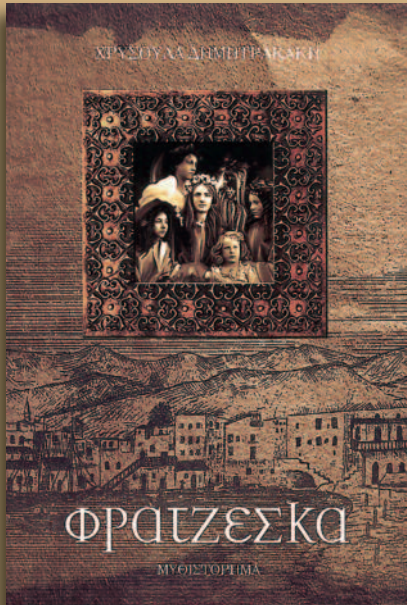
Και όταν σε φτάσουν θα γίνουν,
Αγάπη και χρέος.
Αλήθεια και ανάγκη.
Και τότε θα κτίσουν από την αρχή τον άνθρωπο που 'χουν μέσα τους.

Τον άνθρωπο κτισμένο με αγέρα και ελπίδα.
Και η ελπίδα θα φτάνει μέχρι τον ήλιο και θα γυρίζει να φυτρώνει σαν την αιωνόβια δρυάδα.
Για να μείνει η ελπίδα σαν σπόρος, κρυμμένος στο χώμα σου.
Ν' ανθεί στα μανουσάκια.
Να μυρίζει στη μέντα.
Να σκορπίζεται με του λεμονοανθούς.
Να στάζει βάλαμο την αυγή και μέλι το σούρουπο.

Κρήτη Αποσπερίτισσα, αγέρωχη Κρήτη.
Κρήτη καταμεσής στα πέλαγα, κρατάς την ανάσα του χρόνου.
Υπάρχεις.

Σαν αγιάτρευτη ελπίδα, που δροσίζει την ψυχή των ανθρώπων σου, με απύθμενη πελαγίσια αύρα και ενώνεις το αιώνιο με τον ουρανό.

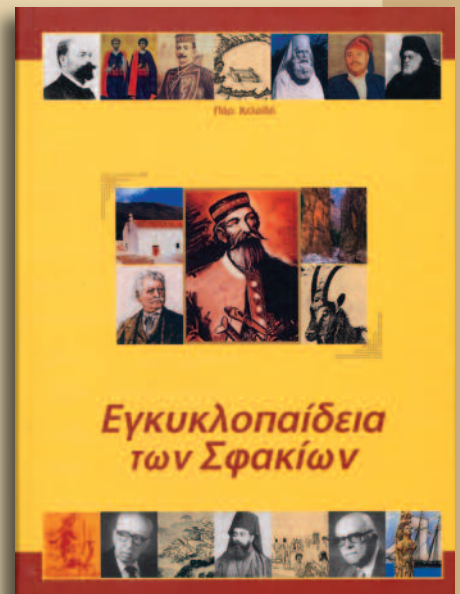
βιβλία που μας έστειλαν

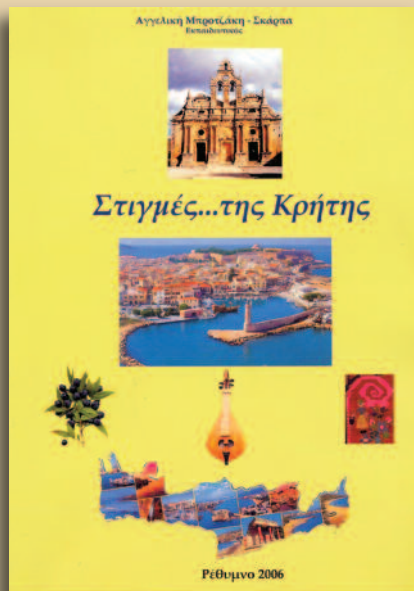
Της Χρυσούλας Δημητράκη

Του Μανώλη Παντινάκη

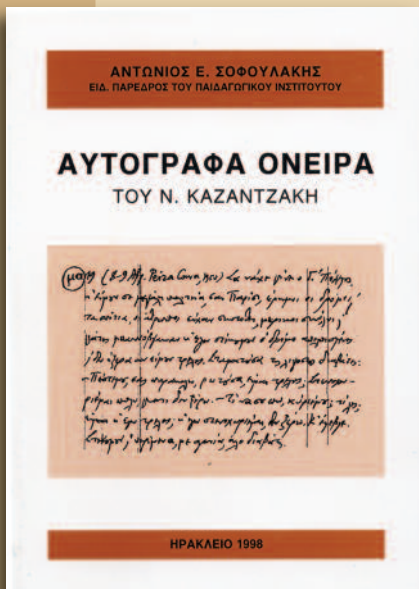
Του Πάρι Κελαϊδή

Της Αγγελικής Μπροτζάκη-Σκάρπα

Του Κλεόνικου Γ. Σταυριδάκη

Του Αντώνη Σοφουλάκη

Μ Την Τετάρτη 16 Μαΐου 2007 πραγματοποιήθηκε στην Αίθουσα Κρητών «Ελευθέριος Βενιζέλος», από την Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας η παρουσίαση του βιβλίου με τίτλο «Η κατοχή δε μας λύγισε» του συμπατριώτη μας δημοσιογράφου και συγγραφέα, κ. Μανώλη Παντινάκη.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του εορτασμού της Μάχης της Κρήτης.

Το βιβλίο παρουσίασαν οι:

- κ. Καραθανάσης Αθανάσιος, καθηγητής Ιστορίας Α.Π.Θ.,
- κ. Κανελάκης Ιωάννης, δημοσιογράφος,
- κ. Απανωμεριτάκη-Ιωάννου Όλγα, σύμβουλος Α' βάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας και
- κ. Παντινάκης Μανώλης, δημοσιογράφος - συγγραφέας του βιβλίου.

Τη συζήτηση συντόνισε ο Πρόεδρος της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας, κ. Πέτρος Ι. Πετρακάκης.

Ο κ. Μανώλης Παντινάκης δεν έφερε μαζί του μόνο το βιβλίο του, δεν έφερε μόνο τις ζωντανές περιγραφές όσων επέζησαν της χιτλερικής θηριωδίας, αλλά έφερε σε όλους όσους ζουν εδώ στη Μακεδονία, «Κρήτη» - γνήσια, λεβέντικη, ηρωική «Κρήτη».

Έκανε όλους τους Κρητικούς να νιώσουν για μια ακόμη φορά περήφανοι που είναι απόγονοι των ηρώων της Μάχης της Κρήτης, της Αντίστασης και όλων των ηρωικών στιγμών της Κρήτης.

Οι παρουσιαστές, αφού αναφέρθηκαν στην ικανότητα του συγγραφέα, κ. Μανώλη Παντινάκη, να μεταφέρει τις περιγραφές αυτών που έζησαν εκείνες τις στιγμές, συμφώνησαν στην άποψη του Ν. Καζαντζάκη ότι:

«Ο Κρητικός αγαπά τη ζωή, αλλά δε φοβάται το θάνατο».

Ακολούθησε μουσικό πρόγραμμα από τη χορωδία της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας και προσφέρθηκε το πατροπαράδοτο κρητικό κέρασμα.

Mercedes Home Service

Πώλησεις επισκευές αυτοκινήτων

Ν. Μοναστηρίου 48 Θεσσαλονίκη

τηλ. 2310-757145

ΣΤΡΑΤΟΣ

... όπως λέμε
καλό φαγητό !!!

ΚΗΦΙΣΙΑΣ 9 - 2310 325.347 & 2310 324.141

DELIVERY από 11:30 π.μ. - 12:30 μ.μ.

Φυσιοθεραπευτήριο

ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΗ ΑΝΘΗ

Αποκατάσταση Νευρολογικών, Ορθοπαιδικών,
Μυοσκελετικών προβλημάτων - Αυχενικό σύνδρομο-Οσφυαλγία

Συμβάσεις με Ταμεία

Βασ. Όλγας 53 Σχ. Τυφλών • Τηλ. 2310 838040 • κιν. 6937 333013

Η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας

σας προσκαλεί σε ένα

ΜΕΓΑΛΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΓΛΕΝΤΙ

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 2008

και ώρα 20.30

με τον ανεπανάληπτο
Κρητικό λυράρη

ΓΙΩΡΓΟ ΖΕΡΒΑΚΗ

στο **ΒΕΛΛΙΔΕΙΟ**
ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

έξυπνες ΤΕΝΤΕΣ

αυτόματο άνοιγμα με τον ήλιο & μάζεμα με τον αέρα

ΠΟΛΥΕΤΗΣ ΠΕΙΡΑ - ΑΜΕΣΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ - ΠΛΗΡΕΣ SERVICE

ΤΕΝΤΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ
από το 1963

ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΗ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΣΕ ΟΙΚΙΕΣ,
ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

και πάντα... με την εγγύηση Κ. Ι. Κουμεντάκη

λογικές τιμές - ευκολίες πληρωμής

Για τους φίλους & μέλη
της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας
ισχύει έκπτωση 20%

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΗΣ

18ο χλμ. Θεσσαλονίκης-Περαίας (έναντι στροφής Επανωμής)

Τηλ. 23920 28828 • Fax 23920 28838

www.tentes-koumentakis.gr